

Szabó András
A MASZK

Márton Ferenc

– grafikus-, festő és szobrászművész –

Kismonográfia

Szabó András:

A MASZK

Márton Ferenc

– grafikus-, festő és szobrászművész –

Kismonográfia

Tipographic Könyvkiadó
Csíkszereda, 2009.

Borítóterv és könyvgrafika: Szabó András designer.
Lektorálta: Banner Zoltán művészettörténész.
Könyvtypográfia, nyomdai előkészítés: Tipographic, Csíkszereda.

© Szabó András, designer.
© Tipographic Könyvkiadó, 2009.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, nyilvános előadás,
rádió- és televízió-műsorok, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SZABÓ ANDRÁS

A maszk: (Márton Ferenc grafikus, festő és szobrász-művész) /

Szabó András; pref.: Pótó János -

Miercurea-Ciuc : Tipographic, 2009

ISBN 978-973-87515-7-6

I. Pótó János (pref.)

75(498) Márton, F.

Készült a Tipographic nyomdában.

Főszerkesztő : Domokos Erika

A könyvet szerkesztette: Szabó András designer.

Könyvtypográfia, nyomdai előkészítés: Tipographic

A nyomdai munkálatokat a Tipographic végezte.

Felelős vezető: Domokos Ödön igazgató.

A borítón Márton Ferenc halotti maszkja, CSSZM tulajdona.

FŐTÁMOGATÓ:

Csíksszentgyörgy Polgármesteri Hivatala

Támogatók:

Csíki Székely Múzeum
Magyar Nemzeti Galéria
Rogranex Kft.
Szakszervezetek Művelődési Háza
Út-Híd Csíkszereda Kft.
Zsögödi Nagy Imre Képtár

Köszönetnyilvánítás

Hálával sorolom fel minden jóindulatú segítőmet.

Békéscsaba:

Banner Zoltán művészettörténész.

Budapest:

Baranyi család,
Don Péter műgyűjtő,
Dr. Pogány Gábor művészettörténész,
Pótó János történész,
Szabó Miklós mérnök,
Szűcs György főigazgató-helyettes művészettörténész,
Wehner Tibor művészettörténész.

Csíksszentgyörgy:

Czikó Gergely iskolaigazgató tanár.

Csíkszereda:

Antal Ildikó újságíró,
Elekes András lelkész,
Ferencz Imre költő, ny. újságíró,
Gál Bence ny. technikusz,
Turcza László gyűjteménykezelő.

Gyermelyről:

Szederkényi József műgyűjtő.

Sárándról:

Vincze László grafikus.

Siófokról:

Biró József mérnök.

TISZTELT OLVASÓ!

Az ős- és az ókor szokása volt, hogy valamely szakrális eseménykor, arca elé tartva törzsének totem-maszkját, beszélt a kinyilatkoztató. A nagy halottakat aranymaszkkal illették, úgy engedték át a túlvilágba. Mára a maszkkészítés ritka esemény, eredménye sem szentállatkép s nem is arany, hanem csak gipszből készült „földi mása” egy hajdanvolt élő arcnak. És mert nem kísérte „modelljét” túlvilági útjára, evilági ereje jelképező, idéző és titkot rejtő.

A Csíki Székely Múzeum művészettörténész-muzeológusaként szakmai gondnokságom alá tartozik az intézményem képzőművészeti gyűjteményébe tartozó 207 tételből álló csíkszentgyörgyi Márton Ferenc grafikus-, festő- és szobrászművész hagyatéktöredéke is. Ezért illőnek tekintem, hogy születésének 125. évfordulóján emléke ápolásához, annak megerősítéséhez én is hozzájáruljak – a magam módján fejtsem meg halotti maszkjának titkát!

Tisztelettel ajánlom figyelmükbe írásomat!

A szerző
Csíkszentkirály, 2009. január 10.

LEKTORI VÉLEMÉNY

Szabó András monográfiájáról

Márton Ferenc grafikus-, festő és szobrászművészről

Örömteli és féltékenység nélküli elégtétellel olvastam el Szabó András Márton Ferencről készített dolgozatát, mely *A maszk* címet viseli. Örömmel, hiszen saját szakmai lelkiismeretemet fél évszázada égető adósságot egyenlít ki most valaki más, ám a témát oly fontosnak ítélt/ítélem, hogy eszembe sem jutott a tanulmány elemzése közben a sajnálkozás afölött, hogy miért nem én vagyok a „maszk” első megfejtője. Sőt, mostantól kezdve még mélyebben tiszteltem a maszk viselőjét, mint annakelőtte.

A magyarországi (és az erdélyi) magyar művészettörténet-írásban még mindig teljesen el nem fogadott fejtegetéseim és meggyőződésem a 20. századi székely festőiskola létezéséről, igazvalóságáról – ezzel a munkával nyomatékot nyer. Általa még meggyőzőbbé és árnyaltabbá válik a kép, amit számos publikációmban (legelőször *Az erdélyi művészet a XX. században* című összefoglalásomban, Képzőművészeti Kiadó Budapest, 1990.) a székely festőiskola első nemzedékéről felvázoltam, s amelyet ez a triász alkot: Nagy István, Márton Ferenc és zsögödi Nagy Imre.

A Márton Ferenc személyisége és életműve iránti vonzalmam ellenére élet- és munkakörülményeim alakulása folytán az elmúlt évtizedekben nem közeledhettem, ellenkezőleg: távolodtam a Márton Ferenc-kutatás lehetőségétől, miközben tudtam és bántam, hogy a művész jelentősége szégyenletesen homályban marad.

Külön öröm számomra, hogy az első jelentős lépést a Hargita megyei, pontosabban a csíki művészeti múlt emlékeinek, gyűjteményének a kurátora, Szabó András teszi meg, hiszen ő nemcsak a csíkszeredai Nagy Imre Képtár őre, hanem mindazon művészettörténeti értékeké, amelyeknek a védelme, felszínrehozatala és feldolgozása helybenlakást, állandó jelenlétet és önfeláldozást igényel. Zsögödi Nagy Imre életművének az őrzésében, leltározásában és kutatásában máris olyan érdemeket szerzett, amelyek feljogosítanak bennünket arra, hogy reméljük, hasonló meglepetésekkel örvendeztetni meg az erdélyi művészettörténeti irodalmat, mint amilyen ezúttal a Márton Ferenc monográfia.

Sajátos, a Nagy Imréről szóló, *A bőfény forrása* című monográfiájában is alkalmazott szerkesztési módszere ezúttal is jól áttekinthetővé oldja élet- és pályakép emancipációját, a laikus számára – nemcsak Márton Ferenc, hanem minden, főleg többnyire eddig ismeretlen életmű esetében – feloldhatatlannak tűnő összefüggések és ellentmondások rendszerét.

Szabó András mintegy rétegekre bontja a szorgos munkával feltárt művészi hagyaték „tömbjét”, hogy aztán ezeknek a szeleteknek (Emléke, Elvek, A művész, Képzése, művei, stb.) az újbóli összerakásával, egymásra helyezésével avassa mind előbbé, hitelesebbé, a maszk mögött 70 éve rejtőzködő arcot.

Ezzel a módszerrel ugyanakkor azt a szaggatottságot, töredékességet is érzékelteti, amelyet e hanyatott életű embersors torzóban maradt életműve sugall. (Hiszen

mindössze 56 évet élt, s bármilyen intenzíven dolgozott, a megálmodott nagy művek sorát nem tudta befejezni.)

Miközben ugyanis számomra is meglepő módon kiderül, hogy Márton Ferenc nemcsak kiváló grafikus és festő volt – (Lyka Károlynak van egy olyan mondata miszerint „az Osztrák-Magyar Monarchia két legjobb rajzolója Papp-Popp Aurel és Márton Ferenc...”) –, hanem rövidre szabott életében szobrászattal is foglalkozott, s hogy ezen belül szinte a plasztika valamennyi technikai műfaját ismerte, Szabó András dolgozatából az is kiderül, hogy kevés olyan huszadik századi magyar művészt ismerünk, akinek ennyire szétszóródtak volna az alkotásai, sőt a legnagyobb, legjelentősebb táblaképei, első főművei egyszerűen eltűntek, megsemmisültek vagy lappanganak.

Hiszen Nagy István is kóborló életet élt, de azért időnként visszatérhetett a forráshoz, feltöltekezhetett, kiállításokat rendezett idehaza, Márton Ferenc azonban Trianon után soha többé nem kapcsolódhatott vissza a szülőföld, a Székelyföld családi és közösségi-művészeti valóságához. Szabó ezt a jelenséget nevezi „interspáciumnak”, tehát „térközi”, vagyis gyökértelen, idegen, anyanyelvi azonos közegben is hontalan élethelyzetnek, ami önmagában is lelki halált jelent, betegség sem szükséges ahhoz, hogy bármelyik pillanatban bekövetkezzen a Vég.

A tanulmány, miközben tudományosan adatgazdag, stílusa nemcsak szakszerű, hanem közvetlen, világos, olvasóbarát, ami ebben az esetben, az ismeretlenség falának az áttörése miatt nagyon fontos.

Fontos tanulsága a monográfiának, hogy a Magyarországon (Budapesten, Szegeden, Debrecenben, máshol) meglévő monumentális művei által (mozaik, falfestmény, sgraffito, szobrászati emlékmű, stb.), gyakorlatilag a székely festőiskola alapító triászának a kézjegye, sajátos művészi szemléletük és életérzésük szelleme e művek által nyomokat hagyott, kisugárzásuk által idejekorán figyelmeztetve a határon túli magyarság szellemi hozzájárulásától szektásan elzárkózókat, hogy egyetlen és egységes magyar művészet létezik, amelyeknek értékei határoktól függetlenül érvényesek.

Ezzel szoros összefüggésben a tanulmány szerzője kitűnő elemzéssel, szinte íróniával hárítja el a Márton Ferenc művészi személyiségét takaró ködöt csak fokozó, sűrűsítő politikai vádak, rögeszmék és hamisságokat.

Az első csíki Márton Ferenc-monográfia megjelenését feltétlenül támogatom, javaslom, mert hetven éve tátongó űrt tölt be Szabó András figyelemreméltó műve szakirodalmunkban, melynek elvégzését oly régóta szorgalmazza e szakvélemény lektora.

Banner Zoltán
Móra Ferenc- és Szervátiusz-díjas
művészettörténész.

ELŐSZÓ

Ne áltassuk magunkat: Márton Ferencet elfelejtettük. S itthon még inkább, mint szülőhelyén, Csíkban. Nem teljesen ugyan, mert néhány műve kapcsán azért csak csak említettük a nevét a halála óta eltelt immár hét évtizedben, de hogy életműve is lenne, azt szinte soha. Munkásságának zöme a Horthy-korszakra esett, utókora nagy része pedig a szocialista időszak, mely igyekezett is elfeledtetni az előző korszak művészeti teljesítményeit, s különösen annak „alkalmazott” válfaját, ha az bármi kapcsolatban is állt a Horthy-kor politikájával.

Márton Ferenc pedig, a „második csíki autonóm művész” – ahogy e kismonográfia szerzője nevezi – készített ilyeneket is. Mint ahogy majd’ minden olyan művész, aki a diktatúrákkal megvert huszadik században élt, s – más mecénatúra nem nagyon lévén – állami megrendelésekre is alkotott. Meg a hétköznapi napilapok alkalmazott grafikusaként, mintegy kora „fotográfusaként” örökítve meg a hírek szereplőit. Előbb az első világháború frontjain, majd a Tanácsköztársaság idején, s később a Horthy-korszakban is. Ekkor élt. És kényszerűen ebből. Közben persze alkotott nagy műveket, ért el nagy sikereket olyan képekkel, amelyeket még a kényes esztétika is autonómnak tekint. De ez utóbbiakra is rávetült az utókor ítéletében az előbbiektől túl sötétre színezett árnyéka.

Évszázados kérdés, hogy lehet-e művészet, ami „alkalmazott”. De érdekes módon ezt csak közelmúltunkra vonatkoztatjuk, hajdani korok „udvari” festői, szobrászai, zenészei kapcsán mindez fel sem merül. Nagyobb időtávlatból már csak a kvalitás számít. A mű létrejöttének körülményei, a művész esetleges „igazodása” csak apró adalékok, háttér-információk, a műhöz alig van közük. S ez így természetes. Amint lehull egy műről a létrehozásánál bábáskodó politikai hatalom ideológiai háttérsugárzása, „csak” a forma marad, a vonal és kolorit, a rossz vagy jó mű. Ahogyan mi, a szocializmusban felnőtt generációk is csak a rendszer elmúltával csodálkozunk rá, hogy még a legkeményebb „szocreál” korszakban is születtek igazi művek. Merthogy korábban csak az ideológiát láttuk bennük, nem a képet vagy a szobrot.

Persze Márton Ferenc sohasem volt „udvari” művész. Más élete lett volna akkor, ha jobban „igazodik”, s talán életművének sorsa is másként alakul... Mert van életmű, még így: csonkán, szétszórtnan, részben lappangva is, de van – mint e kis kötetből kiderül. Szabó András kismonográfiája az első csíki élesztési kísérlet csaknem hetven évvel az életmű lezárulta után, a grafikus, festő- és szobrászművész születésének 125. évfordulóján. Van mit bepótolnunk, és van mit felfedeznünk.

Pótó János

Budapest, 2009. július 10.

I. NYITÓ VERS

Karinthy Frigyes: *Méné, tekel...*

„Hallgasd meg, aztán mondd utánam ezt:
Versben mondom, hogy jobban megjegyezd.
Szívedbevésem és füledberágom:
Rossz volt embernek lenned a világon,
E korban, melynek mérlege hamis,
S megcsal holnap, mert megcsalt tegnap is.
Délben az ember megkísértetett,
Az éjben sírtak a kísértetek.
Siratták Krisztus gyötrelmes keresztjét,
De a gyilkost megint hősnek nevezték.
A férfi vért ivott s a nő velőt,
Künt a költő bögött a bolt előtt.
Halottra adtak selymet és brokátot,
Az élő rongyos volt és vért okádott.
Virággal hintették a síri vermet,
Az élő künt a hó alatt didergett.
Hangos szóval esküdtek a koporsón,
Az élő halkán jajgatott a borsón.
Bámult a gyermek, nagy szemét kinyitva,
Az aggok hallgatták, gyáván sunyítva,
De szembeköpte mesterét a hitvány
Piszkos rüpők, a szemtelen tanítvány.
Hajók rohantak égő tűzveszélyben,
A ringyók cifra rongya szállt a szélben,
De a legszebb és a legékesebb
Szemétdombon rohadt el, mint az eb.
Most hát kezem tördelve, sírva kérlek,
Vigyázz, figyelj: készül a tiszta mérleg.
Tedd most szívedbe és füledbe el -
Az értelmét majd megtudod, ha kell.
MÉNÉ, TEKEL - ha érted, vagy nem érted,
Jegyezd meg jól: tenéked szól s teérted.
Egykoron sötétben elmondott dalom,
Mint lángírás, világít a falon.
Jegyezd meg jól: ma szürke szók ezek,
De élni fognak, hogyha én nem élek
S lesznek, ha nem lesznek.”

II. EMLÉKE

Márton Ferenc egy őszintén nemzetszerető és tisztelő, nemzetét mindig egyben látni kívánó, s ezt nyíltan valló polgár volt. Egyéb híján – mert nem is ismerhettek más értékelést róla, mint az Élthes-könyvet, amelyben a szerző hangsúlyozottan taglalja ezt a jellemvonását –, művészetének értékét mellőzve mind Romániában, mind Magyarországon – ahol pedig többet tudtak róla –, egyoldalúan bélyegezték meg. Idehaza irredentának, horthystának titulálták. Szócs János történészt, a Csíki Múzeum igazgatóját 1984-ben azért váltották le, mert az intézmény hagyatékában található Márton Ferenc alkotásokból kiállítást mert(!) rendezni.

Vele ellentétben Nagy Istvánt, az első csíki autonóm művészt nem bélyegezte meg sem a magyarországi, sem pedig a romániai kultúrpolitika, Nagy Imrét, a harmadik csíki autonóm művészt pedig ajnározták. Szerencséje volt, hogy az egyetlen megmaradt fekete-fehér fotó alapján befejezetlennek ismert Horthy Miklósról készített lovas képéről nem tudtak.

Tamási Áronnak, a negyedik nagy székelynek, Budapesten – a XX. század minden apró korszakában – személyes lehetősége volt alaposan megismerni a székely jelzővel illelhető tehetséges személyekkel kapcsolatban megnyilvánuló általános magyarországi mentalitást. Tökéletesen ismerte azok őszinteségét és álságosságát. A következő idézettel, amely Nagy Imre 1941-es budapesti kiállításának katalógusában jelent meg, s amely annak idején bármelyik úttörő csíki művészre vonatkozhatott volna, érzékeltetni szeretném a szerzője által hangsúlyozott székely jelzőnek – igaz, hogy csak közhely értékű, de éppen ezért nagyon káros – ma is élő értelmét.

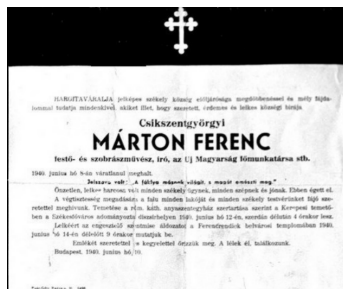
„Szívem szerint a legjobban azt szeretném címül írni, hogy »székely festő«. Számomra ez volna a legegyszerűbb és legbensőbb utalás arra, amit emberileg is mondani akarok. Sajnos vannak megjelölések és kifejezések, amelyeket többen többféle képen értenek. Ilyen az is például, ha valakit »székely festő«-nek, vagy »székely író«-nak jelölnek meg. Nem azt értik alatta, amit én. Inkább valami jóindulatú, de nem nagyigényű szellemi provincializmust sejteneek mögötte.”

Márton Ferenc esetében is éppen erről van szó?

Gyászjelentése szerint:

„HARGITAVÁRALJA jelképes székely község előljárósága megdöbbenéssel és mély fájdalommal tudatja mindenkivel, akiket illet, hogy szeretett, érdemes és lelkes községi bírāja

Csíksszentgyörgyi
MÁRTON FERENC
festő- és szobrászművész, író, az
Új Magyarország főmunkatársa stb.
1940. június hó 8-án váratlanul meghalt.
Jelszava volt: »A fákyla másnak világít,
s magát emészti meg.«

1. Gyászjelentő

Önzetlen, lelkes harcosa volt minden székely ügynek, minden szépnek és jónak. Ebben égett el.

A végtisztesség megadására a falu minden lakóját és minden székely testvérünket fájó szeretettel meghívunk. Temetése a róm. kath. anyaszentegyház szertartása szerint a Kerepesi temetőben a Székesfőváros adományozta díszsírhelyen 1940. június hó 12-én, szerdán délután 4 órakor lesz.

Lelkéért az engesztelő szentmise áldozatot a Ferencrendiek belvárosi templomában 1940. június hó 14-én délelőtt 9 órakor mutatjuk be.

Emlékét szeretettel és kegyelettel őrizzük meg. A lélek él, találkozunk.

Budapest, 1940. június hó 10.”

A Magyar Képzőművészek Országos Szövetsége „elite-gárdája” élén valónak tekintették. Legalábbis a mintegy ezeröttszáz ember előtt megtartott temetési búcsúbeszédében így fogalmazott Szentgyörgyvári Gyenes Lajos m. kir. kormányfőtanácsos. És a szónokok bankszóként hangsúlyozták, hogy nem taníthatott, azt is, hogy csodálatos ember volt a nem hozzáillő „zajos pesti világban” és azt is, hogy korszakuk „nem ismerte eléggé Márton Ferencet.”

Búcsúbeszédet Szentgyörgyvári mellett Nékám Lajos dr. egyetemi tanár, a Magyar Képzőművészeti Társulat alelnöke, Szabó Béla Leó tanár, a Magyar Képzőművészek Egyesületének elnöke, Veress Gábor dr. MÁV igazgató, az IBUSZ alelnök-vezérigazgatója, Hargitaváralja jelképes székely község főbírája, Rajniss Ferenc országgyűlési képviselő, az Új Magyarország főmunkatársa, Gáspár Jenő a Sajtókamara és a Pátria-klub, Boda Jenő dr. pedig a hajdani diáktársak nevében tartottak.

Koporsóját – akárcsak a Benkő Kálmánét, a Börsök Samuét, a Dörre Tivadarét, a Vágó Pálét, a Zala Györgyét – Munkácsy-lepellel takarták le, és a Kerepesi-úti temetőben a székes-fővárostól adományként kapott díszsírhelyre temették. És mégis egy 2008 májusában megjelent Erőss Vilmos-cikk így fejeződött be: „Múlt héten, a temető 41/1-es számú parcellájában, sajnos, nem találtam meg a sírkövét. A kutatást folytatjuk.”¹

Időközben a sírja is előkerült. Ott van a 41/1-es parcellában. És aki megpillantja, hitét veszti a fent olvasott magasztosságnak. Ma élő távoli rokonai – szó szerint – kibányászták a Fiumei-úti temető (ua. mint a Kerepesi-úti) elrettentő borostyán gazából.

Emlékét egyszerű, rozsdás vaskereszten egy zöld babérszegélyes alumíniumtábla jelzi: „ITT NYUGSZIK / MÁRTON FERENC / ÉLT 56 ÉVET / MEGH. 1940. JÚN. 8. / BÉKE PORAIRA” Nem csoda, hogy Erőss Vilmos nem találta meg abban a sűrű növényzetben. A nagy kőemlékművek is alig észrevehetők. A kereszten, a feliratos tábla alatt egy rozsdátté vaskeretbe foglalt üveglap van, ami egy mára láthatat-

¹ Erőss, CSH.

2–3. Síremléke és sírtáblája, 2009-ben.

lan Márton Ferenc portrét „véd”. Feliratából csak ennyi olvasható: „[Má]rton Ferenc [festő- és] szobrászművész.” A kép alatt pedig egy papírlap, amelyen írógépszöveg-töredék látható: „[Á]llították?: te]stvére [Má]rton Mihál[y] / [Csí]kszentgyörgy. Románia. / [Va]lamint tisztelője és föld[i]je / [Bándi? G]ábor.”

Ottjártamkor (2009. május 12.) egy Radnóti Miklós Általános Iskola feliratos nemzetiszín szalagú, már elszáradt babér- és egy frissnek tűnő fenyőkoszorút találtam.

Mielőtt a Budapesten ma is látható alkotásainak és sírjának a keresésére sort keríthettem, Siófokon felkerestem Biró József vízgazdálkodási és környezetvédelmi szakmérnököt – „de genere siculus” –, aki – még kiutasított helyzetét megelőzően – távoli csíki rokonként, a 60-as 70-es években több alkalommal találkozott Márton Ferenc fiával, Zakariással, és annak édesanyjával, Nemcsák Erzsébettel, akik nagy nyomorban éltek. Tőlük tudja, hogy a művész halála nem váratlanul következett be – amint azt a gyászjelentése sugallja –, hanem azt megelőzően is betegeskedett. Több alkalommal is rosszulletei voltak, de azokkal nem törődött. Túlhajszolta magát. Ott volt a felállításra váró debreceni honvédemlékmű... És még sok minden, ami miatt igen erős felelősséget érzett. Valamint előtte lebegett örökös nagy álma: megalkotni a Székely gátkötők szoborváltozatát! És nem egyszer kérte, hogy ha meghal – vigyék haza!

Ki tehetné volna meg? Ki tegye meg? Szükség van-e erre? – tehető fel a kérdések sora. Az utána maradtak – házvezetőnője és fia –, pénzhiány miatt nem teheték meg. Akkori tisztelői sem egyez(het)tek volna bele, mert ők még bíztak a székelykedés politikai giccs kategóriába sorolható, Hargitaváralja névvel illetett jelképes község eszméjének az erejében. (Márton Ferenc – sajnos – bírása volt ennek.) Az öt tisztelő sokaság pedig a küszöbön álló nemzetegységesítésében, stb. reménykedtek.

De amint az mindig is történni szokott, az elhantolással véget ért a pompa. Maradt a szép, nagy koszorúhalom... Aztán, ha jól sikerült értelmezni a fent leírt képtartóban olvashatókat, a keresztet már nem a sok tisztelő, sem azok közül néhányan, hanem ketten, Ferenc öccse, Márton Mihály csíkszentgyörgyi tanító és még egy Gábor nevű – talán Bándi –, magnak maradt tisztelője (ő is honi) állították.

Ők sem hozhatták haza.

Ismeretlenségben pihen hát a hozzá méltatlan, méreteiben jelentéktelen budapesti (dísz?)-sírjában.

*

„1940 júniusában, éppen ebédnél ültünk, mikor a rádió bement, hogy meghalt Márton Ferenc, a csíkszentgyörgyi származású, kiváló festőművész, a Gátkötő csíki székelyek alkotója. Bármennyire próbáltam uralkodni magamon, kitörő zokogásom elárulta megrendülésemet. Férjem gyöngéd megértéssel talált vigasztaló szavakat...” – olvasható dr. Hirsch Hugóné Filep Judit naplójában. És, hogy a vigasztalás, meg egyéb összefüggések lényege is érthető legyen, álljon itt az idézett mondatot megelőző napló részlet is: „P. Laci bátyjának, P. Béla budapesti főmérnöknek volt csíksomlyói iskolatársa, jó barátja a csíkszentgyörgyi származású Márton Ferenc, a már jó nevű festőművész. A művész érdeklődéssel figyelt engem, és másnap már

P. Lacitól hallottam, hogy a piktor azt mondta, F. Juci a legszebb lány a városban. Persze, hogy a kis [kb. 17 esztendő] bakfisnak nagyon hízelgett ez a kijelentés, és egy nekem emlékezetes nagy majálison Márton Ferenc – P. Lacival együtt – állandóan mellettem volt, és azután igen gyakran látogatott el hozzánk. [...]

Márton Ferenc keresett nekünk megfelelő lakást Budapesten, kapott is szép helyen [...], legfőbb előnye Márton Ferenc szempontjából az volt, hogy közel volt Damjanich utcai otthonához. [...] A leghűségesebb [udvarló] Márton Ferenc volt, ő minden délután feljött hozzánk, rajzmappával és művésziessen hegyezett ceruzáival, és nálunk rajzolta illusztrációit Herczegh Ferenc Hét svábjához. H. Ferenc elvitte magával szülővárosába, Versecré, ott lerajzolta az egyik jellegzetes hegyet, mely többször szerepelt a történet háttérül. A Malonyay Dezső Virtus című művéhez egy ízben én szolgáltam modellül – a főszereplő szép asszony a tükör előtt ülve igazítja a haját. Malonyay Dezső nagy híve és bámulója volt Márton Ferencnek, gyakran jelentek meg lapjában őt dicsérő cikkei. [...] Esténként Fazakas Bandi vendégei voltunk a különböző színházak páholyaiban, melyek neki, mint a Színházi Újság² főszerkesztőjének kijártak. M. Ferenc mindig mindenütt állandó kísérőnk volt. [...]

[Majd az első világháború kitörését, a fiúk bevonulását említi F. Judit, immár taplocai otthonukból. 1914 decemberében ismerte meg későbbi férjét, doktor Hirsch Hugót. Márton Ferencsel kapcsolatosan még néhány utalás található naplójában.] Mikor Márton Ferenc megkérte a kezemet, egy komoly kikötésem volt: »hagyjon fel a bohém élettel!«. Témakeresés címén szinte naponta felkereste a bárokat, vendéglőket. »Ne látogassa oly sűrűn, ez a határozott kívánságom...«. Ő erre komoly ígéretet tett. Karácsonyi látogatásakor be is számolt, hogy ígéretéről nem feledkezett meg. [...]

Az intrikus Sz. Z. azt a váratlan értesülést közölte velem, hogy Márton Ferenc minden este bárban vagy vendéglőben szórakozik. Nagyon meglepett ez a hír, mert én soha senkinek nem beszéltem a Márton Ferencsel való komoly kapcsolatomról, a kikötésemről főleg nem. [...] Leveleink állandóan jöttek-mentek. Legközelebbi levelemben már ment a kérdés, melyre feleletet vártam. És ő, becsületes igaz ember, őszintén megírta, hogy »bűnben találtatott«. [...] Elhatározásom, hogy az ő felesége leszek, bizonytalanná vált, tétováztam. [...]

Márton Ferenc, ki a Színházi Újság címlapján megjelenő színes portrékat rajzolta, színészkörökben is közsímet volt. Ő küldte el nekem a szükséges kottákat, szövegeket. Nagyon meghatott, hogy a Fedák-számot ő maga kottázta le; a Jászai-Márkus-paródiát a Nagy Endre kabarészínpadán Hadrik Anna neves tragika adta elő; ott halottam, hogy Márton Ferenc egyenesen tőle kérte el, valamint a mulatónótákat a szerzőtől, Farkas Imrétől. [...] [A bemutató végén] a mulatójelenetnél egy csodálatos, finom vonalú kosarat adtak át, zsúfolva gyöngyvirággal, a kedvenc virággal, a névtelen névjegyen csak ennyi állt: »mindig hűséggel«. Csak ennyi, de én tudtam, hogy Márton Ferenc küldte. [...]”³

2 Valószínűleg a Pesti Színpad. Annak volt társszerkesztője Fazakas Endre (Lovászi Károly mellett).

3 Hirsch Hugóné Filep Judit naplója. Antal Ildikó újságíró tulajdona. Ő Fodor Sándor írótól kapta.

*

Nevét a Csíkbánkfalvi Általános Iskola,⁴ a Csíki Játékszín Csíkszentgyörgy községben forgalmazott bérlete viseli, valamint szülőfalujában működik a Gátkötők Csíkszentgyörgy Község Ifjúsági Egyesülete.

*

A Csíki Múzeumban, 1984-ben – akkor sajnos erőszakkal megbuktatott – egyéni kiállításával kezdődött, 1990-ben és 1994-ben a Csíki Székely Múzeumban,⁵ 1997-ben pedig a Tamási Napok alkalmával a sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő képtárban Márton Ferenc - Nagy Imre - Nagy István triász alkotásaiból rendezett tárlattal folytatódott az a sorozat, amelyet 1999-ben a Márton Ferenc munkáit is magába foglaló *1900-1999 között élt néhai mesterek művei a Csíki Székely Múzeum gyűjteményéből* címet viselő nagylélegzetű kiállítással zártunk. 2009-ben pedig Csíkszereda városnapi ünnepségeinek kiemelt eseménye a Csíki Székely Múzeumban sorra kerülő önálló Márton Ferenc-kiállítás.

*

Alkotásait a Magyar Nemzeti Galéria, a Budapesti Történeti Múzeum Fővárosi Képtára, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Képzőművészeti Főiskola Képtári Adatbázisa és a volt Legújabbkori Történeti Múzeumnak a Magyar Nemzeti Múzeumba illesztett kollekciója mellett, a Csíki Székely Múzeum gyűjteményében 205 grafikáját, 2 olajfestményét, valamint palettáját és halotti maszkját őrzik.

⁴ A csíkpálfalvi iskola neve is ugyanez, de más személyt takar.

⁵ A Csíki Múzeum jogutódja, de 1995-től végre az 1930-ban, alapításakor kapott, eredeti névvel működik.

III. ELVEK

Az esztétika és a művészettörténet kegyetlen tudományág. Álláspontjuk szerint többnyire csak az a művészeti termék tekinthető valódi értéknek, amelynek szerzője semmilyen befolyásnak nem enged. Van ebben tiszteletreméltó ráció, de életszerűség kevés.

A www.artportal.hu-n olvastam Pótó Jánosnak, az MTA Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársának *Ez bizony légyleves – Megjegyzések a szocreálról* című írását.⁶ Hatására azon gondolkodtam el, hogy Európának abban a részében, amelyben az első világháborút követő diktatórikus történelmi korszakra nem következett be rögtön egy második – amint az nálunk, a földrész keleti felében történt –, a szakemberek valószínűleg könnyebben tették túl magukat a „megvetett” korszak műveinek – igazodó – ethicus módján való elemzésén. Hamarabb szabadultak vissza a művek rajz, kolorit, forma, arányok és a szerzők lelkesége szerint való elemzéséhez, értékeléséhez. Persze, ott sem ment ez hipp-hoppra. Például Németországban, ahol a harmincas években „újklasszicizmus” címmel paradigmaváltás következett be, tíz-tizenöt év után – teljes bocsánathirdetés mellett – sem lehetett könnyű visszatérni az avantgárd irányzatok újraéledő korába. Különösen generációváltás nélkül és kontraparadigma-tétel hiányában.

Magyarországon is volt újklasszicizmus, és volt szocialista realizmus is – egyik paradigma váltotta a másikat. Ez utóbbi pedig kegyetlenül elbánt minden őt megelőzővel. Ezt ellenben – annak ellenére, hogy Dél-Budán szocreál-gettó létesült –, semmi sem váltotta fel. Nálunk, Romániában pedig még rettenetesebb módon ment végbe mindez. Volt újklasszicizmusunk és szocialista realizmusunk, aztán semmi: sem legújabb paradigma, sem gettó...

Általános érvényű az a tétel, miszerint amely műből – korszaktól, műírányzattól, divattól, hivatalos igénytől vagy bármely más körülménytől függetlenül – sugárzik a mesterségbeli tudás és az alkotó egyedi lelkesége, az nemcsak plasztikai, hanem tartalmi szépséggel is rendelkezik. És akkor, bárkit vagy bármit is ábrázol, valódi műalkotás. Így nem zárul ki a rangsorolás lehetősége. Elvesz viszont a feltétel nélküli elutasításé, a feledésbe kényszerítésé, a meghatározatlanságba – interspatiumba – való kárhoztatásé. Mert ha erre egyetlen alkalommal is sor kerül – és meg is jelenik nyomtatásban! –, majdnem örökérvényű, kijavíthatatlan s teljességgel ellentmondásos helyzetet teremtet: végérvényesen életben tartja a kirekesztő befogadást!

Köztudottan nincsen olyan „művészeti emlék”, amely ha készítése idején közvetítette is kora politikumának a szellemiségét, évek/évtizedek múltán el ne veszítené azt a jellegét. Nem véletlen tehát, hogy a budapesti Ludwig Múzeumban 2009-ben érkezettnek látták Peter és Irene Ludwig portréjának a kiállítását, amelyeket a jó tehetséggel megáldott Arno Breker, a náci rezsim hivatalos szobrásza készített. A műgyűjtő házaspár számára nem volt mindegy, hogy milyen kvalitású művész örökíti meg arcképeiket. A kiállításról szóló cikk riporter kérdésére Bencsik Barnabás igazgató többek között a következőképpen nyilatkozott: „– Valóban nagy botrányt kavart annak idején Németországban a hír, a Ludwig házaspár Arno Brekertől rendelt portrékat. Ettől függetlenül ideje volna végre árnyaltabban viszonyulnunk a múltunkhoz. Bánni, és nem elbánni történelmi vonatkozású tárgyainkkal.”

⁶ Eredetileg a *Műértő* 2005. márciusi számában jelent meg ezzel a címmel.

IV. A MŰVÉSZ

Nehéz dolog egy olyan művészről írni, akinek sok alkotása lappang, elveszett, vagy megsemmisült.

Némelyiket csak fennmaradt vázlatról, vagy korabeli, a mai igényeknek alig megfelelő reprodukcióról ismerjük. Így nincs más választásom, mint a még fellelhető műveket és az eddig leírtakat tanulmányozva és sokat idézve próbáljak összeállítani egy megközelítően igaz Márton Ferenc-képet, a ma közismertnél talán valamivel jobbat, mert véleményem szerint az távol áll attól, amit ismernünk kellene. Azért fontos ez, mert itthon, jelenleg csak egy ködös, inkább lokálpatriotizmusból fogant, s többnyire szóbeliség útján alakított kép áll rendelkezésünkre, amelybe – annak a ténynek az ismerete, hogy őt okkal, vagy ok nélkül irredentának bélyegezték –, több hősies, mint igazságelemet elegyít.

Kétségtelen, hogy kvalitásos művész volt. Fennmaradt alkotásai és a korabeli értékelések ezt tanúsítják. Éppen ezért fel kell tennünk a kérdést: hol van, illetőleg hol lett volna az ő helye, ha valaha is megilletik eggyel? Mert egyik eddigi értékelője sem illette, illethette meg igazi, elemzett művészstátussal. Vagy azért, mert nem volt megfelelően képzett e tekintetben és emiatt elfogult, vagy pontosan azért, mert igenis megfelelően képzett, de kora követelményrendszerét mellőzni nem tudó ethicus volt.

A *Magyar művészet 1919-1945* (szerk. Kontha Sándor) *Képzőművészet a nacionalista propaganda szolgálatában* címet viselő fejezetét szerzője az emlékműszobrászat taglalásával kezdi, felsorolva az igazi, illetve a közepes értékeket létrehozó korabeli művészeket. A sort Márton Ferencel zárja. Nagy bekezdést szentel neki, amelyben az olvasó számára azt az érzést rejtí sorai közé, mintha művészünk sem kint, sem bent, hanem interspaciumban lenne. Azaz, kvalitásait kiemelve – „a leginkább figyelemre méltó” –, sorolja a szolgáltók közé. A fejezet többszöri elolvasása után arra a következtetésre jutottam, hogy a szerző valójában késélen táncolt. Gondolatmenetének okát nem firtatom. Fontosnak azt tartom, hogy mégis szentelt – szentelhetett – ennyi tartalmat Márton Ferenc számára. Valószínű, hogy érezte, sőt tudta, hogy alanya nem szolgálatot vállalt, mint – mondjuk – egy budapesti művész. Kimondani azonban: nem lecsatlakozott, vagy beállt..., nem volt lehetősége. Ezzel meg is pecsételte őt.

Márton Ferenc a maga akaratán kívül, egy tollvonás miatt lett idegenné, amikor elveszett az, ami Mikszáth Kálmán szerint nem kellett volna: „No, hát ezentúl már nem lesz »kisebbik haza«, ahova menekülni lehet, ha a nagyobbik megszűkül és ahonnan esetleg vissza is lehet ütni.”⁷

Képzelnék csak el, hogy 1903-ban, a saját fővárosának művészeti főtanintézetébe kiváló eredménnyel bejutott székelő fiatalember, akit végzőskor jeles teljesítményéért meg is jutalmaztak, tizenöt év elteltével – ha kimondatlanul is –, idegenként kellett illeszkedjen a budapesti művésztsadalomba. Abból a tizenöt évből pedig öt év alap tanulmányidő, egy év külföldi ráadás, négy év fronttudósítói szolgálat volt, a maradék pedig egzisztenciateremtés, s az is megosztottan, a frontszolgálat előtt és

⁷ Mikszáth, 68. Az idézett szöveg 1908-ban került papírra, s talán figyelmeztetés. Bár korábbi korba helyezett szavak, a regényértés iratlan szabályai szerint a szerző korára kell érteni.

után. Szerencsére, még a háború előtt visszhangot keltő módon be tudott mutatkozni a müncheni Üvegpalotában⁸ és a budapesti Múcsarnokban is. S ha többre nem is volt ez elegendő, arra igen, hogy figyeljenek is rá: kor- és versenytársak, bukott polgári liberálisok, vörösök és fehérek egyaránt.

4-5. Édesapja, 1912. és édesanyja, 1913.

6. Jóska öcsém

7. Udvarunk

8. Ez a ház áll ma a szülőház helyén.

Márton Ferenc volt időrendben a második csíki autonóm művész.⁹ 1884. december 15-én, középirtokos családban született Csíkszentgyörgy Háromtízés részében. A hét testvér közül ő volt a legnagyobb. Apja Márton Zakar,¹⁰ anyja András Borbála. Fiának – édesanyja Nemcsák Erzsébet, Márton Ferenc Zemplén vármegyei származású házvezetőnője volt –, a nagyapa nevét adta.

Csík népe „eleven, tüzes, nyílt, sok értelmiséggel bíró, könnyű felfogású, jószívú és a gazdálkodásban szorgalmas volt.”¹¹ Foglalkozását tekintve javarészt földművelő és állattenyésztő. Műveltséget a somlyói fő-, a szentmártoni és gyergyószentmiklósi algimnáziumokban, a csíkszeredai altisztképző katonanevelőben, vagy a szomszédszékek hasonló intézményeiben szerezhettek. Általában mindenféle iparnak megvoltak a képviselői: kőfaragók, cserepesek, kályhások, papírontók, tímárok, lakatosok, kovácsok, asztalosok, mészárosok, mészégetők, molnárok. Kevés volt ellenben az ács, pedig a köznép fából építette a házait. „A csíki székeleknyél belterjes háziipar volt, eladásra is jutott, ezáltal pótolhatták a földművelés és a termés fogyatékoságát.”¹² Saját falutörvényeik a földművelésre, állattenyésztésre és erdőgazdálkodásra egyaránt érvényes szabályokat tartalmaztak. A vármegye lakossága általában szegény volt. Ezt azonban kellő tehetőségnek kell érteni, mert itt nem voltak vagyoni anomáliák, a lakosság szabad és nem szolganép volt, és igényeit lehetőségeihez igazította. Évszázadokra visszamenően

8 Glaspalast. A londoni Kristálypalota (1851) mintájára, 1853-ra elkészült kiállítás-csarnok. 1931-ben leégett.

9 A művészeti hatásokat jól megkülönböztetetten és értően kezelve, egyedi alkotásokat hoz létre, és darabjai bárhol készültek is, alkotójuk megőrzi szellemföldrajzi egyéniségét és különösségét.

10 Tulajdonképpen Zakariás, de fia, néhai Márton Mihály csíkszentgyörgyi tanító így használta minden általa jegyzett dokumentumjellegű anyag esetében, mert ez volt a név közszájon forgó változata.

11 Endes, 373.

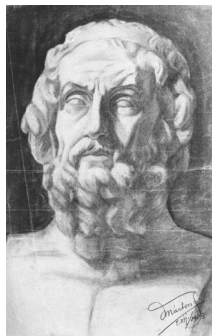
12 Endes, 375.

számon lehet tartani, hogy Magyarországnak „alig volt megyéje, amelyben előkelő szerepet csíki eredetű férfiak ne játszottak volna, s alig van csíki család, amelyből valaki ne ment volna máshová és lakhelyén mindenik kiküzdötte az érvényesülést.”¹³

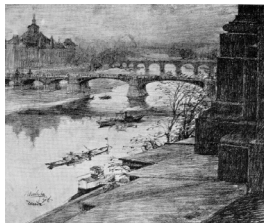
Márton Ferenc ebből a társadalomból, a Fiság-mentéről indult a Parnasszusra. Kiváló rajzkészsége már diákkorában megnyilvánult. Csíksomlyói és Kézdivásárhely-kantai középfokú tanulmányai végeztével – amelynek eredményeképpen egységes világnézete kialakult, hiszen mindkét iskola hasonló elveket vallott –, 1903-ban nyert felvételt a budapesti Rajztanárképző Főiskolára. Nehéz mezőnyben vizsgázott. Itt kell megjegyezni, hogy csíksomlyói diákkorában Sipos Sándor rajztanárától, aki tulajdonképpen felfedezője is volt, 1901-ben még csak díszítőrajzot tanulhatott. Tehát nem részesült olyan átfogó képzésben, mint manapság a művészeti szakközépiskolát végzett diákok. Mégis, a Csíki Székely Múzeum gyűjteményében őrzött, 1903-ból megmaradt elsőéves tanulmányrajzainak a színvonalra nyert jelleggel vetekszik a mai, esztendőnk során szakképesített, hasonló státusú diákok munkájával.

120 jelentkező közül az elsők között jutott be. 1908-ban harmadik díjat nyert Londonban az iskola *Magyar kiállítás* címmel Erdőssy Béla által rendezett bemutatkozásán. A főiskolát elsőként végezte, s egy évre ezer koronás állami ösztöndíjban részesült.

Akkor ez az összeg sokat ért, de úgy is további támogatásra volt szüksége, mert hazai örökségből nem részesülhetett. Székely közösségből vagy nem volt kiadható. További támogatása szükségességéről – a csíki „trunkusok” betokosodott gondolkodása ellenére –, a honi jelentős tisztségviselőket mégis meg lehetett győzni. Erre tusházi Élthes Gyula, mint az ügy animátora, így emlékszik vissza: „Mi, Márton Ferenc iskolatársai és barátai, nehéz helyzetben voltunk. [...] Én akkor vármegyei tisztségviselő voltam, »a tűz mellett«. Sikertörténet is meggyőznünk Becze Antal, később Fejér Sándor alispánokat Márton Ferenc támogatásának szükségességéről. Ügyét székely ügyvé tettük. Megnyertük T. Nagy Imrét is, a Gazdasági Egyesület elnökét, aki minden jónak és főként a művészetnek nagy támogatója volt. A toborzás eredménye fényes volt, mert az 1913. évben Márton Ferenc 1.000-1.000 koronáért megfestette Becze arcképét a megye, [T.] Nagy Imre arcképét a Gazdasági Egyesület részére, ezenkívül a törvényhatóság az 1913 október 30-án tartott közgyűlésében 6.000 korona külföldi ösztöndíjat szavazott meg Márton részére, aki így útnak indulhatott.”¹⁴

9. Szókratész

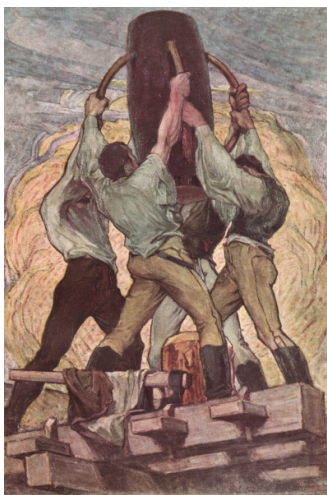
10. Drezdai látkép

11. Potsdam, Sanssouci-kastély

¹³ Endes, 496-97.

¹⁴ Élthes, 16.

12. Csíki székely gátkötők

Ezzel a pénzzel tanulmányainak folytatása végett ismét németföldre utazhatott. Hazatérve, nevet mégis csak mint illusztrátor, az *Érdekes Újságban* közölt – Dózsa György élete, A Tanácsköztársaság eseményei, A Népbiztosok pere, A Tisza-per – rajzaival szerzett magának. Aztán a *Magyarság* című napilaphoz került portrérajzolónak, majd a két világháború között az *Új Magyarság* munkatársa volt. De ez sem jelentett igazi, ünnepezt művészi elismerést. Arra csak-csak várnia kellett... Még az 1912-es és 13-as sikeres műcsarnokbeli bemutatkozását követően sem sikerült áttörnie azt a képzetes falat, ami közte és a budapesti származású művészek között volt.

1913-ban a müncheni Glaspalast nemzetközi kiállításán is bemutatta a *Csíki székely gátkötők* c. nagyméretű festményét. A *Münchener Neuesten Nachrichten*¹⁵ a tárlat legbecsesebb darabjának nevezte, s a legnagyobb dicsérettel illette. „A Csíki gátkötő székelyek sikere óriási volt. A leghíresebb müncheni művészeti lap címdoldalán színesben jelent meg a mű, a pesti újságokról nem is beszélve, ami pedig a legnagyobb népszerűség biztos jele: a színes plakátok mindenfele, amint a székelyek nem a cölöpöt leverő hatalmas rönkcalapácsot, hanem egy óriási sörös kriglit emelnek, a kép felhői pedig a sör habjává változnak.”¹⁶ Lám, a kereskedelmi reklám azonnal elgiccsesítette.

Kora vezető magyar kritikusai közül Keszler József és Malonyay Dezső dicsérő véleményt nyilvánítottak róla a sajtóban: „egy égő meteor, mely bevilágította és tündérfénnyel övezte a nagy magyar égboltot”.¹⁷ Nagy Imre, a zsögödi festő így emlékszik vissza erre: „Harmad- és negyedévre bentlakó lettem, s így több időm akadt a művészetre. Akkor hallottam először Márton Ferencről a Gátkötő székelyek című

13–14. Erdőirtás Csíksországban és vázlata

¹⁵ 1848. április 6-án alapított, 1945. október 6-án pedig Süddeutsche Zeitung névre átkeresztelt közéleti és politikai napilap.

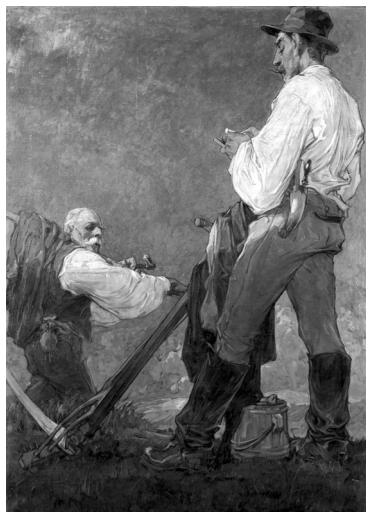
¹⁶ Részlet Hirsch Hugóné [Filep Judit] naplójából.

¹⁷ Csíki Lapok 1934. február 11.

Malonyay-tanulmányból. Majd szétrágtam, majd felfaltam, annyira érdekelt.”¹⁸ (1916-ban Nagy Imre lábadózó katonaként Mezőtúrra került, ahol egy kis katonai művésztelep működött. Itt nyílt alkalma többek között a Nagy Istvánnal és Márton Ferencsel való együttműködésre.)¹⁹

Márton Ferenc egekig magasztalt műveit mégsem vásárolta meg senki: sem állam, sem minisztérium, sem város, sem múzeum. Nem maradt számára, csak a napi betevőért való küzdelem. Már 48 éves volt, amikor egy műtermi beszélgetés alkalmával valósággal kitört: „Még most is csupa erő, nagyotakarás, dolgoznivágyás vagyok. Volt valami kis tanárkodási állásom a fővárosnál. Tanítottam öt évig majdnem ingyen az Iparművészeti Főiskolán.”²⁰ Mind a két helyről elbocsátottak. Nincs kenyerem. Nem hogy biztos, hanem éppen hogy semmi. Garasok után futok; futok, nap-nap után loholok és holnap lehet, hogy a villanyt is kikapcsolják! Verekedtem, küzdöttem, kiálltam másokért. Én elvekért harcoltam, magamra nem gondoltam. Most egészen magam vagyok!”²¹ Az idézet utolsó három mondatát Biró József is megerősítette: „Egész életében szenvedett, gürcölt, küszködött. Azok a körök – hiába volt Székely Bertalan a tanára –, nem fogadták be. Őt korábban sem ismerték el, úgy, ahogy megérdemelte volna. Tudtak róla, beszéltek róla, időnként megtapsolták. A maga módján egy nagyon-nagyon szerencsétlen ember volt és szálanomra méltó. Magánélete, családi élete, művészélete mind-mind szenvedés volt.”²²

A fent említett tárlatokon három nagyméretű képét mutatta be: *Csíki Székely gátkötők*, *Erdőirtás Csíksországhban*, *Takarodó*. Ekkor láttak napvilágot az említett dicséretetek. Malonyay az erdőirtásról: „A kalevala-illusztációk jutnak eszünkbe s arra gondolunk, hogy meg tudná illusztrálni a magyar mitológiát ez a művész, ha volna magyar mitológia!”²³ És azt is szóvá teszi – s ezzel nem egyedül csak ő hozakodott elő –, hogy jó lenne Márton Ferencet finnországi tanulmányútra küldeni. A finn művészetre akkoriban, mint nemzeti stílusreemtő példára hivatkoztak. Többek közt Kós Károly *Nemzeti művészet* című cikkében, amely 1910-ben jelent meg a *Magyar Iparművészet* folyóiratban. Az Erdőirtásról Zsögön Zoltán, a csíksomlyói gimnázium tanára így fogalmazott: „Formai hatása alatt önkéntelenül egy Laókoon-csoport-féle jut eszembe némi helyzetmódosítás mellett...”²⁴

15. *Takarodó*

¹⁸ Nagy, 50.

¹⁹ Szabó, 48.

²⁰ Itt volt tanítványa Nagy Albert (Torda, 1902. – Kolozsvár, 1970.) erdélyi festőművész. (Sz. A.)

²¹ Élthes, 45.

²² Biró József, anyagi rokonának visszaemlékezése. A hangfelvétel Siófokon készült 2009-ben..

²³ Élthes, 22.

²⁴ Csíki Lapok, 1913. 12. sz.

Marosi Ernő akadémikus a *Mindentudás Egyeteme* keretében tartott előadásának *Winckelmann és a Laokoön-szoborcsoport példája* című fejezetében, a művészettörténet megalapítójának tekinthető Johann Joachim Winckelmann által első alkalommal használt művészeti emlék fogalmát értelmezte. „E mű stílusa egy meghatározott népé, nemzeté, és e közösség történetében meghatározott történelmi korhoz, évszázadhoz tartozik: annyiban emlék, amennyiben bennünket egy olyan emberi- és világállapotra emlékeztet, amely régóta a történelmi múlté, de amely – Winckelmann meggyőződése szerint – mégis örök eszményként lebeg a modern ember szemei előtt.”²⁵ Ennek lényegét érezhette meg Zsögön tanár úr is.

Keszler József a Gátkötőkről pedig ekképp nyilatkozott: „Az akarat és az erő harogva kiált felénk a képből!” És azt remélte, hogy „nevét a közönség nemsokára meg fogja tanulni és – ha a művész a választott úton megmarad – nem is fogja soha elfelejteni!”²⁶ Nem így történt, és a műveknek is nyoma veszett.

Márton Ferenc csiki pénze már réges-régen elfogyott, s a megélhetésért mindent el kellett vállalnia: rajzot, illusztrációt,²⁷ kisebb műveket, falképeket, kül- és belépítészeti díszítéseket. Városrendezési terveket is készített – amit sajnos senkivel sem tudott elfogadtatni –, végezetül pedig áttért a szobrászatra s közben bélyeget is tervezett. A *Magyar művészet* második kötetében, amely politikailag (is) kategorizálja a magyar művészeket, a következő szócikket adja közre róla Székely András:

„A néhány jó képességű alkotó között, aki egyértelműen a jobboldalnak kötelezte el magát, Márton Ferenc (1884-1940) a leginkább figyelemreméltó. A sokoldalú Márton a nacionalista propaganda minden műfajából kivette a részét, emlékműtől a kisgrafikáig. Szegény székely család sarja lévén, a csíksomlyói internátus zord körülményei közül került minden támogatás nélkül a budapesti Rajztanárképző Iskolára, ahol Székely Bertalan tanítványa lett. Külföldi iskolázásra nem nyílt módja, csak Bécsig, Drezdáig jutott el; Koronghi Lippich Elek terve – egy esetleges finn ösztöndíj – csupán terv maradt. A gödöllőiek patrónusa ugyanis jó érzékkel felismerte Márton korai munkáiban (Csíki székely gátkötők, *Erdőirtás Csíksországban*, 1912 körül) az Akszeli Gallen-Kallalával és a mesehangulatú, síkszerű finn díszítőművészettel való rokonságot.²⁸ Márton a Tanácsköztársaság idején számos fontos riportrajzot készített a különböző eseményekről. Kompozíciós készségét és síkban való gondolkodását később egyházi munkáin kamatoztatta; köztük a legjelentősebbek a szegedi Fogadalmi templom számára tervezett apostolmozaikok voltak.

A világháború után végképp Budapestre költözött művész a pusztaszeri Vérszerződés jelenetet festette meg arra a pályázatra, amelyet Horthy bevonulásának tiszteletére írtak ki. Ifjan – 36 évesen – nyerte meg a második díjat, de ezt nem dicsőségnek, hanem kudarcnak fogta fel, a képet megsemmisítette. Rajztanári állását B-listásnak²⁹ nevezett állami racionalizálási intézkedéssorozat folytán elveszítette, szabad

25 <http://www.mindentudas.hu/marosi/20040802marosi.html?pldx=2>

26 Élthes, 19.

27 Nemcsak magyar, hanem német és amerikai regényeket és lapokat.

28 Kétségtelen a hasonlóság, de felismerésében a finnugor rokonítás romantikája is nagy szerepet játszhatott.

29 Azon személyek listája, akiknek a mindennapi, civil sorsa a munkából való elbocsátás, akadályoztatás és hátrányos megkülönböztetés

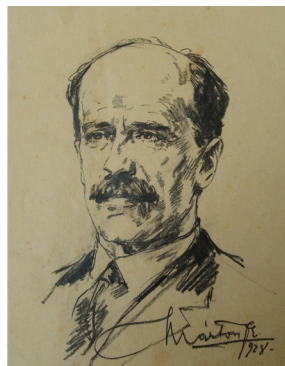
pályára kényszerült, és többé nem utasított vissza kitüntetéssel. (1930-ban például Lotz-aranyéremmel jutalmazták).

Bár az emlékműtervezés (*Budapesti háziezredek*³⁰ emléke, 1933)³¹ és -szobrászat (*Debreceni honvédemlék*, 1940) területén is kapott megbízásokat, működésének legfontosabb területe a rajz volt. Az Érdekes újságban megjelent, Dózsa György történetét bemutató »forradalmi rajzsorozat« csak múltó epizód volt Márton Ferenc életművében. Milotay István, a nacionalista újságírás nagymestere, közeli barátja volt; Márton mellette dolgozott mint a legitimista magyarság, mind Gömbös-Imrédy-féle »fajvédő vonalat« követő Új Magyarország szerkesztőségében. A lap rajzolójaként megörökítette az akkori politikai élet számos konzervatív, jobboldali vagy szélsőjobboldali képviselőjét: gróf Apponyi Albertet, Milotayt, a fasiszta vitéz Endre Lászlót, Szálasi későbbi kormánybiztosát. Különös előszeretettel készített portrét Mussoliniról és az olasz fasiszták vezérkarának alakjairól. Rajzai a magasnyomású sajtótechnikához alkalmazkodóan tömörek és kifejezőek, enyhén heroizálva a modelleket. Márton utolsó művének, a debreceni honvédszobornak készítése közben érte a halál. Utolsó befejezett munkája kisgrafika volt: a Horthy »országglásának« huszadik évfordulójára kiadott, három értékből álló bélyegsorozat terve.³²

Ez tehát a teljes szócikk Márton Ferencről, de csak annyi elemzés jelenik meg benne, ami kompozíciós készségének és síkban való gondolkodásának kamatoztatását és a rajzainak nyomdatechnikához való igazodását taglalja. És pontatlanságokat is tartalmaz. Kezdjük azzal, hogy csak rajzait átnézve máris enyhítsünk a képen. Nemcsak a „divatos” politikusokat, örökítette meg, hanem XI. Pius pápát, Zita királynét, gr. Bethlen István – akkor éppen – igazságügyminisztert, gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi római katolikus, Ravasz László dunamelléki református püspököt, Eduard Büchner Nobel-díjas biokémikust, Tamási Áron író és Rabindranath Tagore költőt, Fjodor Saljapin operaénekest, Pércsi József őrmestert, *Dicu Constantin* bakt, és sok más közönséges halandót is... Továbbá, nem

16. Zita királyné

17. Gr. Bethlen István

18. Dicu Constantin

lett. (Sz. A.)

30 Az 1741. évi pozsonyi országgyűlésen a magyar rendek „Vitam et sanguinem!” – [Életünket és vérünket!] – felkiáltással biztosították hűségükről Mária Terézia királynőt. Ennek következtében hozott létre gróf Forgách Ignác egy gyalogsági alakulatot. (Sz. A.)

31 Budapest Galéria katalógusa szerint Siklódy-Márton alkotás. (Sz. A.)

32 Kontha, 201.

második díjat nyert, hanem megosztott, s mégis kevesebb pénzjutalommal járó – igaz, így másodiknak is tekinthető – első. Kitüntetést addig sem utasított vissza, mert nem is kapott, hanem azt jelentette ki, hogy pályázaton nem vesz részt. Ennek ellenére később mégis megmérettette magát Szegeden és Debrecenben, ahol nem megbízást kapott – mint Gyöngyösön –, hanem pályázatot nyert.

Az idézett fejezet rész gondolatmenete kihangsúlyozottan a jobboldaliság körül forog. Pedig, az első kötetből (szerk. Németh Lajos) már tudni lehet, hogy munkássága nemcsak ekként kezelhető. „A dokumentumértékű riportrajzokon túl (Például Zádor István: *Kun Béla beszél* vagy Márton Ferenc: *Kun Béla felolvassa a francia munkássághoz küldött táviratot a szovjet megnyitó ülésén*) [...]” A Tanácsköztársaság kikiáltáskor pedig a „legtöbb rajzot Márton Ferenc készítette, friss riportjegyzetek mellett olyanokat is amelyek felfogása közelebb áll a címlap, plakát, esetleg pannó műfajához. Az »Itt most már a mi kezünk épít« (Ady) rajzon hatalmas, patetikus munkálal emelkedik a gyárnegyed fölé; *A lenini csillag jegyében – előre* című rajzon pedig munkások összehangolt mozdulatú csoportja hatalmas szerkezet segítségével kötélén húzza fel az ötágú csillag óriási szobormonumentumát.”³³

A Tanácsköztársaság számára – ők kommunisták voltak(!) –, plakátokat készített, és megrajzolta az olasz kormány – ők fasiszták voltak(!) –, teljes tagságának a portréit is. Értékelői szemében az előbbieknak tett „szolgálatot” mégsem ellensúlyozta az utóbbiak számára végzett „szolgálatot”, és nagy ellenszenvet váltott ki iránta. De egyik korabeli értékelője sem taglalta valós helyzetét, s műelemzés helyett kizárólag az utóbbi megrendelők szerinti beskatulyázását vállalta. Pedig Márton Ferenc nagy formátumú, sokoldalú, reneszánsz típusú művész volt. Kilenc-tíz önálló műfajban: rajz, kőrajz, metszet, plakát, akvarell, pasztell, mozaik, olajfestmény, szekkő, sgraffito, szobor – vagyis a néhány centiméteres rajztól az öt méteres emlékműig – a tökéletes ségre törekedett, s el is érte azt.

És büszke ember volt. 1920-ban – az őszirózsás forradalomból született Tanácsköztársaság leverését követően –, pályázatot írtak ki a nemzeti hadsereg budapesti bevonulásának a tiszteletére. „A pályázatok ideje volt ekkor. Nem sokkal később ugyanis a Védő Ligák Szövetsége³⁴ *Eskü a Vérmezőn* címmel hirdetett pályázatot nagyméretű történelmi kép megfestésére, amely képen kifejezésre kell jutnia a történelmi jelenetnek, amikor a magyar hadsereg a Vérmezőn fölesküszik az alkotmányra a kormányzó és az egész hivatalos magyar nemzetet képviselő egyházi és világi méltóságok jelenlétében. A pályázatot Dudits Andor nyerte a pályázati címet viselő vásznával, s ezzel ő kapta a huszonötezer koronás első díjat. Viszont szintén első díjat kapott – a korábban a Tanácsköztársaság számára plakátokat készítő – Márton Ferenc a *Horthy esküje*³⁵ című képére, s bár a kompozíció, melyet a festő »művész kollégái a legjobbnak ismertek el egymás között«, amely »már a kiállításon is általános feltűnést keltett«, Márton csak tizenötezer korona jutalomban részesült. A bizottság indoklása szerint azért, mert Márton nem teátrális beállítás-

³³ Németh, 623.

³⁴ Idejekorán, már a tervezett trianoni békeszerződés ellen fellépő, igazából a politikailag kezekötött kormányt helyettesítő egyesület.

³⁵ Csak annyit tudunk, hogy olaj, vászon.

sal, »hanem szimbolikus formában örökítette meg a vérmezei eskü monumentális erejű pillanatát«. Ebből vita támadt, s a művész a »döntéssel mellőzve érezte nem csupán magát, hanem a verejtékezve küszködő magyar művészetet is«, s a jutalom visszafizetésének fejében meg akarta tartani a képet. A Védő Ligák Szövetsége azonban igényt tartott rá. Márton ezért »megjelent a szövetség helyiségében, s ott – heves jelenet közben – belerúgott a festménybe, annyira, hogy tenyérnyi lyuk támadt a vásznon. A szövetség vezetősége hosszú tárgyalás után úgy határozott, hogy a festményt vissza fogja adni Mártonnak, mire a művész visszafizette a már előbb felajánlott tizenötezer koronát«, majd pedig kijelentette, »hogy ezentúl semmiféle pályázaton nem vesz részt«.”³⁶

Ezt követően véletlenszerűen hozzájutott a gyöngyösi Szent Bertalan főtemplom 28 közül két mennyezetképének a megfestéséhez. A templomot az 1917-es tűzvész okozta károk miatt majdnem teljesen újra kellett építeni. 1920-22 között renoválták. Gyöngyösön jól teljesített, s a római katolikus egyház figyelmére ráirányult. Valószínűleg ennek is része lehetett abban, hogy a Szegedi Dóm³⁷ díszítésére kiírt pályázaton ő is nyerhessen.

A reformátusoknak is dolgozott. Medgyaszay István terve alapján 1929-re felépült a Baár-Madas Református Leánynevelő Intézet, ma Gimnázium, Általános Iskola és Diákotthon. Ennek homlokzatára készítette Márton Ferenc hatalmas allegorikus sgraffitóját, amely a háborúban megsérült. Végleges leverése a 60-as években meg is történt, de 2000-re régi fényképek és a megmaradt tervek alapján újrakészítették.³⁸ És elkészítette az ugyancsak Medgyaszay-tervezte Budaörsi úti, Eszék-Fadrusz és Fery Oszkár, ma Kiss János Altábornagy utcai épületek, a soproni színház, a bajai posta népies jellegű kül- és beltéri sgraffitoit is. És talán a püspökladányi római katolikus templom monumentális oltárképét.

Ezzel majdnem véget is ért kétdimenziós művészi tevékenysége. Miután pedig elkészíthette a rákoskeresztúri *Hősi emlékművet*, rátért a szobrászatra és közben belyegterveket is készített.

Reneszánsz típusú művészetét Márton Ferenc szobrászi tevékenységgel koronázta meg. Ilyen jellegű műfajváltásra nem volt példa a magyar művészet történetében.

Mégis, csak mint tehetséges rajzoló tartják számon!

Első szobrait a kecskeméti *Katona József-emlékművet* – 1930-ban – (és a *Budapesti háziezredek emlékművét* – 1933-ban –) avatták még társalkotóval, a ditrói származású Siklody Lőrinnel együtt készítette.³⁹ Később, szobrászként már egyedül alkotott.

³⁶ Bíró, Online.

³⁷ Szeged-Belvárosi Római Katolikus – Fogadalmi – templom. Az 1879-es nagyárvíz után a város előljárói a polgárság nevében ünnepélyes fogadalmat tettek: hatalmas templomot emelnek Szűz Mária tiszteletére. 1914. június 21-én történt meg az ünnepélyes alapkövetétel, de felszentelésére csak 1930 őszén kerülhetett sor.

³⁸ <http://wikimapia.org/862710/hu/Budapesti-Ba%C3%A1r-Madas-Reform%C3%A1tus-Gimn%C3%A1zium>

³⁹ Wehner Tibor művészettörténész, valamint más források szerint is, Szentgyörgyi István alkotása. Talán csak a tervet készítette a székely művészpáros? Mert a Budapest Galéria katalógusában kettejük alkotásaként szerepel.

Legfontosabb művei: az egykori budapesti *IV. Károly király I. honvéd és népfelkelő gyalogezred* és a debreceni *3. honvéd és 3. népfelkelő gyalogezred emlékműve*. Az előbbi Budapesten, a Fővám téren állt, de az ideológia fals szeme eltávolította.

A debreceni emlékmű pedig – amelynek a megalkotásához kiírt pályázatot a cívisváros szülöttének, Medgyessy Ferencnek ellenében nyerte el, ma is áll.

Márton Ferenc 1940. június 8-án – 56 évesen –, a szobor általa újrarakatott talapzatára való helyezése előtt Budapesten elhunyt... Nem érhetette meg, hogy művét „élőben” láthassa. És azt sem, hogy amint tervezte, kedvenc témáját – a gátkötést –, szoborba ültethesse.

19. Palettája

V. KÉPZÉSE, MŰVEI

A XIX. század második felében, a kiegyezés időszakában „a temérdek hazakerült emigráns sokféle új forrásra utalt minket. Különösen Angliára, Olaszországra, Amerikára. Az emigránsok egyúttal szinte kielégíthetetlen kulturszomjúságot hoztak magukkal. Nem lévén egy kultúra máról holnapra megteremthető: legalább külső formáit hajszoltuk és válogatás nélkül vettünk át mindent, amit a véletlen különféle kultúrnemzettől hozzánk sodort. Megszaporítottuk iskoláinkat, számos tudományos intézetet alapítottunk, múzeumokat rendeztünk be, színházakat építettünk, kicsinosítottuk városainkat, reformáltuk igazságszolgáltatásunkat, szóval annyit tettünk, hogy ha a hozzánk vetődő idegen meglátja az új érában támadt kulturális intézményeket, meglepődik s meg is dicsér minket ilyféle szókkal: akárcsak nálunk.”⁴⁰ – írja Diner-Dénes József egyik, a nemzeti művészet jelenségtagló cikkében. A helyzet azonban nem volt ilyen egyszerű. Írásából az is kiolvasható, hogy a fentiek ellenére a XIX. század végére a magyar művelődési törekvések valamelyest lemaradtak az európai tendenciákhoz képest. De bármiképpen történt, végül hozzánk is elérkeztek a nagy irányzatok.

A XIX. században a magyar képzőművészeti élet és a képzés állandó jellegű kapcsolatban a müncheni, a drezdai és a bécsi akadémiákkal állt. Majdnem mindenik korabeli nagy alkotónk ottani akadémiákon szerzett európai színvonalú képezést. Ezek közül a müncheni rendelkezett vezető szereppel, ahonnan 1896-ban magát kiszakítva hozta létre művésztelepét Nagybányán Hollósy Simon. Ezzel akaratlanul is megteremtette a magyar művészetre a legmaradandóbb hatást gyakorló iskola alapját, amelynek 1906-ban való megalapítását már mások végezték el.

E mellett, esetünkben a magyar művészetre igencsak erős hatást gyakorló irányzatnak, a szecessziónak a fontosságát is ki kell emelnem. Bécsi megteremtői – ugyancsak 1896-ban –, ebben látták a historizmustól és annak túlfokozott ágától, az eklektikától való elszakadás lehetőségét és módját. Ezért is nevezték kivonulásnak, elválásnak, a francia nyelvterületen art nouveau-nak, angolul modern style-nek, illetve a németeknél Jugendstil-nek illetett hasonló irányzatokkal ellentétben. Ennek az irányzatnak a realiztikus formanyelve teremtett lehetőséget a szimbolista képi fogalmazás elterjedésére. E szerint a művész a dolgok mögött meghúzódó eszmei valóság érzékeltetésére törekedett. Műve egyszerre eszmei, szintetikus, szubjektív és dekoratív. Mesterei vonzódtak az eszményítés iránt.⁴¹

Mindkét esemény fontos számunkra, mert ezek magyarországi megerősödésének idején végezte főiskolai tanulmányait Márton Ferenc. És művészetére is e két irányzat hatott igazán.

Fontos évszám: 1903.

Székely Bertalant akkor nevezték ki a Mintarajziskola igazgatójává. Ő pedig maga mellé vette Hegedűs Lászlót, Révész Imrét, Zemplényi Tivadart, Erdőssy Bélát rendes, Tardos-Krenner Viktort segédtanárnak, és abban a tanévben jutott be a főiskolára

⁴⁰ Diner-Dénes József, 1.

⁴¹ Az irányzat neve a görög szümbolon: ismertetőjegy szóból származik. A XIX. század végén, alakult ki. Hívei az ábrázolt tárgyat nem önmagáért, hanem valami általa hordozott tartalom sugallójaként tekintették fontosnak.

Márton Ferenc. Székely Bertalan rendszeresítette az évközi, később pedig a nyári tájképfestészeti és etnográfiai tanulmányi kirándulásokat, s az 1904-1905-ös tanévtől pedig minden növendék számára kötelezővé tette a mintázást. 1906-ban pedig új művészeti ág, a sokszorosító grafikai eljárások – mély, és magasnyomású metszettechnikák és kőrajz – tanítását indította be Olgyai Viktorral a főiskolán. Székely Bertalan, saját

20. Férfiportré

művészetét bármennyire is megtartotta a romantikus történeti festészet vonalán, széles látókörű jellemként tisztában volt a diákok nyílt, modern, napra kész, a korszak új elvárásai szerint való, sok műfajú felkészítésének a szükségességéről.

1905-1906-os tanévben Székelytől Szinyei Merse Pál vette át az iskola irányítását. Művészeti felfogásából adódóan az impresszionizmusra való törekvésnek hangsúlyosabbá kellett válnia. De amint az köztudott, a magyar művészetben a valódi – a kontúrtalan – impresszionizmus nem eresztett gyökeret. A plein air festészet terjedt el általánosan, amelynek Szinyei volt a magyar előfutára.

Amint már említettem, Márton Ferenc előképzés nélkül is, a mai végzős művészeti szakközépiskolások munkáival vetekedő tanrajzokat készített. Ösztönös szakmai indulása pedig kiváló csillagzat jegyében párosulhatott a magyar művészetpedagógiának a történeti festészettől a szabadban való képalkotás modern koncepciójáig terjedő lehetőségeivel. És mindezt kiegészíthette klasszikus grafikai és szobrászati képesítéssel is. Forma-, folt- és vonalkezelésről árulkodó vérbeli plasztikaérzéke mellé, felsorolt tanáraitól, valamint bécsi és drezdai tanulmányútjai alkalmával mindent megtanulhatott. Ennyivel azonban nem érte be, szorgalmason dolgozott, tanúbizonyoságot téve az elsajátított plasztikai nyelv értéséről, használatában való jártaságáról.

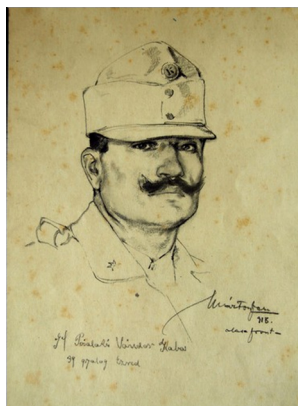
Grafitok

Ceruzarajzait különböző keménységű és „művésziesen hegyezett” ceruzák váltásával készítette. Kézmozgás-ritmusának erős és lágy vonalvezetését – amit a látvány fény-árnyék változásrendjéhez igazított –, kiegészítette a ceruzahegy lapjára fordított használatának foltképző lehetőségével. Rajzait a vonalérték kemény-lágy/vastag-vékony párbeszédére építette. Tökéletes arányérzékére vall, hogy feltűnően kevés keresővonalat használt, nagyon ritkán duplázott. Tanulmány színvonalú munkáin figyelmesen tonalizált, a fény-árnyék kontraszt teljes mértékben kihasználta, valóérték szerinti tónuskezelését alkalmazta – *Szemüveges férfi*, *Pósalaki Nándor*, *Hosszú Zoltán*.

Szükség szerint pedig enyhe, azonnali kézi beletörléssel lágyította az egyébként szemcsés hatású grafitnyomokat – *Nőportré*. Az árnyékokat ritkán képezte a ceruza papírhoz nyomott, mély hatású tónusától a lágy, s végül elenyésző árnyaltságig ve-

21. Szemüveges férfi

22. Pósalaki Nándor

23. Hosszú Zoltán

24. Nőportré

zetett vonalsátozással. (Ez pl. Nagy Imrének volt a módszere.) Rajzai, az ábrázolás szükségességének megfelelően precízen kidolgozottak, illetve vázlatosan kezelték, alkalmanként karikatúraszerűek – Öregasszony, Szabó Gyula, Szalánczy József. Minden esetben azonban karakteres és gyorskészítésű alkotások: portrék, kompozíció-, illetőleg közönséges vázlatok.

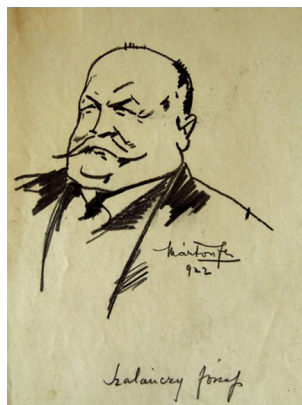
Portréit a jellemhordozó elemek hangsúlyozásával tette „élővé” – Dr. Gaál Jenő, Orosz (ukrán) baka, Öreg baka. Modelljeinek karakterét a maguk valódiságában őrizte meg, de formaalakító megoldásait a pillanatnyi helyzet látványszépségéhez igazította. Így minden portréja egyszerre realiztikus és impresszionisztikus. A formákat nem bontotta elemeire, mert tanulókorában még nem volt

25. Öregasszony

26. Szabó Gyula

27. Szalánczy József

divat az ábrázolt formák síkbontás szerinti felfogása. Rajzainak megértését a néző látvány-kiegészítő képességére alapozva és bízva, kizárólag a kontúrok plasztikus vonalhatárolásával, valamint a karaktert meghatározó árnyékoltok helyes alkalmazásával tette lehetővé.

28. Dr. Gaál Jenő

29. Orosz (ukrán) baka

30. Öreg baka

Többalakos és tájrajzainak részletgazdagsága, elegáns légiessége, barokkos zsúfoltsága, illetve nagyvonalú egyszerűsége teszi azokat csipkésen dekoratívvá – *Királyi szemle, Ivanigrád látképe, Olt forrásvidéke* –, operettesen humorizálóvá – *A feleség, Kukorica Jancsi* –, vagy éppen art déco-ssá⁴² – *Gratuláció*.

31. Királyi szemle

32. Ivanigrád látképe

⁴² Az art décoratif – díszítőművészet – francia kifejezés rövid alakja. Főleg építészeti és iparművészeti, de alkalmazott festészeti-grafikai irányzat is.

33. Az Olt forrásvidéke

34. A feleség

35. Kukorica Jancsi

36. Gratuláció

Tusrajzok

Többnyire illusztrációk, karikatúrák, illetőleg kompozícióvázlatok. Szükség szerint realiztikusak, ironizálóan túlzóak – *Társzekerek*, *A villamos megállítása* –, vagy sgraffito-terveihez tudatosan választottan, a magyar szecesszió jegyében készültek: tus kontúrok, közei akvarellal, vagy gouache-al⁴³ színezettek – *Kézimunkázó asszonyok*. A szecesszió indadíszes műirányzata összeillett a hazai népi bútorfestés indás-girlandos jellegével, s megfelelő vonalvezetést sugallhatott dinamikus kompozíciói-tervei számára.

⁴³ Guás. Olasz eredetű, a francia nyelvből elterjedt technika- és festékelnevezés. Az vízfestéktől különböző, sajátos kötőanyagokat – enyvet, tojásfehérjét, mézet – tartalmazó vízalapú fedőfesték.

37. Társzekerek

38. A villamos megállítása

39. Lakodalom

40. Kézimunkázó asszonyok

Pasztellek

Akár alakos kompozíciók, akár veduták⁴⁴ – *Város romokban*, *Romos háztetők* –, akár pedig egyszerű tájképek, nem csak színviláguk és látványkezelésük, hanem témaválasztásuk is a plein air sajátos darabjai – *Tűzérségi pihenő*, *Vonuló bakák* –, de igazán impresszionisztikusak is – *Galíciai felhők*, *Sacile*.

41. Város romokban

42. Romos háztetők

⁴⁴ Olaszul látvány, látkép. Részletes, tényszerű, realista festmény, rajz vagy metszet, amely egy várost, vagy egyéb helyiséget ábrázol.

Rajzuk sok esetben realiztikus, máskor szimbolikusan absztrahált, koloritjuk valószínű, és hangsúlyos tonalitású rajzelemeket tartalmaznak. Ismerte, s figyelmesen ki is aknázták a lágy kréta sajátos tulajdonságaiból fakadó ábrázolási lehetőségeket. A készletben található tiszta, mondandójához a legmegfelelőbb színű krétákkal dolgozott. Ritkán próbálkozott felületi színkeveréssel. A tónusátmeneteket változó szín-erősségű krétafoltok egymásmellettiségével érte el – *Malomkerék*. Erős kontrasztokat alkalmazott, figyelt a kiegészítőszínek használatára, s mindig csak annyit mondott, amennyit kizárólag szükségesnek érzett.

43. Tüzérségi pihenő

44. Vonuló bakák

45. Galíciai felhők

46. Sacile

47. Malomkerék

Akvarellek

Vízfestményei valóságghű, angol akvarelltechnikában készült, könnyed plein air ábrázolások. Sajnos, csak néhány darabot láthattam belőlük, ezért részletesebb elemzést nem készíthettem.

48. Falusi utca

Olajfestmények

Ezzel a technikával készült alkotásait két csoportba oszthatjuk.

Első, nagy méretű, alacsony horizontúra komponált alkotásai – *Csíki székely gátkötők, Erdőirtás Csíksországban* –, a szecesszió stílusjegyeit viselik magukon, de hangsúlyozottan a romantizáló szimbolizmus darabjai (12-es és 13-as képek). Gondolati mélységük nem egyéb, mint az ábrázolt folyamatok misztifikálására törekvő hajlam kifejezése: a küzdelmes székely élet allegóriái. A szimbolizmus impresszionista-ellenes irányzat volt. Követői szerint az impresszionizmus az érzéki észlelés, a szimbolizmus pedig az eszme, a dolgok mélyén rejtőző titok megjelenítésének művészete.

Mindkét kompozíció négy alakos. Az első vízszintes, a második függőleges elrendezésben. Jól példázzák az akadémista szentimentalizmus elvetése ellenére is a monumentalitás kifejezésének a lehetőségét. Lappangnak. Még méretdatái sem maradtak fenn. Egy műtermi fotó alapján megállapítható azonban az erdőirtást ábrázoló mű magassága: kb. 1,7 méter. Hossza pedig eszerint 3–3,5 méter lehet.

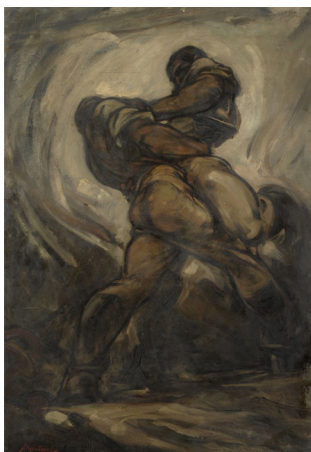
Az erdőirtást ábrázolóról tudjuk, hogy 1916-ban a csíki hadiárvák megsegítésére szervezett jótékonyági sorsjegysorsolást követően, a szerző által nyereménynek felajánlott képet Lukács József gyergyószárhegyi MÁV állomásfőnök nyerte meg.⁴⁵ További sorsáról nincs tudomásunk, pedig a harmincas évek végén még kiállították Budapesten. És pillanatnyilag azt sem lehet tudni, mi történt a gátkötőket ábrázoló festménnyel, amelynek valóságképe még gyermekkorában, apja csíkszentgyörgyi malma árkanak parterősítésekor ivódott bele.

⁴⁵ Csíki Lapok, 1916. február 9.

Mindkettő alapmű. Stílusukat a svájci, Ferdinand Hodler festőművész által fémjelzett szecessziós szimbolizmushoz, az érzékiség szellemiséggel való egyesítéséhez igazított.

Második csoportba, a változó méretű, polgári tematikájú darabjait sorolhatjuk. Részben a szimbolizmus – *Birkózók* –, részben pedig a nagybányai plein air hatásaihoz illeszkedő alkotások – *Olvasó nő*, *Festő a szabadban*, *Flört*, *Takarodó*, *Csendélet*.

Figyelemre méltó megjegyezni, hogy a megrendelésre, vagy pályázatra készített műveit sohasem színpadiasan, a megrendelő elvárásainak megfelelő – „tollbamondott” – beállításban, hanem szimboliztikus felfogásban készítette: *Horthy esküje*, a gyöngyösi falképek, a szegedi mozaikok, a sgraffitók és a honvéde-mlékművek.

49. *Birkózók*

50. *Olvasó nő*

51. *Festő a szabadban*

52. *Flört* (Ady, Léda és Babits)

Falképek

A Gyöngyös-felsővárosi plébániatemplom mennyezetét díszítik. A szentély mennyezeti, a csehsüveg boltozású fő- és mellékhajók, valamint a szentély és karzat falképeinek megfestésével – amelyre 1922-ben a közgyűlés négy millió koronát hagyott jóvá –, Dudits Andort, Turi Gyulát, Ungbháry Sándort és Tardos-Krenner Viktort bízták meg. Tardos nem tudta befejezni a maga penzumát, ezért – ismerve képességeit –, talán az ő ajánlatára kérte fel Wälder Gyula főépítész Márton Ferencet az északi mellékhajó két mennyezetképének elkészítésével. *Péter tagadását* és *A szegény asszony két garasát* festette meg. Mindkettőt több evangélista írta meg párhuzamosan.

Szereplői szerint a Péter-kompozíciót, a Máté evangéliumában leírtak alapján dolgozta fel:

„Péter pedig künn ül vala az udvaron, és hozzá menvén egy szolgálóleány, monda: Te is a Galileabeli Jézussal valál.

Ő pedig mindenkinek hallatára megtagadá, mondván: Nem tudom, mit beszélsz.

53. Péter tagadása

Mikor pedig kiméne a tornácra meglátá őt egy másik szolgálóleány, és monda az ott levőknek: Ez is a názáreti Jézussal vala.

És ismét megtagadá esküvéssel, hogy: Nem is ismerem ezt az embert.

Kevés idő múlva pedig az ott álldogálók menének hozzá, és mondának Péternek: Bizony te is közülök való vagy; hiszen a te beszéded is elárul téged.

Ekkor átkozódni és esküdni kezdé, hogy: Nem ismerem ezt az embert. És a kakas azonnal megszólala.

És megemlékezék Péter a Jézus beszédéről, ki ezt mondotta vala néki: Mielőtt a kakas szólana, háromszor megtagadsz engem; és kimenvén onnan, keservesen síra.”⁴⁶

A kép koloritját a mennyiségi kontraszt jellemzi, állapítható meg Johannes Itten színelmélete alapján. A teljes képfelület sötét tónusokban tartott. Az ég sötétkéjje és a fények sötétvörös reflexei uralkodnak a felületen. Ezzel áll ellentétben Jézus dicsfénycsilló-

⁴⁶ Mát. 26.69 – 26.75, Károli Gáspár ford.

gása és a kifelületű háttérfény, amely a kakast, a történet attribútumát hivatott megvilágítani. A kép középterét összehoroló fa-röpuszoár keretezte felület uralja, benne Jézus és az összes mellékalak. Ebből mintegy kirekeszti az esemény főhősét, a gondjaiba merült Pétert. A boltozat ál-csegelyeiben, a négy elliptikus medalionban ábrázolt Péter-portrék az ő személyes történetének egy-egy jelentős pillanatát: túlságos önbi-zalmát, meggondolatlan buzgóságát, kétségbeesését és megszentülését jelenítik meg.

A szegényasszony történetét talán a Lukács evangéliuma alapján festette meg, mert Krisztus nem ül, mint Márk írásában.

„... a napok közül egyen, mikor ő a népet tanítá a templomban, és az evangéliomot hirdeté...”⁴⁷
[...]

És mikor feltekintett, látá, hogy a gazdagok hányják az ő ajándékaikat a perselybe.

Látá pedig egy szegény özvegy asszonyt is, hogy abba két fillért vete.

És monda: Igazán mondom néktek, hogy e szegény özvegy mindenkinél többet vete:

Mert mind ezek az ő fölőselegűkből vetettek Istennek az ajándékokhoz: ez pedig az ő szegény-ségéből minden vagyonát, a mije volt, oda veté.”⁴⁸

54. A szegény asszony két garasa

A történet egy gazdagon drapériázott képzeletbeli, monumentális enteriőrbe van helyezve. A kompozíció aranymetszés-vonalától balra látható a szegény asszony és a gögös, gazdag férfi – aki „örömet jár hosszú köntösben”. Éppen egyszerre dobják pénzüket a perselybe. Az asszony mögött egy idős, szelídebb, ugyancsak köntöst viselő ember, az előtérben pedig két bábész suhanc látható. A metszésvonalától jobbra Krisztus áll három tanítványa taársaságában. A szereplők fején átvezethető képzeletbeli ívvel ellenpontozza a drapériák hullámlását.

A két főszereplő karakterizálása erős, hangsúlyosan ellentétes. Ezt az ellentét tartalmat a kép kék-narancssárga és a vörös-zöld kiegészítő színpárokra való hangolásával fokozza.

⁴⁷ Luk. 20.1, Károli Gáspár ford.

⁴⁸ Luk. 21.1 – 21.4, Károli Gáspár ford.

A boltozat ál-csegelyeiben, a négy elliptikus medalionban a szent szegénység négy magasztos alakját jeleníti meg: S. Franciscus seraficus-t és Sancta Clara-t, a Ferenc-rend két heroikus szentjét, S. Vincentius a Paulo-t, a szegények gondozóját és a papok tanítóját, aki – ünnepének dátuma következtében, mint idő-meghatározó szent – a szőlősgazdák körében lett népszerű, valamint B. Ludovica de Marillac-ot az irgalmas nővérek ápoló és oktató rendjének alapítóját.

E két szecessziós stílustartású kép nem illik a Zsille Kálmán és Lovász Gyula neobarokk díszítőfestéséhez. De a többi 26 sem. A Péter-történet és a díszítőfestés ellentéte erősebb, a szegényasszony-kompozíciót a drapériaábrázolásokkal közelíteni tudta a kerethez, bár nem valószínű, hogy célja volt ez.

Fennmaradt még egy falkép-vázlata – *Ágyúvontatók*. Végso kivitelezésére nem került sor. Az erdőirtók és a gátkötők sorába lehet illeszteni. Az erő, a szenvedély, a küzdelem szimbóluma. „Mindenütt, minden képen valami emberfeletti nekifeszülés, harc... A cselekvésnek, munkának, életharcnak olyan látása ez, ami csak csiki emberé lehet. Itt csak munka, erőfeszítés van.”⁴⁹

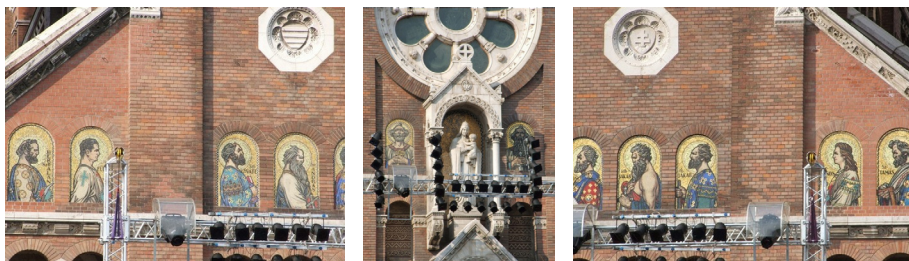

55. *Ágyúvontatók*

Mozaikok

A Szegedi Dóm remekei. Márton Ferenc nemcsak az autonóm, hanem az alkalmazott művészet terén is jelentős alkotónak bizonyult. Elkészíthette a portál fölé a 12 apostol mozaiktervét, az apsziskupolába, a *Szentháromság*-ét, amelyeket Zsellér Imre vitélezett ki, az oltár fölé pedig megfestette a „*Szűrös Madonna*” falképet. Máriát szegedi papucsban és szűrben – otthonosan szögedinek – ábrázolta.

49 Bors, HN.

56–58. Apostolok

Sgraffitok

A mozaik- és falképei mellet számos kül- és beltéri sgraffitot⁵⁰ készített, amelyek ma is láthatók Budapesten és néhány más magyarországi város épületein, vagy azokban. Kizárólag a Medgyaszay István épületeit díszítette ezzel a technikával.

Az 1890-es években Darányi Ignác, a református egyházkerület főgondnoka azon fáradozott, hogy Budapesten is legyen református leánynevelő intézet. Biztatására Baár János, jómódú pesti polgár, és Babádi Madas Károly földbirtokos tett e célra alapítványt. Baár több mint 600.000 koronaértékű vagyonát, barátja pedig vagyonának felét hagyatékoltta e célra. Az épületet Medgyaszay István tervezte. Ennek udvarfelőli homlokzatán látható Márton Ferenc legjelentősebb, s méretében is a legnagyobb – 70 négyzetméteres –, rekonstruált sgraffitoja. *A nő élete és hivatása békében és háborúban* címet viselő, hat képmező allegorikus alkotás szöveggel kötött: „Az igazi nő történelmünknek jó szelleme: őrzi a múlt emlékeit, ihleti a jövőnket, hősies munka és édes vigasz, legyen áldott, legyen áldás.”

Az első öt képmező az eredetiek rekonstrukciója, az utolsó az újrateremtők saját alkotása.

Összességében nemcsak véletlenszerű fantáziaképe a témának, hanem megalkotását komoly dokumentálódás is megelőzte.

60. Baár-Madas Református Gimnázium Általános Iskola és Diákotthon

⁵⁰ Sgraffito (ol. sgraffiare = karcolni): a XIII sz. óta ismert különleges, két-, vagy többrétegű színes vakolatrétegre alapozott képkalkító eljárás. A felsőbb rétegekbe való bekarcolás révén az alatta levő más-más színű alapok előtűnnek és a kikarcolt részek rajzszerűen hatnak.

I. képmező: „Ősmagyar vagy hun-magyar falu. Előtérben kapuzábé, amelyet az ősi hun-magyar vallásos szimbólum, az istenfia mint díszítő motívum jellemez.”

60. I. képmező

II. képmező: „A reprezentáló magyar asszony. Ezt a képet két forrás szerint komponáltuk. Az egyik Attila felesége, Réka (Priszkosz rhétor bizánci követ 449-ből való részletes leírása), a másik Minücsér, Feridun, Kr. előtt 1000 körül élt turáni fejedelem felesége (fényes udvartartásáról való leírás Firdauszi perzsa költő Sahname⁵¹ című művéből).”

61. II. képmező

III. képmező: „Ősi emlékeinket megőrző leány. Ez a kép már Szent István korából való, amint a búzát őröl magyar parasztlány népdalát hallgatja Gellért püspök Az ő feljegyzései a legősbibb adatok a magyar népdalról.”⁵²

⁵¹ Királyok könyve. Terjedelme mintegy 120 000 verssor (kb. 4000 könyvoldal). Ennél hosszabb eposz csak Indiában született.

⁵² Neki tulajdonítják a következő, kísérőjéhez intézett kérdést: „Hallod-e, Valter, a magyarok szimfóniáját, miképpen hangzik?”

62. III. képmező

IV. képmező: „A magyar úrinő, mint nevelőanya.”

63 IV. képmező

V. képmező: „A hősi honleány. A kép a világháború emlékeit érinti. A nő a sebesült hőst és a nemzetért való küzdelemben megmaradt polgárt vigasztalja, ápolja és tartja bennük a lelket a további közdelemre.”

64 V. képmező

VI. képmező: „Nem a túloldali kép került kivitelezésre, hanem: a protestáns nevelés intézményei a jelenben. Az előtérben egyszerű, református falusi iskola; a háttérben a híres ősi debreceni kollégium, amelyből a kitóduló ifjúság – mintegy a képből kilépve – az életbe átlép.”⁵³

65. VI. képmező

Kivitelezéséhez krómoxid-fekete, okkersárga, narancs, drapp, több árnyalatban, barna, fehér színeket használtak.

A Kiss János altábornagy – volt Fery Oszkár utca – 55-57-59 szám alatti kislakásos bérházcsoport falkép-együttesének társalkotója – Nagy Sándor festőművésszel (1868-1950) közösen – ugyancsak Márton Ferenc. „Az 1929-ben készült műegyüttes falképei a Kiss János utcai oldalon 6-6 négyzetes mezőbe rendezettek, az ablakok fölött a mezők virágábrázolással összekapcsoltak. [...] Az összefüggő történeteket jelenelekben elbeszélő kompozíciók, a XX. század második harmadának kezdetén újraéledt, hangsúlyozottan a festészetben és az építészetben teret nyerő magyaros-népi törekvések jegyében készültek. [...] Ezt a szellemiséget, nemzeti öntudatot, magyarságképet tükrözik témaválasztásukban az 59-es házban a falusi párválasztást, a családalapítást megjelenítő epizódok – *Párválasztás* –, s a másik két házban a csodaszarvas-legenda és a paraszti munka és élet jelenetei. [...] Az 59-es ház képciklusán a fiatal férfi- és nő-

66. Anyai jó tanács

67. Félre bajusz

53 Szöllősiné, 11-15. Az idézetek a Medgyaszay-emlékhelyen őrzött eredeti kartonok fotóiról valók.

alakok fekete, fehér és vörös színmezők festői váltakozásával, a színmezőket keretelő hangsúlyos kontúrokkal jelenítettek meg, úgy, hogy a kép tartalmát kommentáló kép-feliratok sávja teremti meg a kompozíciók egységesen végigfutó alapsíkját. [...]

A téma és a stílus mellett fontos jellemző a falkép-együttes technikai megvalósítása is. A magyarországi rideg tél, illetve a szélsőséges időjárási viszonyok miatt szabad térben a klasszikus falfestési eljárások – a freskó, a secco – nem alkalmazhatók, ezért vált a XX. század folyamán kedvelt épületdíszítő eljárássá a sgraffito, amely különleges, színes vakolatrétegekre alapozott képalkotó eljárás.

68. Róka fogta csuka

69. Lemaradtatok?

70. A Kiss János altábornagy utca 59. háztömbje

A szisztematikus pontossággal előkészített, száraz téglafalra az előzetesen megkomponált karton szellemében hordják fel az eltérő színű, mintegy fél centiméteres vastagságú vakolatrétegeket – a legfelső szín már lehet festett felület is –, majd a karton alapján a még puha vakolatrétegek visszabontásával, kikaparásával jelenítik meg az előzetesen megtervezett színelületeket, illetve a színelületeket keretelő hangsúlyos, a motívumokat láttató körvonalakat. Vagyis a sgraffito-technika alkalmazása néhány, általában három-négy színre hangolt, az anyag természetéből eredően nem élénk, de

71. Részlet a technika ábrázolására

hangsúlyos, egységes színmezőkre alapozott, a körvonalakat kiemelő kompozíciók elkészítésére ösztönöz.

A Kiss János altábornagy utca 59-es ház Márton Ferenc-alkotta – illetve a házcsoport Márton Ferenc–Nagy Sándor által készített –, az ezredfordulón restaurált falkép-együttese a XX. század húszas-harmincas évtizedfordulójának fontos, korszakjelző műveként, s egyben egy különleges művészeti technika mesteri megvalósulásaként született meg és hagyományozódott az utókorra.”⁵⁴

Bélyegek

Márton Ferenc bélyegtervezői tevékenységéről Eröss Vilmos csíkszeredai amatőr helytörténész részletes cikket közölt a Hargita Népe 2006. február 1-i számában. Aszerint a „Magyar Posta 1933. június 20-án kilenc értékből álló bélyegsorozatot adott ki Repülő címmel. Az első két értéket Helbing Ferenc, a többi nem más, mint a csíkszentgyörgyi származású Márton Ferenc festőművész tervezte. [...] Kevéssel halála előtt kapta Márton Ferenc a megbízást Horthy Miklós kormányzóságának 20 éves évfordulója alkalmából posta-bélyegek elkészítésére. A munkát a művész Légrády Sándor (1906–1987) neves bélyegtervezővel együtt végezte el.”⁵⁵

72. Horthy-bélyegek

54 Wehner Tibor művészettörténésznek, a házcsoport lakójának a 2005-ben házilag kiadott ismeretterjesztő füzetéből.

55 Eröss, HN.

VI. EMLÉKMŰVEK, SZOBROK

Budapest, Rákoskeresztúri köztemető

Háromdimenziós alkotásait egy architekturális alkotással, a *Rákoskeresztúri hősi emlékmű* elkészítésével kezdte. A visszaemlékezések szerint megépítésében nem vehetett részt, a szabályozások csak szakképzett kőműves alkalmazását engedélyezték. 2009. július 5-én Rákoskeresztúron csak a következő felirattal ellátott országzászló-emlékművet találtam: „Közsadakozásból eredeti állapotába helyreállítva a 2007. évben.” Senki sem tudott kisegíteni, mi történt a hősi emlékművel. Fennmaradt viszont ennek építéséről készített saját festménye.

Kecskemét, Köztemető

A bejárat melletti parcella betemetése jóval a temető megnyitása előtt elkezdődött. 1962 decemberében pedig Katona József földi maradványait és a Szentháromság temetőben korábban felépített síremlékét is áthelyezték ide. A Bánk bán szerzője síremlékének elkészítésére a pályázatot 1929-ben írták ki, amelyet Siklódy Lőrinc és Márton Ferenc budapesti szobrászok és Müller Rezső budapesti kőfaragó nyertek el. 1930-ban elkészült a síremlék, egy méretes kvadrátköre helyezett klasszicizáló szarkofág. Ennek az építménynek a lépcsőjén ül magába roskadva *Petur bán* népiesen romantizáló, neobarokk felfogásban mintázott alakja.⁵⁶

73. *Petur bán*

⁵⁶ A terv szerint Tiborcnak kellett volna ott lennie, de a megrendelő városatyák Petur alakját kérték.

A részletkidolgozásokat megfigyelve sok hasonlóságot vélhetünk felfedezni – a jó barát – Zala György hétvezér-alakjainak részletével. Egy szakmai beszélgetés alkalmával felmerült az is, hogy az alak előképe Auguste Rodin gondolkodója lehetett. A Rodin-alak hegyesen ül, Petúr testtartása pedig, pontosan megfelel egy falusi ember ülő tartásának, amint további teendőire gondolva egy csutakon megpihen. Ezért az előképet még otthonlátottnak vélem.

Budapest, Fővám tér

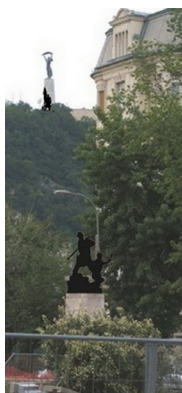

74. IV Károly I. honvéd és I népfelkelő gyalogezred emlékművének avatása

Első önálló szobra a IV. Károly király I. honvéd és népfelkelő gyalogezred emlékműve. 1948 októberéig a budapesti Fővám téren állt. Akkor távolították el. Kétalakos, realiztikus kompozíció. A főalak, a puskáját csövénél fogó, a puskatussal éppen lesújtani készülő figura. Mögötte, a kézigránát elhajítására készülő alak. Mindkettő parasztfigura. A főalakot mintha önmagát idézve, az erdőirtók fejszés figurájából átértelmezve mintázta volna. De ez esetben magasabb, majdnem egyenesen álló alakról van szó. Nem is választhatott más mozdulatot a sújtóerő kifejezéséhez, hisz hasonló jelenettel nem egy alkalommal találkozhatott ifjúkora erdőmunkálatai alkalmával, vagy haditudósító korában a fronton. Ebben rejlik a mű realizmusa.

Budapesten 2006 októberében, a Történelemtanárok 16. Országos Konferenciáján Pótó János *Hősök emlékezete – a köztéri szobrok tükrében* címmel tartott előadást. Részletesen, s tiszte-

séggel határozza meg a világi köztérszobor és -emlékmű fogalmát s kategorizálja is azokat. Ebből az előadásából tudható meg, hogy „Budapesten egyetlen első világháborús emlékmű esett áldozatul a túlzott éberségnek, az I. honvéd és népfelkelő gyalogezred Fővám téri emlékműve. A szoborcsoport a Duna felé nézett, s egy gránátot dobó öreg népfelkelőt és egy puskatussal lesújtani készülő fiatal honvédet ábrázolt. Egészen addig semmi baj nem volt vele, míg pontosan vele szemben, a Duna túlsó partján, a Gellérthegy ormán fel nem állították 1947 áprilisában a szovjet emlékművet.⁵⁷ Ettől a pillanattól azonban a két szobor összehatása meglehetősen groteszk képet eredményezett. Sajnos megfelelő beállítású korabeli fotó erről az összképről nem került még elő, de ismerve az első világháborús emlékmű helyét és méretét, úgy gondolom, hogy a Vásárcsarnok főkapuján kilépő a Duna felé pillantva azt láthatta, hogy a levegőbe emelkedő puskatús pillanatokon belül lesújt a perspektivikusan vele egy »magasságban« lévő szemközti szovjet emlékműre. És az első világháborús emlékmű sorsa ezzel megpecsételődött.”

75. A Fővám téri hajdani állapot megközelítő rekonstrukciója

57 Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotása.

Jómagam számítógépes módszerrel megpróbáltam rekonstruálni a fent taglalt helyzetet, de a helyszínnek csak megközelítő képét tudtam elkészíteni, mert az építkezések miatt felállított rácskerítésektől nem sikerült a pontos látószögbe helyezkednem. De a leírt hatás így is érzékelhető.

Debrecen, Kossuth Laktanya

A második önálló szobra – s egyben legutolsó alkotása –, az *A debreceni 3. honvéd és 3. népfelkelő gyalogezred hősi küzdelmeinek emléke* című szobor. Az eredetinel alacsonyabb, 1,80 m-es talapzattal együtt majdnem öt méter magas alkotás. Sajnos, a nagyközönség nem láthatja, mert honvédségi területen található. Hányatott sorsa volt. Egyrészt, mert felállításakor elméretezték a talapzatát, amit maga a szerző bontatott vissza és rakatott megfelelő méretre. Másodrészt, mert az 1940. májusában a mai Egyetem sugárúton, a Nagy Lajos király-téri helyére állított szobrot a negyvenes évek végén a Honvédtemetőbe vitték. Marschalkó János Haldokló oroszlánja mellett állították újra. Innen az '50-es években a Kossuth Laktanya parkjába szállították, ahol jelenleg is áll.

Amikor 2009. január 19-én Csíkszereda nevében magyar katonai tiszteletadás mellett megkoszorúztuk, a laktanya szolgálatos ezredese mesélte el, hogy a korabeli parancsnok volt az, aki önhatalmúlag cselekedett, mondván: „– Ez minket illet!” Lehet, hogy így menekült meg a végzetes veszéstől. („Ha nem dugják el, biztos, hogy Sztálin, vagy Vorosilov lett volna belőle.” – vélekedett Vincze László grafikus, a felvételek szerzője.)

76-77. 3. honvéd és 3. népfelkelő gyalogezred emlékműve

A helytállás szimbóluma: „- Na, ide gyertek!”. Véleményem szerint a műfaj egyalakos változataként a kolozsvári Mátyás-szobor lovaskirály alakjával tekinthető egyenrangúnak. Monumentalitása és visszafogott egyszerűsége az állóképesség rettentő feszültségérzetét sugározza.

A IV. fejezetben feltett kérdésre – hol van, illetőleg hol lett volna az ő helye, ha valaha is megilletik eggyel? –, életművét vizsgálva megállapítható, hogy rajzainak egyedisége majdnem mindenki mástól megkülönbözteti Márton Ferencet. Festményei pedig az Akszeli Gallen-Kallala-, a Ferdinand Hodler-féle szecessziós szimbolizmushoz és a nagybányai plein air-hez -, kül- és belépítészeti alkotásai a Körösfői-Kriesch Aladár-féle magyar szecessziós díszítőművészethez, szobrai pedig a Zala György által fémjelzett neobarokttól, a historizáló eklektikáig húzódó stílusirányzathoz illeszthetők.

78.. Koszorúzás: Turcza László a Csíki Székely Múzeum gyűjteménykezelője, Gyarmati Zsolt a Csíki Székely Múzeum igazgatója, Ráduly Róbert Kálmán Csíkszereda polgármestere és felesége, Szabó András főmuzeológus, a Nagy Imre-hagyaték kurátora, a koszorúzás ötletgazdája és az egyik magyar kiskatona. Jelen voltak még: Antal Ildikó a Hargita Népe, D. Balázs Ildikó Csíki Hírlap szerkesztője, és házigazdánk, Halász János, a kulturális ügyekért felelős debreceni alpolgármester, illetve a Bocskai István Lövészdandár hadfiai.

VII. ZÁRÓ VERS

Ferencz Imre: A MŰVÉSZ APOKRIF LEVELE

Márton Ferenc festőművész emlékére

„Itt vagyok ötvenhat évesen
megrokkantan összeroppantan
mert mint a gátkötők
mint az erdőirtók
úgy dolgoztam

„Így kell látni s ilyennek a magyart
mert tündérregébe mítoszokba illő kaland
gigászi erőfeszítés hatalmas poézis sarjad
a nyűgös ismeretlenségből kiemelkedett
testvéremet ismerem fel már világosan
dicsérem minden nehézségét lebíró akaraterejét
elszántságát fényes győzelmét a jövő felett
a herkulesi izmokban a mindig sajnált
a mindig büszke soványkenyerű a dicső múltú
s még dicsőbb jövődjű székefyajta apoteózisát”

fülembe visszacseng az elismerés
s mint erdőtüzek után
hull vissza rám
a dicsőség pernyéje

„Ahogyan az a négy ingujjra vetkőzött
harisnyás a többmázsás cölöpverő kost
feszült nyakkal és izmokkal a levegőbe emeli
a küzdelmes arc elfordulásával csak az izmok
fenséges diadalát mutatva mert az izmok
győzelmes helyzetében fölösleges tán káros is volna
az így teljes diadalmas eszmét a külső hatás
örömlenhetőségeinek fokozása szempontjából
az arckifejezés feltüntetésében felaprózni”

most már tudom
magasra emelheted a cölöpverő kost
de magadat nem emelheted mások fölé

„Mintha a Földgömb dugóját akarnák kihúzni
a festő valósággal félistenek aktusait látja
íme a fajtáját szerető művész
szemében ott a heroikusan nagyító lencse
ilyesmire van szüksége a magyar művészetnek most
amikor olyan szaporán mutogatják nekünk
írásban és képekben a fáradtat a feslettet
a vetkezett a rothasztóan buját
az erős a virágzó a nemesen mezítelen
a termékenyítően szerelmes helyett”

a mindszentire* gondolk
a kóbor piktorra
aki Csíktól Bácskáig
a mindenkori földön
földönfutókat festett
önmagát adta az igazat
az egyetemeset
s a futóárkokban sem hősokeket rajzolt
hanem elesetteket

én
a hadirajzoló meg illusztrációkat készítettem
egy eszményített háborúhoz
mint hőskölteményhez
portrét rajzoltam Gál Sándorról
a szabadságharcosról aki nem egyezett ki –
megrajzoltam apámat aki négy évig
katonáskodott Plevje városában Szerbiában
Bosznia a és Hercegovina határán
az osztrák-magyar hadseregben
német nyelvű vezényszó alatt –
megfestettem a szeredai főispánt
tizenhatban szétépték a bevonulók
akár egy térképet
és aztán megrajzoltam Európa aktuális fejét
– lecsavarható kicserélhető fejek –
végül az utókor dönti el
kit melyik falra akaszt
rólam pedig elmondhatják
kár volt mert kitűnően rajzolt
gyorsan és könnyedén
sajnos kiszolgálta a kort s a kórt

rajzoltam Adyt betegágyon 1918. december 31-én
halála előtt huszonhét nappal
talán elkerülte figyelmünket
A nacionalizmus alkonya
és amit 1912-ben írt a Huszadik században:
S ha Erdélyt elveszik?

akkor még ki gondolta
hogy évszázados osztrákellenes mozgalmainkkal
levert szabadságharcainkkal
kivégzett hazafiak ezreivel
menekültjeinkkel így válunk
a monarchia bűneinek büntetettjeivé
a kétes dicsőség elvakított
a sosem halunk meg kivagyisága
kétfelé nézett a kétfejű sas
de repülni nem tudott egyfelé sem

a kiegyezés
a millennium eufóriája után sajnos
elmaradt a megegyezés s végül
sorstársainkból lettek
az ellenségeink

sok volt az ünnepi vitéz
sok volt az ünnepi vitézkedés
sok volt az ünnepi vitézkötés
a szecessziós fényűzés

és a díszmagyarba öltöztetett Isten
az összes szentekkel
és a hősök emlékművei
a temetőnyi országban amit
a Hősi Emlékeket Megörökítő Bizottság
kezdeményezett
és a főváros műértő közönsége
csodálattal és a legnagyobb elismeréssel
adózik az őt magyar ruhában
abaposztó székely harisnyában
fogadó művésznek
aki én voltam

és világháborús emlékmű
és világháborús emléktábla
(a vésett zászló tőr és puskamotívum
a hősi áldozatra utal
a virágtartó kehely domborműves
tűzoltójelvénye pedig a hősök
egykori hivatására – mint ahogy azt
a megrendelők igényelték)
és a háború hozományaként
kialakult temetőkultusz
megannyi fejfapályázattal

- - -

Itt vagyok ötvenhat évesen
és hirtelen felsejlenek a gyermekkori tájak
nyikorog a szekér a kisdíákkal Csíksomlyó felé
Kézdivásárhelyre a vargák városába
át a Nyergesen
látom a kertem végében
a Fiságon a gátkötőket
szilaj népség küszködő
maradásod köztük csak akkor lehet
ha közjük állsz
ha kiválsz
tanulmányi ösztöndíjjal távolít el magától a szülőföld
vissza nem vár
híredet hallani sem kíváncsi

kikacagna
a ganyézó kaláka
ha meglátnának pingálni a faluvégen
elég nekik a falon a házi áldás
s a falvédőt sem cserélnék fel
festménnyel –
mi lesz velük
vajon rosszabb embertelenebb s főképpen
otthonosabb lesz a sorsuk
mint volt azoknak
szegény Mihály öcsém a tanító
rajzokkal újságkivágásokkal kilincsel majd
emlékeztet
de kit érdekel

nem marad emlékem majd a szülőházban
de azért Siklódý** barátom
küldd haza a halotti maszkom
arcom vonásait hadd porlassza el a csíki fagy
mossa el a Fiság csobogó vize
– szolgáltam és kiszolgáltam
ámen”
(1998. december 8.)

* Nagy István

** Siklódý Lőrinc⁵⁸

58 Ferencz, 94-100.

VIII. VÉGSZÓ-FEJTÉS

A zsögödi Nagy Imre Képtárban *vvv.ezistudas.zs* címmel 2004 óta működő szabadegyetem 2008. évi utolsó, ifjú Szabó Andrásnak a reneszánsz zenéről szóló előadása bevezetőjét a következő kijelentéssel kezdtem: – Mindenért a reneszánsz a felelős. Bővebben nem, csak hangulatkeltő jelleggel fejtettem akkor ki véleményemet, most viszont néhány mondat erejéig részletezem is. Nem elmarasztalni akarom ezt a kultúrtörténeti korszakot – sőt, nagy tisztelettel vagyok iránta –, hanem annak lényegéből megérteni azt, hogy most, a húszassal jelzett századokban is – különösképpen szakmailag –, miért viselkedünk úgy, ahogyan tesszük, illetőleg mily módon hozzuk mindenkori döntéseinket, bármivel, bárkivel kapcsolatosak is azok.

Európánk hosszú, államonként tagolható története során bekövetkezett eseményeit, mindaddig, amíg az általunk jelenleg újkornak nevezett időszakhoz el nem érkezünk, majdnem vita nélkül tudjuk elfogadni. Azért, mert az európai középkor műveltségének időszaka olyannyira meghatározó volt, hogy mai életvitelünk valahányad részét középkori elvárások szerint éljük, s megváltoztatni is alig akarjuk, bármily modern lénynak is tekintjük magunkat. De csak kis hányadnyit, mert a többit a reneszánsz korban kialakult elvek, rendszerek, gondolkodásmódok, stb. szerint igyekszünk ellenőrzésünk alatt tartani. Tehát a modernizáció ellenére lelkeségünk egyszerre középkorias és alkotó humanisztikus. Nem merem határozottan kijelenteni, hogy ez tudathasadásos állapot, de valami ahhoz hasonlót vélek felfedezni benne.

Mit is tett, az eredetileg olasz *rinascimento* helyett a francia nyelvből szétterjedt fogalommal megnevezett korszak, a *renaissance*: megtörte a bizalomnak a hittől a szeretethez vezető útját, vagy egyszerűen a bizalmat, a hitet, a szeretetet?

Sok helyen olvasható ennek a kornak a meghatározása, s nagyjából egybe is hangzanak. És ha manapság oly divatos dolog az internetes szabadlexikonokból való dokumentálódás, akkor induljunk ki egy onnan idézett meghatározásból: „A reneszánsz tudományos forradalmat, művészeti átalakulást, megújulást hozó, meghatározó kulturális mozgalom volt Európa újkori történelmének hajnalán. Egyben művelődéstörténeti és művészettörténeti korszak is, amely a középkor végét és az újkor elejét (korai újkor) felölelő átmeneti időszakra esik. [...] A reneszánsz fokozatosan alakult ki, kezdetét egyetemlegesen Észak-Itáliához kötik, külön kiemelve Firenze városát. [...]”

Az újjászületést ősi kéziratok és a humanista oktatási módszerek útján az ókori római és görög kulturális örökség újrafelfedezésében fogalmazta meg. Ezek a múltból származó új ötletek fejlődési gátat szakítottak át a művészetekben, a tudományban és más területeken.”⁵⁹

Tehát, a szellemi élet vajúdással való továbbadásának a folyamatát tisztelhetjük benne? Ha igen, akkor megállapítható, hogy sokgyermekes anya volt Reneszánsz: kíváncsi természetű doctus, alkotó lelkű artifex, értelmező literatus, szabadgondolkodó cogitor, széles látóterű philosoph, álmodozó perspicuosus, köztisztelt medicus, tekintélyes professor, elszánt educator, bujjázkodó hedonista, nyereségvágyó numularius, alattomos insi-

59 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Renesz%C3%A1nsz>.

dior, et cetera és végül igazodó ethicus volt egy-egy szülőtte.

Korábban is létezett mindenik szerepkör, de csak egyfajta, zárt egységű rendben. Ezért működéselvük is más volt. A jelenség secularizálását – világiasítását – megelőzően a középkorban legelső helyen az igazodó ethicus helyett a híven bizakodó fidelis állt, a többi pedig ennek kiegészítőjeként jelentkezett. A reneszánsz a fidelis-t ethicus-ra váltotta, és megfordította a szerepkörök rendjét, valamint egymáshoz való viszonyukat is.

Megannyi – nem egyszer keveredő félisteni szerepkör –, immár világias hozzáférhetőségben, amelyeknek egyesített közösségét – az *uno*-t⁶⁰ – akarták, és azóta szeretnénk habzsolva megélni. De ethicus-ként már nem érezzük a dolog, a birtok, a valóság és a tett, azaz a *res* egységét. E miatt véljük praefigurált suspicioval – képmutató előítéllettel –, hogy a felsoroltakat, ha egyesíti is valaki személyében, utat téveszt, amiért mindenáron megbélyegezni szükséges. A végezetül sorolt igazodó ethicus szerepkörünk hajlamossá tesz félreállító módon válogatva különbséget tenni és a rosszallásjeggyel illetni.

A felsorolt szerepkörök önmaguk tisztaságában nem léteznek. Mindenik párosul(hat) valamelyik másikkal, hol alkalmi, hol pedig állandó jelleggel. Egy azonban bizonyos, és pedig az, hogy az igazodó ethicus szerepkörrel kivétel nélkül minden másik csak utólag, s nem is mellérendelő módon társul: alárendelt. Az történik, hogy a beavatott elvalkítottan elkötelezett szerepkört szűkít magára, s „előre fogalmazott, kész szempontok és méretek szerint, szemellenzővel lát és fülvédővel hall mindent. [...] a »szakember« mindörökre nevelésének rabja marad.”⁶¹

Ez a gondolatmenet koholt, költött, nem életszerű, mondhatják a velem együtt nem értők. Én mégis a veridicust látom benne. Úgy vélem, mindig fennáll a veszélye annak, hogy a vázoltaknak megfelelni igyekvő – ethicus – művészettörténeti értékmondók irreducibilis – visszaadhatatlan – erkölcsi és eszmei veszteséggel illethetik mérlegelt művészeket, akiket emiatt, a dolog-birtok-valóság-tett – a *res* – egységének figyelmen kívül hagyásával, kizárólag csak valamelyik részelemre figyelve, interspatiumba – valahová a mérhetetlen közre – helyeznek.

Ez történt Márton Ferencsel is.

*

Most, utólag bánom, hogy 1986-ban, amikor a Múzeum képzőművészeti gyűjteményének felelős öre lettem, kutatásaimat nem Márton Ferencsel kezdtem, mert akkor még sokkal több honi forrás létezett. Azóta unokaöccse is meghalt, és az örökösödés folytán a csíkszentgyörgyi házból a maradék emlékanyagnak is nyoma veszett. És azt is bánom, hogy igazgatóságom alatt – ami már az új időkre esett! –, itthoni hagyatékát nem állandósítottam egy kiállításban, hogy azzal együtt adjam az intézményt utódom kezelésébe.

Mert bármennyire dicséretes is, hogy egyszerre két monográfia jelenik meg Márton Ferencről, emlékének fenntartása csak akkor valósulhat meg igazán, ha műveinek állandó kiállítása látogatható a Csíki Székely Múzeumban. Csík számára nem lehet elegendő, hogy folyton csak Nagy Imrével büszkélkedjen!

60 A kezdet és vég közötti teljesség egysége.

61 Szabolcsi, 153.

IX. A CSÍKI SZÉKELY MÚZEUM MÁRTON FERENC-KATALÓGUSA

- Ltsz.: 118** – *Káposztavágás [A művész édesanyja]* – j.j.l. Mártonfer, 912. dec. 31; k.l. Káposztavágás – 1912 – ceruza – 190x220 – v. MM-től – 1966
- Ltsz.: 119** – *Malomkerék (Vízkerék)* – j.j.l. Mártonfer, 912 – 1912 – pasztell – 340x240 – v. MM-től – 1966
- Ltsz.: 120** – *Szerb hadifoglyok* – j.j.l. Mártonfer 917 – 1917 – pasztell – 240x310 – v. MM-től – 1966
- Ltsz.: 120a** – *Gyapits Iván* – j.j.l. Mártonfer, 916. jún.; b.l. /Dalmatiner/ Gyapits Iván, 3. h. gy. e. – 1916 – ceruza – 260x330 – v. MM-től – 1966
- Ltsz.: 314** – *Sacile* – j.j.l. Mártonfer, Sacile, 918 – 1918 – pasztell – 500x330 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 315** – *Olasz foglyok* – j.j.l. Mártonfer 917 – 1917 – pasztell – 340x220 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 316** – *Nőportré* – j.j.l. Mártonfer 938 – 1938 – ceruza – 260x340 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 317** – *Ülő öreg nő* – j.j.l. Mártonfer, 926. júl. hó, [...] b.l. [...] – 1926 – ceruza – 220x300 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 320** – *Olvasó nő* – j.j.l. MF – é. n. – olaj, vászon – 680x550 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 321** – *Napkelte* – j.j.l. MF – é. n. – olaj, vászon – 615x795 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 322** – *Kastélyrom* – j.j.l. [G. Salvatore?] kastély; Mártonfer 918. jún. – 1918 – ceruza – 280x220 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 323** – *Férfiportré* – j.j.l. 3 ó alatt, Mártonfer, I. é. rtj. 903 – 1903 – szénrajz – 360x440 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 329** – *Portré* – j.j.l. Mártonfer I é rtj 903 – 1903 – szén – 400x520 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 330** – *Nőportré* – j.j.l. Mártonfer, I. é. rtj., 904 – 1904 – szénrajz – 430x520 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 331** – *Férfi akt* – j.j.l. Mártonfer, I. é. rtj., 904 – 1904 – szén, papír – 380x560 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 332** – *Város romokban* – j.j.l. Mártonfer, 917 – 1917 – pasztell – 490x330 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 333** – *Férfiportré* – j.j.l. Mártonfer, I. é. rtj., 903 – 1903 – szén, fehér kréta – 420x500 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 334** – *Férfiportré* – j.j.l. Mártonfer, I. é. rtj., 903 – 1903 – szénrajz – 390x490 – v. MM-től – 1969
- Ltsz.: 335** – *Vonuló bakák* – j.j.l. Mártonfer, 917 – 1917 – pasztell – 320x240 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 336** – *Pipás portré* – j.j.l. Mártonfer 916 máj 17; k.l. Luggi Pietra [s.k.]; Cavaleggeri Erediso? (28) – 1916 – ceruza, kréta – 320x430 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 337** – *Rusztikus (Falusi) táj* – j.j.l. Mártonfer, 905 – 1905 – vízfestmény – 420x280 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 338** – *Dohányzó férfi* – j.j.f. Mártonfer 915. jan. 28. – 1915 – ceruza – 200x260 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 340** – *Bécsi szobrász?* – é. n. – ceruza – 160x210 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 341** – *Antonio Cippico* – j.j.l. Mártonfer 928; k.j. Antonio Cippico? [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 342** – *Galíciai táj (Két vázlat)* – j.j.k. Mártonfer, Galícia, 917. jún. 2., ...világ; j.j.l. Mártonfer, 1917 – 1917 – ceruza – 290x230 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 343** – *Mayer ... portréja* – j.j.l. Mártonfer 922; b.l. Mayer ... – 1922 – ceruza – 220x300 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 344** – *Férfiportré* – j.j.l. Mártonfer, 915. nov. 8, b.-k.l. ... [a modell neve] – 1915 – ceruza – 300x240 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 345** – *Táj [Galícia]* – j.b.l. Mártonfer 917 – 1917 – pasztell – 170x220 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 346** – *A szerkesztő* – j.j.l. Mártonfer 915 nov 7; k.b. Szamosi Emil?, Leonhard ..., Berliner Tagblatt – 1915 – ceruza – 190x170 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 347** – *Faluközpont [Piaclér]* – j.j.l. Mártonfer 917. aug. – 1917 – ceruza – 250x180 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 348** – *Ferenczy Zsuzsa* – j.j.l. Mártonfer 935 III 31; k.l. Sz. Ferenczy Zsuzsa [s. k.] – 1935 – ceruza – 140x200 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 349** – *Maria Lavaux gr.-nő* – j.j.l. Mártonfer 936; k.l. Marie de Lavaux [s. k.]; Contesse Maria Lavaux (Tygodnik Illustratowanny ...) – 1936 – ceruza – 140x190 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 350** – *Tűzvérségi pihenő* – j.j.l. Mártonfer, 918 – 1918 – pasztell – 450x330 – v. MM-től – 1970
- Ltsz.: 365** – *Lengyel táj* – j.j.l. Mártonfer, 917 – 1917 – pasztell – 460x320 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 366** – *B... Jóska* – j.j.l. Mártonfer; k.l. B... Jóska labdafogó cimboránk – é. n. – ceruza – 140x180 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 367** – *Táj* – j.j.l. Mártonfer 917 – 1917 – pasztell – 240x310 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 368** – *Alak tájban* – j.j.l. Mártonfer 917 – 1917 – pasztell – 170x230 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 369** – *Selymes János* – j.j.l. Mártonfer 918; k.l. Selymes János 46 gy. E. [s. k.]; b.f. torontál m. orosz-lános – 1918 – ceruza – 175x225 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 370** – *Fedezékben* – j.j.l. ..., 916. aug. 2., Mártonfer – 1916 – pasztell – 325x485 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 371** – *Szertartás* – j.j.l. Mártonfer, 916 – 1916 – pasztell – 325x485 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 372** – *Templombelső romokban* – j.n. – é. n. – pasztell – 460x320 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 373** – *Táj [lengyel]* – j.n. – 1917? – pasztell – 260x175 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 374** – *A per* – j.b.l. Mártonfer – é. n. – ceruza – 280x230 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 375** – *Gärtner vádlott* – j.j.l. 921 ápr 14 Mártonfer; k.l. Gärtner Marcell ... a vádlottak padján – 1921 – ceruza – 190x210 – v. MM-től – 1971
- Ltsz.: 376** – *Szembesítés* – j.j.l. Mártonfer; j.j.f. Mártonfer, 921. ápr. 20., b.f. Hüttner [Sándor] a ... Kérivel való szembesítés alatt – 1921 – ceruza – 345x240 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 377 – *Kelemen kihallgatása* – j.j.l. Gärtner és Vágó alszanak (...) vallomása alatt); 921 július 1 én 3/42 kor Mártonfer – 1921 – ceruza – 320x210 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 378 – *Lengyel [László] kihallgatása* – j.j.f. Lengyel László kihallgatása, 921. ápr. 14, Mártonfer – 1921 – ceruza – 290x210 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 379 – *Férfiportré* – j.j.l. Mártonfer 921 V 30; k. Török Bácsinak lódt az Andorffy (legsötétebb főúr); k.l. Köröskörül csúnya sötét, sehol egy reménysugár!! – 1921 – ceruza – 150x190 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 380 – *Dr. Kohlmann Dezső* – j.k.-j.l. Dr. Kohlmann Dezső Lengyel László védője 921 máj 2 Mártonfer – 1921 – ceruza – 160x190 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 381 – *König [Emil] kihallgatása* – j.k. Mártonfer; j.f. az öreget kérdezik; k. König Emil tanú; Schmiereg Marcell apósa; k.l. Vágó abrichtolja Königet. (Az öreg füllengett egy párat s a Vágó keresztkérdései úgy látszik sehogyan sem izlenek neki.); 921 VI 5 – 1921 – ceruza – 210x285 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 385 – *Erdőirtás Csikországban* – j.b.l. Mártonfer – é. n. – vízfestmény, tus – 200x150 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 386 – *Bartha Anna* – j.j.l. Bartha Anna [sk.]; 921. május 7 Mártonfer – 1921 – ceruza – 170x240 – v. MM-től – 1971

Ltsz.: 387 – *Wesseli Margit* – j.k.-j.l. Wesseli Margit tanú; 921. május 7 Mártonfer – 1921 – ceruza – 180x250 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 388 – *Farkas István* – j.j.l. Mártonfer 918; b.l. Farkas István tiszthelyetes 17. h. gy. ezr. [sk.] – 1918 – ceruza – 170x240 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 389 – *Pásztor Béla* – j.l. 921 VII 20; k.l. Pásztor Béla a katonatanács tagja – 1921 – ceruza – 90x100 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 390 – *Haks Aladár, ifj.* – j.j.l. V 24 Mártonfer; k.b. Haks Aladár hírlapíró a katonatanács póttagja – 1921? – ceruza – 90x120 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 391 – *Hazslinszki Hugó* – j.j.k. Mártonfer; k.l. Dr. Hazslinszki Hugó rendőr orvos főtanácsos; 921 május 4 – 1921 – ceruza – 100x120 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 392 – *Szemüveges vádlott* – j.k.l. Mártonfer 921 V 24 – 1921 – ceruza – 90x120 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 393 – *Vádlott?* – j.k.l. Mártonfer 921 – 1921 – ceruza – 110x120 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 394 – *Szemüveges férfi portréja* – j.j.l. Mártonfer 915 – 1915 – ceruza – 210x260 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 395 – *Férfi akt* – j.j.l. Mártonfer, I. rtj., 1903 – 1903 – szén – 330x570 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 396 – *Virágtanulmány* – j.n. – é. n. [1903?] – vízfestmény – 240x480 – v. MM-től – 1972

Ltsz.: 411 – *Hüttner Sándor kihallgatása* – j.k.l. Hüttner Sándor kihallgatása 921 ápr Mártonfer; b.f. Lengyel + egy férfiprofil; j.f. Gö... + egy férfiprofil – 1921 – ceruza – 235x273 – v. MM-től – 1973

Ltsz.: 412 – *Hüttner Sándor vallomása* – j.j.l. Mártonfer; k.l. Hüttner vallomása 921 ápr. – 1921 – ceruza – 242x290 – v. MM-től – 1973

Ltsz.: 413 – *Rát[flüg?]* János – j.j.l. Mártonfer 921 ...; b.l. Rát[flüg?] János [Jónyer L.?] kísérője, Bonyhádi fiú – 1921 – ceruza – 208x290 – v. MM-től – 1973

Ltsz.: 414 – *Fényes László kettős portréja* – j.j.l. Mártonfer; Fényes László /Tisza per/ – 1921 – ceruza – 210x150 – v. MM-től – 1973

Ltsz.: 415 – *Dr. Schádl [Ernő?] bíró* – j.j.l. Mártonfer 921 ápr; Dr. Schádl [s.k.] bíró /Tisza ügy/ – 1921 – ceruza – 160x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 416 – *Tárgyalóterem [Tisza-per]* – j.k.l. A Tisza tárgyalás 5-ik napján a rettenetes melegtől megolvadt, s megritkult hallgatóság. Néhányan a padok között még szundikálnak; Mártonfer 921 július 14 vagy 15; j.f. 921 július 14 vagy 15 csütörtök – 1921 – ceruza – 290x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 417 – *Szilassy vádol* – j.k.-j.l. 921 ápr 18; Szilassy ügyész beszél; Mártonfer – 1921 – ceruza – 190x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 418 – *Dr. Baksay* – j.j.l. Dr. Baksay Miklós Friedrich másik védője; 921 ápr 16 Mártonfer; b.l. Virradat; k.l. 2 hasáb; b.f. 369.60 – 1921 – ceruza – 178x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 419 – *Dr. Iggyártó portréja* – j.j.l. Mártonfer 921 ápr; b.l. Dr. Iggyártó pótbíró – 1921 – ceruza – 130x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 420 – *Stankovszky Tibor* – j.k.l. Mártonfer; k.l. Stankovszky Tibor 921 ápr 26 – 1921 – ceruza – 210x290 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 421 – *Dr. Gaál Jenő* – j.j.l. Dr. Gál Jenő előterjesztést tesz; 921 ápr Mártonfer – 1921 – ceruza – 210x242 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 422 – *Dr. Gadó István* – j.j.l. A bíróság, előtérben a rengeteg sok akta. Középen Dr. Gadó István elnök; Mártonfer 921 ápr 13; b.l. Tisza ügy – 1921 – ceruza – 330x230 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 423 – *Dömötöri László* – j.k.l. Dömötöri László Tisza inasa; 921 május, Mártonfer – 1921 – ceruza – 190x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 424 – *Négy portré* – j.b.-k.l. Málnássy detektív főfelügyelő; j.-k.l. Egy detektív; b.l. Karsai – 1921? – ceruza – 225x270 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 425 – *Dr. Auer Károly* – j.j.l. Mártonfer 920 jan; k.l. Dr. Auer Károly elnök az indokolást olvassa [s. k.] (Magyar Lajos ügye) – 1920 – ceruza – 260x210 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 426 – *Budai civisek* – j.j.l. Mártonfer; k.l. Budai civisek a beszámolon (Andrássy) Budai vigadóban – 1921? – ceruza – 160x195 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 427 – *Ügyészek* – j.k. Mártonfer 924; k.l. Dolovschiek M ügyészségi alelnök és Szadeczky ügyész Dolovschiek helyettese – 1924 – ceruza – 195x125 – v. MM-től – 1974

Ltsz.: 428 – *Fodor, Bernát, Rutkay* – j.k. Fodor Géza aki a büntető törvénykönyv majd minden szakaszát végigélte, fiatalon ellenforradalmár is. Dobónak volt tengerész társa ...; 921 VI 17 Mártonfer;

Vágónak konkurens; b.l. egy férfiportré: Bernát Andor elítélt 9 évre (Dobó); j.l. egy férfiportré: Dr. Rutkay György az Est Bécsi szerkesztője - 1921 - ceruza - 210x290 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 429 - Mozgástanulmány - j.j.l. Mártonfer; k.l. mér - é. n. - ceruza - 285x230 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 430 - Katona menetszerelésben, gránát, drótvágók - j.k.l. Mártonfer 917 olasz front; j.f. marok-gránát hossz - 1917 - ceruza - 240x320 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 431 - Pihenőben - j.b.l. Mártonfer 914 nov 27 - 1914 - ceruza - 215x300 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 432 - Öreg - j.j.l. Mf - é. n. - ceruza - 180x195 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 433 - Farkas Ferenc főhadnagy - j.j.l. Farkas Feri főhgy az én nagyon szeretett századparancsnokom; Mártonfer; Galícia a borszcówi? [broszccziwi?] állásban 917 tavaszán - 1917 - ceruza - 252x190 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 434 - Vázlat - j.j.l. Mártonfer 917; k.f. Bándi Béni falumbeli géppuskás - 1917 - ceruza - 250x190 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 436 - Kóberes szekér - j.j.l. Mártonfer 917 - 1917 - ceruza - 160x100 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 437 - Három portré [népbiztosok pere] - j.b.l. Mártonfer; j.l. 921 VII 2 án; b.l. Garai Manó mimikázik - 1921 - ceruza - 120x205 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 438 - A hallgatóság soraiból [Tisza per] - j.k-j.l. A hallgatóság soraiból /Tisza per/. Egy öreg zsidó fiskális ki igen sokáig kitartott ha felét el is szunyókálta; 921 május; Mártonfer - 1921 - ceruza - 210x290 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 439 - A 24. regiment zenekara - j.j.l. Mártonfer 917 aug 6; A 24 es banda első muzsikája Mielnicán 917 aug - 1917 - ceruza - 290x215 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 440 - Öreg baka - j.j.l. Mártonfer 915 nov - 1915 - ceruza - 160x203 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 441 - D. Constantin - j.j.l. Mártonfer 917; k.l. Dicu Constantin [s.k.k.] 24 hv gy e - 1917 - ceruza - 140x220 - v. MM-től - 1974

Ltsz.: 681 - Gratuláció - j.j.l. Mártonfer 924 - 1924 - ceruza - 270x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 682 - Al. Giamini - j.j.l. Mártonfer Róma 924; k.l. Al. Giamini [s.k.] - 1924 - ceruza - 210x270 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 683 - Erdős Imre - j.j.l. 921 júl 10 Mártonfer; k.l. Erdős Imre Szikra - Szőlős Berek - Kecskemét mellett - 1921 - ceruza - 210x320 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 684 - Pósalaki Nándor Kaba - j.j.l. Mártonfer 918 olasz front; b.l. ... Pósalaki Nándor Kaba 39 gyalg ezred [s.k.] - 1918 - ceruza - 180x260 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 685 - Márkus Imre - j.j.l. Mártonfer; k.l. Márkus Imre [s.k.]; k.f. 1 hasáb; j.f. alelnök - é. n. - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 686 - Mandovszky Richárd újságíró - j.j.l. Mártonfer; b.l. Mandovszky Richárd újságíró 921 V 18 - 1921 - ceruza - 155x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 687 - Szabó Gyula - j.j.l. Mártonfer; k.l. Szabó Gyula [s.k.]; j.f. 1 hasáb szombat estére - é. n. - ceruza - 205x230 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 688 - Vitéz Szalay Mihály - j.j.l. Mártonfer 935 II 13; k.l. vitéz Szalay Mihály [s.k.] - 1935 - ceruza - 150x185 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 689 - A Ranchel? - j.j.l. Mártonfer Róma 924 VI 1; k.l. A. Ranchel? [s.k.] - 1924 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 690 - Tábor - j.j.l. Mf 62 VII - 1926 - ceruza - 310x230 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 691 - Ivanigrád látképe - j.j.l. Mártonfer Ivanigrád 916 aug 17 - 1916 - ceruza - 270x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 692 - A tűzrészeg pihenője - j.j.l. Mártonfer, 916 - 1916 - pasztell - 310x220 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 693 - Nagykőrösi Milotay beszél? - j.j.l. Mártonfer; b.l. Nagykőrösi Milotay beszél? 1931 v - 1931 - ceruza - 135x170 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 694 - Paulini Béla - j.j.l. Mártonfer Kisújszállás; k.l. Paulini Béla [s.k.] - é. n. - ceruza - 165x200 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 695 - Lobmayer Jenő - j.j.k. Mártonfer 928; k.l. Lobmayer Jenő [s.k.]; j.f. 1 hasáb - 1928 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 696 - M. Herbert Kühn - j.k. Mártonfer 936; k.l. Herbert Kühn [s.k.]; M. Herbert Kühn redacteur ... chef Deutsche Arbeitsfront Német Birodalom; j.f. 1 hasáb - 1936 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 697 - Wade? Harris - j.j.l. Mártonfer 927; k.l. Wade? Harris Editor Observer Charlotte N. C. [s.k.]; k.f. 1 hasáb - 1927 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 698 - Büchner Eduard biokémikus - j.j.k. Mártonfer; j.k.f. Büchner München ... - é. n. - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 699 - Nagy Ernő - j.j.l. Mártonfer; j.l. Nagy Ernő [s.k.] - é. n. - ceruza - 150x170 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 700 - Herman Kramer - j.j.k. Mártonfer 926; k.l. Herman Kramer Malmö [s.k.]; k.f. 1 hasáb; j.f. Herman Kramer Malmöből - 1926 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 701 - Warren Douglas Meng - j.j.k. Mártonfer 927; k.l. Warren Douglas Meng Kansas City Missouri Journal Post [s.k.]; k.f. 1 hasáb - 1927 - ceruza - 180x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 702 - Duca di Belcastro - j.j.k. Mártonfer 928; k.l. Duca di Belcastro Gennaro Caracciolo di Torino [s.k.] - 1928 - ceruza - 175x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 703 - Federico Baistrocci generális - j.j.k.l. Mártonfer 928; j.k.l. F. Baistrocci [s.k.] - 1928 - ceruza - 165x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 704 - A Gogol úr - j.j.l. Mártonfer 912 - 1912 - ceruza - 135x150 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 705 – *Holub Rezső* – j.j.l. Mártonfer 926; j.l. Holub Rezső [s.k.]; k.f. 1 hasábos – 1926 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 706 – *M. Todor Kojonharoff?* – j.j.l. Mártonfer 936; j-k.l. M. T. Kojonharoff? [s.k.]; M. Todor Kojonharoff (Ilovo) Bulgarie – 1936 – ceruza – 150x220 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 707 – *Olasz katona* – j.j.l. Mártonfer 917 – 1917 – ceruza – 195x240 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 708 – *Férfiportré* – j-j-k. Mártonfer 1938 I.; b.l. ... [s.k.] – 1938 – ceruza – 210x300 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 709 – *Férfiportré* – j-j-k. Mártonfer 933 okt 13; k.l. ... [s.k.]; k.f. 1 hasáb – 1933 – ceruza – 210x340 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 710 – *Dr. Winkler Lajos* – j-j-k. Mártonfer 925; b.k. Dr. Winkler Lajos [s.k.] – 1925 – ceruza – 250x350 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 715 – *Dr. Klain Ferenc* – j.j.l. Mártonfer; b.l. Dr. Klain Ferenc (az Almássy Denise védője kihallgatása a Tisza-perben) 921 július 29- én – 1921 – ceruza – 210x290 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 716 – *Ward Price* – j.k.l. Mártonfer 928; j.l. Ward Price 1928 V 28 [s.k.] – 1928 – ceruza – 150x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 717 – *Dr. Magyar törzsorvos* – j.j.l. Mártonfer olasz front 916 aug; k.l. Dr. Magyar törzsorvos a m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály egészségügyi főnöke [s.k.] – 1916 – ceruza – 340x470 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 718 – *Dr. Sipos Gyula* – j.j.l. Mártonfer 917 jan; b.l. Sipos Gyula dr [s.k.]; 17. honv. gyal. ezr. park. – 1917 – ceruza – 320x480 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 719 – *Férfiportré* – j.j.l. Mártonfer Róma 924; ... [s.k.] – 1924 – ceruza – 190x260 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 720 – *Katonazenekar* – j.j.l. Mártonfer, 917 május 13, Baussan, b.-k.l. aláírások – 1917 – ceruza – 370x270 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 721 – *Királyi szemle* – j.j.l. Mártonfer; b.l. A magyar hadsereg tiszteleg az olasz királyi pár előtt (Körönd); Diszparádé Budapest 1937 V 20 – 1937 – ceruza – 320x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 722 – *Fonó asszony [Szekkóterv]* – j.n. – é.n. – tus, gouache – 200x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 723 – *Zita királynő* – j.j.l. Mártonfer 916 – 1916 – ceruza – 200x250 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 724 – *Társzekerek* – j.j.l. Mártonfer 923 – 1923 – tus, papír – 270x190 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 725 – *Konzervgyár* – j.j.l. Mártonfer; b.l. Munkások a konzervgyárban Dombóvár (Dőry-gyár) – é. n. – ceruza – 270x240 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 726 – *A feleség* – j.j.l. Mártonfer, 914 – 1914 – ceruza – 290x360 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 727 – *Az Olt forrásvidéke* – j.j.l. Mártonfer; b.l. Az Olt forrásvidéke Csík Szent Domokosnál 921 ... – 1921 – ceruza – 380x250 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 728 – *Horvát brigádéros* – j.b.l. Mártonfer, 930 – 1930 – tus, papír – 260x290 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 729 – *Illusztráció [Vészfék]* – j.b.l. Mártonfer 931 – 1931 – tus, papír – 160x195 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 730 – *Fedezékben* – j.j.l. Mártonfer 917 – 1917 – pasztell – 300x220 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 731 – *Pércsi József* – j.j.l. Mártonfer 917; b.l. Pércsi József őrmester 16/39 ..., Debreczen [sk.]; j.f. 2 drb ezüst TKI, ezüst TKI – 1917 – ceruza – 235x345 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 732 – *Lánchíd* – j.j.l. Mártonfer 924 – 1924 – ceruza – 310x200 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 733 – *A villamos megállítása* – j.j.l. Mártonfer 923 – 1923 – tus, papír – 260x190 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 734 – *Jókai Mór és felesége [Illusztráció]* – j.b.l. Mártonfer, 930 – 1930 – tus, papír – 220x260 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 735 – *A kórház szekere* – j.j.l. Mártonfer, 912 jún., Rókus kórház, Bpest – 1912 – ceruza – 330x240 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 736 – *Csapó Kálmán* – j.k.-j.l. Mártonfer Bpest 930; k.l. Csapó Kálmán [s.k.] – 1930 – ceruza – 255x345 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 737 – *Kovács Alajos* – j.k.-j.l. Mártonfer 924; k.l. Kovács Alajos [s.k.] – 1924 – ceruza – 250x340 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 738 – *Tábornéknél* – j.j.l. Cserkészfiúk tábori tűznél énekelnek; Mártonfer; k.l. Herceghalom 924 júl 5 – 1924 – ceruza – 305x240 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 739 – *Száműzetés [Az emigráns magyarság]* – j.b.l. Mártonfer 926 – 1926 – tus, papír – 310x225 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 740 – *Dr. ...* – j.j.l. Mártonfer 916 március 31; k.l. Dr. L... Austerlitz ... [György?] – 1916 – ceruza – 268x400 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 741 – *Olasz fogoly portréja* – j.j.l. Mártonfer 916 máj 17; k.l. /nem tud írni/ Ronigini Natale Cavalleggeri Er[ediso?] – 1916 – ceruza – 275x440 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 742 – *Simone ...* – j.j.l. Mártonfer 924 V 30; k.l. Róma, Simone ... – 1924 – ceruza – 210x250 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 743 – *Szókratész (Tanulmány)* – j.j.l. Mártonfer I. rtj. 1903 – 1903 – szénrajz – 295x470 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 744 – *Pallavicini Alfréd őrgrof* – j.j.l. Mártonfer olasz front 916 szept; b.l. Őrgrof Pallavicini Alfréd [s.k.] – 1916 – ceruza – 320x470 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 745 – *Kosztümskickek* – j.j.l. MF – é. n. – pasztell – 330x470 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 746 – *Ortutay Jenő* – j.j.l. Mártonfer BP 1938 XII; j.l. Ortutay Jenő [s.k.]; j.f. 1 hasáb – 1938 – ceruza – 240x330 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 747 – *H. G. R. Grachy* – j.j.l. Mártonfer 936; b.l. R. de Grachy [s.k.] H. G. R. Grachy Reynold's Illustrated Nagy Britannia; j.f. 1 hasáb – 1936 – ceruza – 165x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 748 – Beatrice Kean Seymour író – j.j.l. Mártonfer 931; k.l. Beatrice Kean Seymour – 1931 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 749 – B. Bont – j.j.l. Mártonfer 934 X 8; b.l. Bbont [s.k.] – 1934 – ceruza – 210x330 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 750 – Jule Berbon – j.k.l. Mártonfer 935; j.f. Jule Berbon – 1935 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 751 – H. Martens Holland – j.j.l. Mártonfer 926; k.l. H. Martens Holland [s.k.]; k.f. 1 hasébos; j.f. H. Martens Holland – 1926 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 752 – Ketozyynski ... – j-j-k. Máronfer; k.l. Ketozynski egyetemi tanár felolvas az Akadémia lengyel ünnepi ülésén – é. n. – ceruza – 160x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 753 – Keidar Ludusen? – j.j.l. Mártonfer 935 II 11; k.l. Keidar Ludusen? [s.k.]; 1 hasáb – 1935 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 754 – Millengel Elberfeld – j.j.l. Mártonfer 926; j.l. Millengel Erbfeld [s.k.]; k.f. 1 hasáb; j.f. Elberfeld – 1926 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 755 – R. Ronnefeld – j.j.l. Mártonfer 926; j-k.l. R. Ronnefeld Dresden; k.f. 1 hasáb; j.f. R. Ronnefeld Dresden – 1926 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 756 – Pinatelchio Montecolo – j.j.l. Mártonfer 928; k.l. Pinatelchio Montecolo [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 757 – Füssy Kálmán – j-j-k. Mártonfer BP. 1938 X 4; k.l. Füssy Kálmán [s.k.]; j.f. 1 hasáb – 1938 – ceruza – 240x325 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 758 – Dr. Pajor Károly – j-j-k. Mártonfer 1938 XII; k.l. Dr. Pajor Károly [s.k.] – 1938 – ceruza – 240x325 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 759 – Dr. Gürtler Dénes – j-j.k. Mártonfer 1938 XII; k.l. D. Gürtler Dénes [s.k.] – 1938 – ceruza – 240x325 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 760 – Szalánczy József – j-j.k. Mártonfer 922; k.l. Salánczy József [s.k.] – 1922 – ceruza – 150x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 761 – Szőke Lajos – j-j-k. Mártonfer 926 I; k.l. Szőke Lajos [s.k.]; k.f. 1 hasáb – 1926 – ceruza – 250x345 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 762 – R. Vozáry Aladár – j-j-k. Mártonfer 1938 XII; k.l. R. Vozáry Aladár [s.k.]; k.f. 1 hasáb – 1938 – ceruza – 240x335 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 763 – Cigaretázó német tiszt – j.j.l. Mártonfer 937 – 1937 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 764 – Marti Turunen – j.j.l. Mártonfer 935; k.l. Marti Turunen [s.k.]; j.f. Turunen Márton – 1935 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 765 – M. Toscio Icassi – j.j.l. Mártonfer 936 V 24; k.l. M. Toscio Icassi – 1936 – ceruza – 215x300 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 766 – Ludovico Silentini – j.j.l. Mártonfer; k.l. Ludovico Silentini [s.k.]; k.f. 1 hasáb Ludovico Silentini – é. n. – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 767 – Mario Freganara – j-j-k. Mártonfer 928; k.l. Mario Freganara [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x205 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 768 – Carlo Catamagni – j.j.l. Mártonfer 938; k.l. Carlo Catamagni [s.k.]; j.f. 2 hasáb – 1938 – ceruza – 250x345 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 769 – Takách Géza – j.k.l. Mártonfer 928; k.l. Takách Géza [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x205 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 770 – Bogyá János – j.k.l. Mártonfer 928; k.l. Bogyá János [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 771 – M. S. Scherman – j-j-k.l. Mártonfer 927; j.l. M. S. Scherman Editor Ihe C. Dart ford Courant Connecticut; Amerikai; k.l. 1 hasáb – 1927 – ceruza – 175x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 772 – Puky Endre – j-j-k.l. Mártonfer 928; k.l. Puky Endre [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x195 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 773 – A. Intra – j.j.l. Mártonfer 926; k.l. A. Intra [s.k.]; j.f. 1 hasáb (az elnök) – 1926 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 774 – Porzsolt Kálmán – j-j.k. Mártonfer; k.l. Porzsolt Kálmán beszél a Raffay-banketten (Petőfisták); 922 II 12; b.l. Petőfi – 1922 – ceruza – 150x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 775 – Antonio Beltramelli – j-j-k.l. Mártonfer Róma 924 V 31; k.l. Antonio Bertramelli [s.k.] – 1924 – ceruza – 210x270 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 776 – Paolo Calabro – j.j.l. Mártonfer 928; k.l. Paolo Calabro [s.k.] – 1928 – ceruza – 170x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 777 – Bertel Saarnio – j.j.l. Mártonfer 935; b.l. Bertel Saarnio [s.k.]; j.f. Bertel Saarnio – 1935 – ceruza – 175x210 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 778 – Fulario Sini? – j.j.l. Mártonfer 934 II 23; k.l. Fulario Sini? [s.k.] – 1934 – ceruza – 210x335 – v. MM-től – ?

Ltsz.: 779 - *Angello Abisso* - j.j.l. Mártonfer 928; k.l. On. Deputat Angelo Abisso [s.k.] - 1928 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 780 - *Puza Otken?* - j.j.l. Mártonfer 1938 I; b.l. Puza Otken [s.k.] - 1938 - ceruza - 240x345 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 781 - *Giulio Credazzi* - j.j.l. Mártonfer 928; k.l. Cap. Giulio Credazzi Salvi [s.k.] - 1928 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 782 - *R. Sørensen* - j.j.l. Mártonfer 935 II 11; k.l. R... Sørensen; j.f. 1 hasáb - 1935 - ceruza - 170x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 783 - *Perényi Zsigmond* - j.j.l. Mártonfer; k.l. Bárány Perényi Zsigmond [s.k.] kihallgatása; k.f. 1 hasáb - é. n. - ceruza - 135x210 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 784 - *Bartha Károly* - j.j.l. Mártonfer 920; k.l. Bartha Károly [s.k.]; j.f. 1 has[áb] - 1920 - ceruza - 210x270 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 785 - *Férifiportré* - j.j.l. Mf; k.f. 1 hasáb - é.n. - ceruza - 200x280 - v. MM-től - ?

Ltsz.: 2963 - *Akt (ül)* - j.n. - é. n. - ceruza - 210x340 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 3347 - *Vagonrakók* - j.n. - é. n. - ceruza - 145x100 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 5360 - *Akt tanulmány* - j.n. - é. n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 5671 - *Verekedők* - j.n. - é.n. - ceruza - 160x190 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7361 - *Álló akt* - j.n. - é.n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7362 - *Kintornás* - j.n. - é.n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7363 - *Kintornás* - j.n. - é. n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7364 - *Kintornás* - j.n. - é. n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7365 - *Vázlat* - j.b.l. Margitszigeten 919 XII 11 - 1919 - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7366 - *Vázlat* - j.n. - é. n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7368 - *Nőportré* - j.n. - é. n. - ceruza - 245x345 - N. I. ad. -végr. - 1976

Ltsz.: 7728 - Névtelen - *Márton Ferenc palettája* - j.n.; hátoldalán k. bekarcolva Turlovszky - é. n. - mahagóni fa - 600x397x14 - elkobozva a Márton Mihály fiától - 1987

Ltsz.: 7729 - Névtelen - *Márton Ferenc halotti maszkja* - j.n. - é. n. [1940] - gipsz - 235x180x130 - elkobozva a Márton Mihály fiától - 1987

Ltsz.: 7822 - *Polgári ház* - j.j.l. Mártonfer 924 jan - 1924 - ceruza - 190x270 - vásárlás Kovács Annától - 2002

I. IRODALOM

- Benkő Károly: *Csik- Gyergyó- és Kászon-székek leírása*. Kolozsvár, 1853.
- Finály Henrik: *A latin nyelvi szótára*. Franklin Társulat, Budapest, 1884.
- Diner-Dénes József: *Nemzeti Művészet*. Művészet, Szerk. Lyka Károly, 1902, Első szám.
- Szokolay Béla: *Látogatás Márton Ferenc műtermében*. Élet 1922.
- Szokolay Béla: *Márton Ferenc festőművész*. Páztortúz, 1925., 3. sz.
- Csánky Dénes: *Egy székely művész halálára*. Szépművészet, 1940.
- Kádár Zoltán: *A magyar művészet halottai. Márton Ferenc*. Páztortúz 1940.
- Ttusnádi Élthes Gyula DR.: *Márton Ferenc élete és művei*. Stádium Sajtóvállalat Rt., Budapest, 1940.
- Vayer Lajos: *Márton Ferenc és Kernstok Károly halálára*. Élet 1940.
- Banner Zoltán: *Egy tragikus sorsú festőművész - Márton Ferenc*. 1958.
- Mikszáth Kálmán: *A fekete város*. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1966.
- János Pál: *Márton Ferenc*. Hargita, 1969. december 14.
- Debreczeni László: *Találkozásaim Márton Ferencel*. Utunk, 1973 XXII. évf.: 1. rész/32 sz., 2. rész/33 sz.
- Balázs Imre: *Márton Ferenc*. Új Élet, 1973 / 19.
- *** *Művelődés*, 1974/11.
- Nagy Imre: *Följegyzések*. Kriterion Könyvkiadó, 1979.
- *** *Magyar művészet 1890–1919*. Szerk. Németh Lajos, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- *** *Magyar művészet 1919–1945*. Szerk. Kontha Sándor, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- Moravánszky Ákos: *Építész az Osztrák-Magyar Monarchiában*. Budapest, 1988.
- Pótó János: *Emlékművek, politika, közgondolkodás*. MTA TTI, Budapest, 1989.
- Banner Zoltán: *Erdélyi magyar művészet a XX. században*. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1990.
- Endes Miklós: *Csik-, Gyergyó-, Káson-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
- *** *Falintár 1995. évre* [Nagy István-, Márton Ferenc-, Nagy Imre-reprodukciókkal]. Szerk.: Szabó András, Alutus Printery Kiadó, Csíkszereda, 1994.
- Tivai Nagy Imre: *Emlékezés régi csikiakról*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1996. II. kiadás.
- Moravánszky Ákos: *Versengő látomások*. Vince Kiadó, Budapest, 1998.
- *** *A csíkszeredai Márton Áron Líceum évkönyve az 1997-98. tanévről*. (szerk. Miklós József), Csíkszereda, 1998.
- Szabó András: *Hajdanvolt mesterek*. ACTA, 1999.
- Szabó Levente: *Történelmünk jó szelleme: a Baár-Madas sgrafittójának története*. – Ref. I. 44. 2000. 23. 4.
- *** *A nő a magyar történelemben: Márton Ferenc falképe: „Megépítik fiaid a régi romokat”*. Szerk. Szöllőssy Gaizler Noémi. Baár-Madas Budapesti Református Gimnázium, 2000. Millenniumi füzetek.
- Geller Katalin: *Művészettörténet (1867-1918)*, in: *Kettős kötődés. Az Osztrák-magyar Monarchia (1867-1918)*. Encyclopaedia Humana Hungarica 08. Budapest 2001.
- *** *„Külön világban és külön időben” – A 20. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül*. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, Budapest 2001.
- Szőke Annamária: *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig – Az iskola története 1871 és 1921 között*. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, 2002.
- Pótó János: *Az emlékeztetés helyei. Emlékművek és politika*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Bors Lajos: *Márton Ferencre emlékezünk*. Hargita Népe, 2004. június 32.
- Ferencz Imre: *Tenyérem, hazám*. Pallas-Akadémia Kiadó, Csíkszereda, 2004.
- *** *Az áttörés kora. Bécs-Budapest a historizmus és avantgárd között*. Budapesti Történeti Múzeum, 2004.
- Debreczeni László: *Szép Erdélyországból, fatornyos hazámból*. Művelődés, Kolozsvár, 2005.
- Wehner Tibor: *A falképek alkotója: Márton Ferenc*. 2005-ben házilag kiadott ismeretterjesztő füzet.
- Don Péter – Lovas Dániel – Pogány Gábor: *Új magyar művésznevtár*. decoArt könyvek, Budapest, 2006.
- Egyed Ákos: *A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2006.

Erőss Vilmos: *Az első csíki bélyegtervező*. Hargita Népe 2006. február 1.
 Szabó András: *A bőfény forrása*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó–Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda, 2006.
 Banner Zoltán: *Mi a Székely festőiskola?*. Hitel 20. évf. 1. sz., 2007. január.
 Keserű Katalin: *A századforduló*. Budapest, 2007.
 Cseke Gábor: *Neves csíkiak tárlata*. Új Magyar Szó, 2008. VIII. 27.
 Erőss Vilmos: *Márton Ferenc, Csíkszentgyörgy szülötte*. Csíki Hírlap, 2008. május 21.
 Erőss Vilmos: *Újra Márton Ferencről*. Csíki Hírlap, 2008. május 28.
 Kurucz Árpád: *A felpulnizott múlt*. Népszabadság, 2009. március 14.
 *** *A Pallas nagy lexikona*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1893-1897.
 *** Csíki Lapok, több évfolyam, több szám: 1912. december 11., 1913. augusztus 20., szeptember 10., 1916. február 9., 1940. november 24.
 *** Hargita Népe, több évfolyam, több szám: 1992. június 9., július 4., szeptember 26., december 12., december 18., 2000. augusztus 9., 2003. március 18.
 *** *Művészet*. Szerk. Lyka Károly, több évfolyam, több szám.
 Szabó Zsuzsa–Szabó András: *Csik és a művészet a XX. század elején*. Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont – Hargita Kiadóhivatal, síkszereda, 2009.

*

Bíró-Balogh Tamás: *Egyszerű, rövid, populáris – „Csonka Magyarország nem ország”: a revíziós propagandagépezet működése*. <http://www.forrasfolyoirat.hu/0707/Biro.pdf>
 Illés László: *Paradigmaváltás és totális diktatúrák (Vázlat a harmincas évekről)*. <http://mek.oszk.hu/05800/05846/pdf/nemfelelnek09.pdf>.
 Keserű Katalin: *Forráskiadvány*. Magyar Szemle Online, <http://www.magyzsemle.hu/szamlomok/2000/2/forraskiadvany>
 Szabó Lőrinc: *Poszthumusz beszélgetés Tardos-Krenner Viktorral*. <http://www.bibl.u-szeged.hu/szep/1929/225-246.pdf>
 Tamás Sándor: *A Csíki Magánjavak*. <http://www.epa.oszk.hu/00900/00979/00010/pdf/014-055.pdf>
<http://enciklopedia.fazekas.hu/tarsmu/szeccesszio.htm>
<http://epa.oszk.hu/00000/00002/00062/vajda05.html>
<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html>
http://nol.hu/kult/lap-20090314-20090314_2-4
<http://mek.oszk.hu/05800/05846/pdf/nemfelelnek09.pdf>
<http://mek.niif.hu/02100/02139/html/sz20/207.html> <http://www.ludwigmuseum.hu/site.php?inc=0&menuId=63&tartalom=txt>
<http://www.artpool.hu/Al/al10/Bongard.html>
<http://www.bmrg.hu/>
<http://www.es.hu/print.php?nid=17519>
<http://www.es.hu/print.php?nid=17627>
<http://www.kieselbach.hu/cgi-bin/kieselbach.cgi?MENUID=HIREK&HIRID=424&ARCHIV=&KATID=261>
<http://www.kieselbach.hu/s-763&marton+ferenc.html>
<http://www.mindentudas.hu/marosi/20040802marosi.html?pldx=2>
<http://www.nagykar.hu/keptar/1897/21674.html>
<http://www.netlexikon.hu/cimszo/m%E1rton+ferenc>
<http://www.tte.hu/index.php?page=konf&id=105&archiv=&>

XI. SZÖVEGKÖZTI KÉPEK JEGYZÉKE

- Márton Ferenc halotti maszkja [Siklody Lőrinc], gipsz, j.n., 1940, 235x180x130 mm. Ltsz.: 7729, CSSZM tulajdona. Elkobozva a Márton Gézától, 1987. Fotó: Szabó András.
1. Gyászjelentő, fotókópia, 120x90 mm. CSSZM tulajdona.
2. Síremléke 2009-ben, vas, alumínium. Fotó: Szabó András.
3. Sírtáblája, 2009-ben, festett alumínium. Fotó: Szabó András.
4. Édesapja, ceruza, j.j.l. Csíkszentgyörgy, 912. jún 5, Mártonfer, b-k.l. Atyám. Forrás: internet.
5. Édesanyja, ceruza, j.j.l. Mártonfer 913. Forrás: internet.
6. Jóska öccse, ceruza, j.j.f. Jóska öcsém, 915. feb. 2. Mártonfer, 210x297 mm. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: Szabó András.
7. Udvarunk, olaj, karton, j.j.l. Mártonfer 1912, 688x475 mm. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: Szabó András.
8. Ez a ház áll ma a szülőház helyén. Ebben rendezett be Márton Mihály egy emlékszobát, de fiának – Gézának – a halála után, az örökösödét követően, nem lehet tudni mi történt az anyaggal. A ház már nem a Márton családé. Fotó, Szabó András.
9. Szókratész, szén, j.j.l. Mártonfer I. rtj. 1903, 295x470 Ltsz.: 743, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
10. Drezdai látkép, ceruza, ismeretlen méret, j.b.l. Mártonfer 906, Drezda. Forrás: internet.
11. Potsdam, Sanssouci-kastély, tus, j.b.l. Mártonfer, é.n. [1906?], 405x260 mm. Magántulajdon. Fotó: Szabó András.
12. Csíki székhely gátkötők, reprodukció az Élthes-könyvből. Mérete ismeretlen.
13. Erdőirtás Csíksországban, reprodukció az Élthes-könyvből. Mérete ismeretlen, de a műteremfotó alapján fogalmat alkothatunk magasságáról: kb. 1,7-1,8 m.
14. Erdőirtás Csíksországban, vízfestmény, tus, j.b.l. Mártonfer, é. n., 200x150 mm. Ltsz.: 385, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
15. Takarodó, olaj, vászon, j.j.l. Mártonfer 1914, 2010x1410 mm. Ltsz.: 346, MNG tulajdona. Fotó: Mester Tibor
16. Zita királyné, ceruza, j.j.l. Mártonfer 916, 200x250 mm. Ltsz.: 723, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
17. Gr. Bethlen István, ceruza, j.j.l. Mártonfer, 928. 210x297 mm. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: Szabó András
18. Dicu Constantin, ceruza, j.j.l. Mártonfer 917; k.l. Dicu Constantin [s.k.] 24 h[on]v[éd] gy[alog]e[zred], 140x220 mm. Ltsz.: 441, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
19. Palettája, fa, j.n. 600x397x14 mm. Ltsz.: 7728, CSSZM tulajdona. Elkobozva a Márton Gézától, 1987. Fotó: Szabó András.
20. Férfiportré, ceruza, j.j.l. 3 ó alatt, Mártonfer, I. é. rtj. 903, 1903, szén, 360x440 mm. Ltsz.: 323, Csíki Székely Múzeum tulajdona. Fotó: Szabó András.
21. Szemüveges férfi, ceruza, j. 210x260 mm. Ltsz.: 394, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
22. Pósalaki Nándor, ceruza, j.j.l. Mártonfer 918 olasz front; b.l. [...] Pósalaki Sándor Kaba 39 gyal[o]g ezred [s.k.], 180x260 mm. Ltsz.: 684, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
23. Hosszú Zoltán – Dani bá, ceruza, j.j-k.l. Mártonfer, 931, k.l. Hosszú Zoltán [s.k.], 235x315 mm. Biró József tulajdona. Dani bá néven vált ismert konferansziévé. Fotó: Szabó András.
24. Nőportré, ceruza, j.j.l. Mártonfer, é.n., 260x340 mm. Ltsz.: 316, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
25. Öregasszony, ceruza, j.j.l. Mártonfer, 926. júl. hó, [...] b.l. [...], 220x300 mm. Ltsz.: 317, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
26. Szabó Gyula, ceruza, j.j.l. Mártonfer; k.l. Szabó Gyula [s.k.], j.f. 1 hasáb szombat estére, 205x230 mm. Ltsz.: 687, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
27. Szalánczy József, ceruza, j.j.k. Mártonfer 922, k.l. Salánczy József [s.k.], 150x210 mm. Ltsz.: 760, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
28. Dr. Gaál Jenő, ceruza, j.j.l. Dr. Gál Jenő előterjesztést tesz; 921 ápr Mártonfer 1921, 210x242 mm. Ltsz.: 421, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.

29. Orosz (ukrán) baka, ceruza, j.j.l. Mártonfer, 916, k.l. a modell neve [s.k.], 210x250 mm. Biró József tulajdona. Fotó: Szabó András.
30. Öreg baka, ceruza, j.j.l. Mártonfer 915 nov, 160x203 mm. Ltsz.: 440, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
31. Királyi szemle, ceruza, j.j.l. Mártonfer; b.l. A magyar hadsereg tiszteleg az olasz királyi pár előtt (Körönd); Diszparádé Budapest 1937 V 20, 320x210 mm. Ltsz.: 721, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
32. Ivanigrád látképe, ceruza, j.j.l. Mártonfer Ivanigrád 916 aug 17, 270x210 mm. Ltsz.: 691, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
33. Az Olt forrásvidéke, ceruza, j.j.l. Mártonfer; b.l. Az Olt forrásvidéke Csík Szent Domokosnál 921, 380x250 mm. Ltsz.: 727, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
34. A feleség, ceruza, j.j.l. Mártonfer, 914, 290x360 mm. Ltsz.: 726, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
35. Kukorica Jancsi, ceruza, j.j.l. Mártonfer, 936, 150x230 mm. Biró József tulajdona. Fotó: Szabó András.
36. Gratuláció, ceruza, j.j.l. Mártonfer 924, 270x210 mm. Ltsz.: 681, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
37. Társzekerek, tus, j.j.l. Mártonfer 923, 270x190 mm. Ltsz.: 724, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
38. A villamos megállítása, tus, j.j.l. Mártonfer 923, 260x190 mm. Ltsz.: 733, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
39. Lakodalom, tus, j.j.l. Mártonfer, 931, 230x255 mm. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: Szabó András.
40. Kézimunkázó asszonyok, tus, gouache, j.n., 200x210 mm. Ltsz.: 722, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
41. Város romokban, pasztell, j.j.l. Mártonfer, 917, 490x330 mm. Ltsz.: 332, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
42. Romos háztetők, pasztell, j.j.l. Mártonfer, 1915, 620x461 mm. magántulajdon Forrás: internet.
43. Tüzségi pihenő, pasztell, j.j.l. Mártonfer, 918, 450x330 mm. Ltsz.: 350, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
44. Vonuló bakák, pasztell, j.j.l. Mártonfer, 917, 320x240 mm. Ltsz.: 335, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
45. Galíciai felhők, pasztell, j.b.l. Mártonfer 917, 170x220 mm. Ltsz.: 345, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
46. Sacile (Olaszország), pasztell, j.j.l. Mártonfer, Sacile, 918, 500x330 mm. Ltsz.: 314, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
47. Malomkerék, pasztell, j.j.l. Mártonfer, 912, 340x240 mm. Ltsz.: 119, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
48. Falusi utca, vízfestmény, j.j.l. Mártonfer, 905. 420x280 mm. Ltsz.: 337, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
49. Birkózók, olaj, karton, j.b.l., Mártonfer, 932. 1000x695 mm. Ltsz.: 6528, MNG tulajdona. Fotó: Mester Tibor.
50. Olvasó nő, olaj, vászon, j.j.l. MF, é. n. 680x550 mm. Ltsz.: 320, CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
51. Festő a szabadban, olaj, vászon, j.b.l. Mártonfer, é.n. 585x800 mm. Magántulajdon. Forrás: internet.
52. Flört (a cím tőlem származik, az eredetit nem ismerjük (Sz. A.)), olaj, vászon, j.j.l., Mártonfer, 912, 1580x1083 mm. Magántulajdon. 2009-ben jutott a tudomásunkra. Fotó: Szabó András.
53. Péter tagadása, szekkó, j.j.-k.l. a nagy tükörben, Mártonfer, 1922. (Pontos méret ismeretlen, kb. 4000x3000 mm). Szent Bertalan Főtemplom, Gyöngyös. Közlés a Gyöngyösi Felsővárosi Plébánia engedélyével. Fotó: Solti Péter.
54. A szegény asszony két garasa, szekkó, j.j.-k.l. a nagy tükörben, Mártonfer, 1922. (Pontos méret ismeretlen, kb. 4000x3000 mm). Szent Bertalan Főtemplom, Gyöngyös. Közlés a Gyöngyösi Felsővárosi Plébánia engedélyével. Fotó: Solti Péter.
55. Ágyúvontatók, szén, fehér fedőfesték, kréta, karton, freskóterv-vázlat, háborús jelenet, j.b.l., Mártonfer,

1915. 670x1000 mm. Ltsz.: 62.145 T, MNG tulajdona. Fotó: Mester Tibor
56. Apostolok, mozaik (1. részlet). Fotó: Szabó András.
57. Apostolok, mozaik (2. részlet). Fotó: Szabó András.
58. Apostolok, mozaik (3. részlet). Fotó: Szabó András.
59. Baár-Madas Református Gimnázium Általános Iskola és Diákotthon, Budapest. Fotó: Szabó András.
60. Ósmagyar, vagy hun-magyar falu, sgraffito (1. részlet). Fotó: Szabó András.
61. A reprezentáló magyar asszony, sgraffito (2. részlet). Fotó: Szabó András.
62. Ősi emlékeinket megőrző leány, sgraffito (3. részlet). Fotó: Szabó András.
63. A magyar úrinő, mint nevelőanya, sgraffito (4. részlet). Fotó: Szabó András.
64. A hősi honleány, sgraffito (5. részlet). Fotó: Szabó András.
65. A protestáns nevelés intézményei, sgraffito (6. részlet). Fotó: Szabó András.
66. Anyai jó tanács (Párválasztás-sorozat). Fotó: Szabó András.
67. Félre bajusz (Párválasztás-sorozat). Fotó: Szabó András.
68. Róka fogta csuka (Párválasztás-sorozat). Fotó: Szabó András.
69. Lemaradtatok? (Párválasztás-sorozat). Fotó: Szabó András.
70. A Kiss János altábornagy utca 59. háztömbje. Fotó: Szabó András.
71. Részlet a technika ábrázolására (Párválasztás-sorozat). Fotó: Szabó András.
72. Horthy-bélyegek, nyomdatechnika. Gál Bence tulajdona.
73. Petur bán, bronz, j.b.l. Siklód és Mártonfer, 1930, kb. 1000x1600x1700 mm. Fotó: Szabó András.
74. IV Károly I. honvéd és I népfelkelő gyalogezred emlékművének avatása, é.n. Fotó: ismeretlen szerző.
75. A Fővám téri hajdani állapot megközelítő rekonstruálása. Fotó és számítógépes grafika: Szabó András.
- 76-77. 3. honvéd és 3. népfelkelő gyalogezred emlékműve, bronz, törtmárvány, cement. j.j.l. Mártonfer, 1940. Kb. 2500x5000 mm. Fotó: Vincze László.
78. Koszorúzás. Fotó: Antal Ildikó.

XII. TÁBLAKÉPEK JEGYZÉKE

1. Márton Ferenc portréja. Márton Antal tulajdona. Fotó: Vajda M. Pál.
2. Márton Ferenc a műtermében. Czikó Gergely tulajdona. Fotó: ismeretlen szerző.
3. Márton Ferenc Ady Endre, Csinszka és ismeretlenek társaságában. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: ismeretlen szerző.
4. Márton Ferenc színésztársaságban. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: ismeretlen szerző.
5. IV Károly I. honvéd és I népfelkelő gyalogezred emlékművének avatása. Ismeretlen tulajdon. Fotó: ismeretlen szerző.
6. Falusi utca, vízfestmény. CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
7. Malomkerék, pasztell. CSSZM tulajdona. Fotó: Szabó András.
8. Udvarunk, olaj, karton. Dr. Kelemen Lajos tulajdona. Fotó: Szabó András.
9. Csíki székely gátkötők, fénymásolat. Tulajdonosa és mérete ismeretlen.
10. Erdőirtás Csikországbán, fénymásolat. Tulajdonosa és mérete ismeretlen, de a műteremfotó alapján fogalmat alkothatunk magasságáról: kb. 1,7-1,8 m.
11. Takarodó, olaj, vászon. MNG tulajdona. Fotó: Mester Tibor.
12. Flört (Ady, Léda és Babits), olaj, vászon. Magántulajdon. Fotó: Szabó András.
13. Félre bajusz, sgraffito-terv. Biró József tulajdona. Fotó: Szabó András.
14. Róka fogta csuka, sgraffito-terv. Biró József tulajdona. Fotó: Szabó András.
15. Mosogatás, sgraffito-terv. Biró József tulajdona. Fotó: Szabó András.
16. Lemaradtatok?, sgraffito-terv. Biró József tulajdona. Fotó: Szabó András.
17. Péter tagadása, szekko. Szent Bertalan Főtemplom, Gyöngyös. Fotó: Sóti Péter.
18. A szegény asszony két garasa, szekko. Szent Bertalan Főtemplom, Gyöngyös. Fotó: Sóti Péter.
19. Petur bán, bronz. Kecskeméti köztemető. Fotó: Szabó András.
20. 3. honvéd és 3. népfelkelő gyalogezred emlékműve, bronz, márvány, cement. Kossuth Laktanya, Debrecen. Fotó: Vincze László.
21. Márton Ferenc síremléke, vas, alumínium. Fiumei-úti temető. Fotó: Szabó András.

XIII. NÉVMUTATÓ

A

Ady Endre

Érindszent, ma Adyfalva, 1877. – Budapest, 1919. A huszadik század egyik legjelentősebb magyar költője. A magyar politikai újságírás egyik legnagyobb alakja.....26, 53

Akszeli Gallen-Kallela

Eredeti nevén Axél Waldemar Gallén. Pori 1865 – Tukholma 1931. Finn festőművész. Az ő művészete volt példamutató a magyarok számára akinek a középkori és a népi hagyományt ötvöző az anyagok tekintetében is helyi tradíciókra támaszkodó munkássága körvonalazta a népire alapozott nemzeti stílus új tartalmát.....24, 50

András Borbála

Márton Ferenc édesanyja20

Apponyi Albert

Bécs, 1846. – Genf, 1933. Politikus, miniszter, nagybirtokos, az MTA tagja. Ferenc József tanácsadója, az ellenzéki párt vezére, a 48-as párt elnöke, A trianoni béketárgyaláson a magyar delegáció nevében ő tartotta a híres védőbeszédet.....25

Attila

Hun uralkodó, 406 körül – 453. Az európai hunok utolsó és legnagyobb fejedelme. Kora Európájának leghatalmasabb Birodalmát uralta 434-től haláláig Közép-Európától a Fekete-tengerig, a Dunától a Baltitengerig42

B

Baár János

Pest 1814. – Budapest 189541

Babádi Madas Károly

Mező-Gyán 1814. – Budapest 190141

Baneer Zoltán

Saztmárnémeti, 1932. Művészettörténész. Szakterülete a XX. századi és kortárs magyar művészet, különös tekintettel az erdélyi és a békési régió művészetére.8

Bándi Gábor?

? – ?13

Bánk bán

Nádor. A Bor-Kalán nemzetségből származott. Újvári és zalai ispán, horvát-szlavón bán, királynéi udvarbíró, kevei ispán, nádor és pozsonyi ispán, Fejér vármegyei, bodrogi és újvári ispán.....47

Becze Antal

Csikszentmárton, ? – ?21

Bencsik Barnabás

Budapest, 1964. Művészettörténész, a Ludwig Múzeum igazgatója17

Benkő Kálmán

Léva 1843. – Budapest 1912. Felsőháromszéki család sarja. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat egyik legtekélyesebb animátora12

Bethlen István

Gernyeszeg, 1874. – Moszkva, 1946. Szabadelvű, majd függetlenségi-, aztán alkotmánypárti képviselő. A Teleki-kormány bukása után miniszterelnök (1921). IV. Károly második puccskísérletének leverése után benyújtotta és a parlamenttel elfogadtatta a Habsburg-ház detronizációjáról szóló törvényjavaslatot. 1922-ben ő is létrehozója a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártnak – Egységes Párt. 1931. aug. 24-én lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott mint a kormányzó egyik tanácsadója. 1935-ben, Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból és ellenzékbe vonult. 1944 őszétől szovjet háziőrizetben volt, majd Moszkvába vitték. Ott halt meg egy rabkórházban 25

Biró József

1940. Vizsgázdálkodási és környezetvédelmi szakmérnök 13, 23

Boda Jenő

? – ? 12

Börtsök Samu

Tápiószele, 1881. – Budapest, 1931. Festőművész, 1911-től a Nagybányai Festők Társasága, majd 1927-től a Nagybányai Iskola egyik vezetőjeként sokat tett a művészkolónia életben maradásáért 12

Breker, Arno

Elberfeld – ma Wuppertal –, 1900. – Düsseldorf, 1991. A náci rezsim hivatalos szobrásza. Vele készítette el portréját többek közül 1955-ben I. Haile Selassie, Etiópia császára, 1963-ban Jean Cocteau író és Jean Marais filmszínész, 1974-ben Salvador Dali festő, 1980-ban Anwar el Sadat, az EAK elnöke 17

Büchner, Eduard

München 1860 – Focșani 1917. 1907-ben kémiai Nobel-díjas biokémikus 25

C

Constantin, Dicu

? – ? 25

D

Darányi Ignác

Pest 1849. – Budapest 1927. Jogász agrárpolitikus nagybirtokos 41

Diner-Dénes József

Lipótszentmiklós, 1857. – Párizs, 1937. Publicista, szociáldemokrata politikus, művészettörténész 29

Dörre Tivadar

Nemespécsele 1858. – Budapest 1932. Középiskolai igazgató grafikus litográfus festőművész. A Vasárnapi Újság illusztrátora 12

Dózsa György

Dálnok 1470 k. – Temesvár 1514. Parasztfelkelésbe torkollt kereszties hadjárat vezetője 22, 25

Dudits Andor

Budapest 1866. – Budapest 1944. 1925-től a Képzőművészeti Főiskola tanára 26, 38

E

Élthes Gyula, Tusnádi

? – ?. Jogász, lapszerkesztő, Márton Ferenc osztálytársa 21

Endre László

Abony 1895. – Budapest 1946. Fajvédő politikus belügyi államtitkár 25

Erdőssy Béla

Ekel, 1871. – Budapest, 1928. Festő, de inkább grafikus, a szemléleti látszattan teoretikusa 21, 29

Erőss Vilmos Ferenc	
Csikszereda, 1950. június 30. Építésztechnikus, numizmatikus, bélyeggyűjtő, helytörténet-kutató, író.....	12, 46
F	
Farkas Imre	
Debrecen, 1879. – Budapest, 1976. Író, zeneszerző, minisztériumi tanácsos. Lírai költeményeivel országos népszerűsége tett szert. 1926-ban megválasztották a Magyar Műkedvelő Egyesületek Országos Szövetsége elnökévé. Társzerzőként együtt működött Lengyel Menyhérttel és Harsányi Zsolttal. Műveit, librettóit Buttykay Ákos és Hubay Jenő zenésítette meg.....	14
Fazakas Bandi	
Igazából Fazekas, ? – ?. Az 1912 októbere és 1914 márciusa között megjelent Pesti Színpad társszerkesztője.....	14
Fejér Sándor	
? – ?.....	21
Ferencz Imre	
Kászonimpér, 1948. Román-magyar szakos tanári diplomával a Hargita, később Hargita Népe ny. szerkesztője.....	51
Feridun	
A perzsa mitológia fejedeleme, v. király.....	42
Fery Oszkár	
Csendőraltábornagy, ?, ... – Budapest, 1919. Felháborodott zsidó támadói meggyilkolták és a Dunába dobták.....	27, 44
F. Juci	Lásd: F. Juci:Hirsch Hugóné Filep Judit
F. Judit	Lásd: Hirsch Hugóné Filep Judit
Firdauszi	
Bázs, 932-936 vagy 940-941 közt - Tús, 1020 vagy 1025-1026 közt. Ókori perzsa költő.....	42
G	
Gaál Jenő, dr.	
? – ?.....	31
Gáspár Jenő	
Csikszentlélek 1894. – Budapest 1964. Költő köz-író. 1944-ben a Singer és Wolfner Könyvkiadó vezérigazgatója.....	12
Gellért püspök (szent, eredeti neve Gerardo Sagredo vagy Giorgio Sagredo szerzetes). Lombardiai származásának vélik. Magyarország egyik első püspöke. 980-ban született és 1046-ban halt meg.....	42
Gyárfás Jenő	
Sepsiszentgyörgy, 1857. – Sepsiszentgyörgy, 1925. Erdélyi festő és grafikus, író. Az akadémikus és történeti festők sorába tartozik. Nagy festőtehetségről és képzettségről tanúskodó portréi, bibliai, irodalmi, történelmi ihletésű képei és életképei vannak. Fő műve, a Tetemrehívás 1883-as végső változata, amely Arany János azonos című balladájának zárójelenete.....	15
H	
Hadrik Anna	
Színésznő, Budapest, 1888. – ?) Szerepelt Nagy Endre kabaréjában, de játszott Elektrát (Szophoklész), Évát (Az ember tragédiája) is	14
Hegedűs László	
Szentes, 1870. – Budapest, 1911. Festő. Münchenben, Bécsben, Párizsban tanult, majd a Benczúr-mesteriskola növendéke. Életképfestéssel és illusztrálással is foglalkozott. 1903-ban kinevezték a Képzőművészeti Főiskola tanárává	29
H. Feren.....	Lásd: Herczegh Ferenc

Herczegh Ferenc	
Eredetileg Franz Herzog. Versec, 1863. – Budapest, 1954. Író, színműíró, újságíró, az MTA tagja és másodelnöke. A Horthy-korszak legnépszerűbb írója, az Új Idők c. irodalmi hetilap főszerkesztője, a Magyar Revíziós Liga elnöke.....	14
Hirsch Hugó	
? – ?. Orvos.....	14
Hirsch Hugóné Filep Judit	
Akkor legszebb asszonya Csíkszeredának. Hirsch Hugó orvos felesége, közéleti személyiség. ? – ?.....	13
Hodler, Ferdinand	
Bern, 1853. – Genf, 1872. Svájci festő. A bécsi Secession 1904-es kiállításától kezdve az európai szecesszió vezető egyéniségének tartották	37, 50
Hollós Simon	
Máramarossziget, 1857. – Técső, 1918. Festő, a naturalizmustól a realizmuson át a plein air-ig vezető magyar művészet képviselője.....	29
Horthy Miklós	
Vitéz nagybányai, Kenderes 1868. – Estoril Portugália 1957. Altengernagy 1920-1944 között Magyarország kormányzója ..11 , 24, 25, 26, 37, 46	
Hosszú Zoltán	
Kálnok, 1897. –?, 1944. Színész, játékmester. 1925-ben végezte el az Országos Színészegyesület színésziskoláját. 1944-ben eltűnt a fronton. Epizodistaként volt ismert. Dani bá néven hangversenyeken sikerrel konferált, de filmekben is szerepelt	30
I	
Itten, Johannes	
Süderen-Lindau, 1888. – Zürich, 1967. Svájci festő, művészetpedagógus. A Bauhaus kezdeti korszakának meghatározó személyisége. A szinten és színelmélet kiemelkedő ismerője és kidolgozója.....	38
J	
Jézus	
Az Újszövetség és a kereszténység központi személyisége, a legnagyobb hatású vallási alakok egyike. A Szentháromság egyik személye, Isten fia, és az emberiség Megváltója. Más vallások is tiszteletben tartják, az iszlám például prófétaként tekint rá38, 39	
K	
Karinthy Frigyes	
Budapest, 1887. – Siófok, 1938. Író, költő, műfordító.....	10
Katona József	
Kecskemét, 1791. – Kecskemét, 1830. A magyar drámairodalom kiemelkedő alakja.....	27, 47
Keszler József	
Pásztó 1846 – Budapest 1927. Színikritikus de más műfajok iránt is érdeklődött. Rettegés tisztelet övezte illet adni a véleményére jóslatai azonban amint az később nyilvánvalóan kiderült nem váltak be	22, 24
Kiss János altábornagy	
Érdőszentgyörgy, 1883. – Budapest, 1944. A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának katonai vezetője 27, 44, 46	
Kontha Sándor	
Budapest, 1931. A 60-as évek elején segédszerkesztő a Művészettörténeti Értesítőnél, Pogány Ö. Gábor szerkesztése alatt. 1968-ban Uitz Béla moszkvai műterméből hazahozott alkotásokból megrendezte a festő emigrációs és szovjet korszakának kiállítását. 1964-69 között az ELTE művészettörténeti tanszékén volt kutató, 1964-67-ig az MSZMP KB munkatársaként dolgozott. 1969-92 között a MTA Művészettörténeti kutatócsoport főmunkatársa	19

Koronghi Lippich Elek	
Kunszentmárton 1862. – Mera 1924. Művelődéspolitikus mint a vallás és közoktatásügyi minisztérium művészeti osztályának vezetője 1903-1913-ig művészeti mozgalmak irányítója	24
Kós Károly	
Eredetileg Kosch. Temesvár, 1883. – Kolozsvár, 1977. Erdélyi építész, író, grafikus, könyvtervező, szerkesztő, könyvkiadó, tanár, politikus	23
Körösfői-Kriesch Aladár	
Buda, 1863. – Budapest, 1920. Festő, szobrász, iparművész, a magyar szecesszió kiváló képviselője.	50
Kun Béla	
Eredetileg Kohn. Szilágyceh 1886. – Moszkva 1938. A Magyar Tanácsköztársaság vezetője	26
L	
Légrády Sándor	
Budapest, 1906. – Budapest, 1987. Festő, ötvösművész, bélyegtervező. Minden idők egyik legnagyobb magyar bélyegtervezője. Ő tervezte még 1957-ben a Magyar Népköztársaság új címerét, az úgynevezett Kádárcímert is	46
Lovász Gyula	
? – ?	40
Lukács evangélista	
A keresztény hagyomány szerint a harmadik evangélium és az Apostolok cselekedetei című kanonikus bibliai könyv írója. A szíriai Antiochiában született. Életéről keveset tudunk. Pál apostol térítette meg, és Lukács őt követte apostoli útjában. 84 éves korában Patrasban, Achája városában vértanúhalált szenvedett	39
Lukács József	
? – ?	36
M	
Madonna	
Jézus édesanyja. A magyarság körében Boldogasszony és Nagyboldogasszony néven ismert Szűz Mária alak. A Korán alakja is	40
Majláth Gusztáv Károly, gr.	
Bakóca 1864. – Budapest 1940. Erdélyi római katolikus püspök	25
Malonyay Dezső	
Budapest 1866 – Budapest 1916. Író, művészettörténész, néprajztudós, A magyar nép művészete c. öt kötetes nagymonográfia a szerzője	14, 22, 23
Marillac, B. Ludovica de	
Az irgalmas nénék, irgalmas nővérek, a keresztény szeretet leányai, nép nevükön szürke nénikék ápoló és oktató rendjének alapítója. 1920-ban boldoggá, 1934-ben szentté avatták	40
Márk evangélista	
Márk, a négy evangélista egyike. Pál és Barnabás apostolokat kísérte misszióikon, később Pált Rómába is követte. Latin nevén – Marcus – vált ismertté. Állítólag ő volt Alexandria első püspöke, ott is szenvedett mártírhalált Kr. u. 100 körül, húsvét napján Ő a legkésőbbi szent, akinek a névnapja még húsvétal egybeeshet	33
Marosi Ernő	
Miskolc, 1940. Művészettörténész. Kutatási területe a középkori magyar és egyetemes művészettörténet, a romanika és a gótika korszakai. Fiatalkorából kortárművészeti írásai is ismereteseek	24

Marschalkó János	
Lőcse 1818. – Budapest 1877. A Lánchíd oroszlánjainak alkotója	49
M. Ferenc.....	Lásd: Márton Ferenc
Márton Ferenc	
Csikszentgyörgy, 1884. – Budapest, 1940. Grafikus-, festő- és szobrászművész.	
5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 38, 40, 41, 44, 46, 47, 50, 51, 57	
Márton Mihály	
Csikszentgyörgy, 1889. – ? Márton Ferenc öccse.	13
Márton Zakar[jás]	
Márton Ferenc édesapja	20
Márton Zakariás	
Márton Ferenc fia. Budapest, 1925. – Budapest, ?	13
Máté evangélista	
Kafarnaumi vámszedő. Krisztussal való találkozását követően felhagyott foglalkozásával, s követte Jézust	38
Medgyaszay István	
Budapest 1877 – Budapest 1959. A szecesszióból a premodern építészetbe való átmenet képviselője. A bécsi szecesszió egyik legrangosabb mesterénél, Otto Wagnernél is tanuló Medgyaszay István népművészeti gyűjtéseket folytatott, s a vasbeton szerkezet első művészi alkalmazói közé tartozott (Műteremházak Gödöllőn, 1904-1906). Legismertebb épületei a budapesti Baár-Madas Református Leánynevelő Intézet, a veszprémi Petőfi színház, de a karánsebesi főgimnázium épületét is ő tervezte. A rárosmulyadi (Mula, Szlovákia) templom tornya a körösfői templom vasbetonba öntött változata.....	27, 41
Medgyessy Ferenc	
Debrecen, 1881. – Budapest, 1958. Kossuth-díjas szobrász.....	28
Mikszáth Kálmán	
Szklabonya, 1847. – Budapest, 1910. Író, újságíró, szerkesztő, országgyűlési képviselő, az MTA tagja	19
Milotay István	
Nyírbátor 1883. – Rheineck Svájc 1963. Szélső-jobboldali újságíró, politikus, író	25
Minücsér	
Feridun fejedelem felesége, ? – ?	42
Müller Rezső	
? – ?	47
Mussolini, Benito Amilcare Andrea	
Predappio, 1883. – Mezzegra, 1945. Olaszország diktátori hatalmú fasiszta miniszterelnöke. Partizánok ölték meg.....	25
N	
Nagy Endre	
Eredetileg Grósz, Nagyszöllős, 1877. – Budapest, 1938. Újságíró, író, konferanszié, kabaréigazgató. Jogot végzett, majd Nagyváradon kezdte újságírói pályáját a Szabadság c. lapnál	14
Nagy Imre	
Csikszögöd 1893. – Csíkszereda 1976. A modern magyar festészet kiemelkedő erdélyi képviselője.....	
.....	7, 11, 15, 21, 22, 23, 31, 56

Nagy István	
Csikmindszent 1873. – Baja 1937. A modern magyar festészet kiemelkedő alakja	7, 8, 11, 15, 23, 55
Nagy Sándor	
Németbánya, 1869. – Gödöllő, 1950. Festő és grafikus. Annak a művésztipusnak a megtestesítője volt, aki az anakronizmust is vállalva, hűséggel kitartott az ifjúkorában megtalált eszmények mellett. A szecesszió programjának megfelelően a művészet több ágát is művelte	44, 46
Nemcsák Erzsébet	
Márton Ferenc házzvezetőnője, fiának édesanyja. ? – ?	13, 20
Németh Lajos	
Budapest, 1929. – Budapest, 1991. 1952-ben szerzett művészettörténész-muzeológus diplomát. 1953–1983 között a Művészettörténeti Dokumentációs Központ tudományos főmunkatársa. 1983–1991 között az Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanított, tanszékvezető egyetemi tanár.	26
O	
Olgyai Victor	
Eredetileg Matirko. (Igló, 1870. – Salzburg, 1929. Grafikus, festő, a Magyar rézkarcoló nemzedéket kinevelő tanár.....	30
P	
P. Béla	
? – ?	13
P. Laci	
? – ?	13
Pércsi József	
? – ?	25
Péter apostol	
A tizenkét apostol egyike, Krisztus tanítványa, a katolikus hagyomány szerint Róma első püspöke. Az Újszövetség szerint Betsaidából származott, Krisztus idejében Kafarnaumban élt. Rómában szenvedett vértanúságot	38, 39
Peter és Irene Ludwig	
Német műgyűjtő házaspár. Gyűjteményük egy része képezi a Budapesti Ludwig Múzeum alapját. Peter Ludwig 1925-ben született Koblenzben, Irene Ludwig 1927-ben Aachenben.....	17
Petur bán	
A merániak ellen szervezkedő főurak egyike a Bánk bánban.....	47, 48
Pósalaki	
? – ?	30
Pótó János	
Kaposvár, 1956. Történész, a MTA Történettudományi Intézetének főmunkatársa	9, 17, 48

R

Rajniss Ferenc

Bártfa 1893. – Budapest 1946. A Magyar Futár című hetilap főszerkesztője a Szálasi-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere..... 12

Ravasz László

Bánffyhyunad 1882. – Leányfalu 1975. Dunamelléki református püspök..... 25

Réka

Keve hun vezér leánya, Attila kedvenc felesége..... 42

Révész Imre

Sátoraljaújhely, 1859. – Nagyszőlős, 1945. Realista szemléletű festő. 1920-tól a főiskola kecskeméti telepének vezetője..... 29

Rodin, Auguste

Teljes nevén François-Auguste-René Rodin. Párizs, 1840. – Meudon (Île-de-France), 1917. Francia szobrász..... 48

S

S. Franciscus

Assisi, 1181/82. – Porciunkula (Assisi mellett), 1226..... 40

S. Vincentius a Paulo

Páli Szent Vince. Ranquine, 1581. – Párizs, 1660..... 40

Saljapin, Fjodor

Kazán 1873. – Párizs 1938. Orosz származású operaénekes..... 25

Sancta Clara

Assisi, 1193. – 1253. A róla elnevezett apácarend megalapítója..... 40

Siklódy Lőrinc

Gyergyóditró 1876. – Budapest 1945. Szobrász, ő az alkotója a soproni első világháborús emlékműnek is..... 27, 47, 55

Sipos Sándor

? – ?. Márton Ferenc rajztanára a csíksomlyói gimnáziumban. 21

Szabó András

Kovácszna, 1953. Designer, művészettörténész-főmuzeológus, a zsögödi Nagy Imre-hagyaték kurátora..... 7, 8, 9

Szabó András, ifjú

Csíkszereda, 1982. Egyházzenesz és szolféztanár..... 56

Szabó Béla Leó

Budapest 1887. – ?, ?. Festőművész 12

Szabó Gyula

? – ? 31

Szalánczy József

Aszaló, 1863. – ?, Politikus..... 31

Szálasi Ferenc

Kassa 1897. – Budapest 1946. 1944-45 között Magyarország nemzetvezetője..... 25

Székely András	
Budapest, 1942. Művészet- és művelődéstörténész	24
Székely Bertalan	
Kolozsvár 1835 – Budapest 1910. Festő a romantikát és az akadémizmust elegyítő magyar történelmi festészet legnagyobb képviselője	23, 24, 29, 30
Szent István	
Eredetileg Vajk. Esztergom, kb. 975– Székesfehérvár vagy Esztergom-Szentkirály 1038. Az első keresztény magyar király	42
Szentgyörgyvári Gyenes Lajos	
Szentgyörgyvár 1890. – Budapest 1971. Festőművész	12
Szinyei Merse Pál	
Szinyeuifalu, 1845. – Jernye, 1920. A magyar plein air festészet megteremtője	30
Szöcs János	
Gyimesbükk, 1937. Történész-muzeológus	11
Sztálin, Joszif Viszarionovics	
Grúzul Ioszeb Dzsugasvili. Gori 1878. – Kuncovo 1953. Diktátor apai ágon osztét anyai ágon grúz nemzetiségű szovjet forradalmár 1922-től haláláig a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára a Szovjetunió generalisszimusa	49
Sz. Z.	
? – ?	14
T	
T. Nagy Imre	
Csiksomlyó, 1849. – Csíkszereda, 1931. Gazdasági, néprajzi, nyelvészeti szakíró, szerkesztő, emlékiró	21
Tagore, Rabindranath	
Kalkutta, 1861. – Kalkutta, 1941. Indiai költő, író	25
Tamási Áron	
Farkaslaka 1897. – Budapest 1966. Erdélyi származású népi témákat feldolgozó modern székely író	11, 15, 25
Tardos-Krenner Viktor	
Buda 1866 - Budapest 1927. Festőművész, figurális ábrázolást tanított a főiskolán	30, 38
V	
Vágó Pál	
Jászapáti 1853. – Budapest 1928. A magyar festészeti historizmus képviselője	12
Veress Gábor	
? – ?	12
Vincze László	
?, Erdélyi származású, Sárádon élő grafikus	49

Vorosilov, Kliment Jefremovics	
Verknyeje 1881. – Moszkva 1969. Szovjet marsall. Kulcsszerepe volt a magyarországi szovjet katonai hatalom megszilárdításában és a kommunista hatalom átvételének előkészítésében.....	49
W	
Wälder Gyula	
Szombathely 1884. – Budapest 1944. A gyöngyösi templom helyreállító munkálatait irányító főépítész.....	38
Winckelmann, Johann Joachim	
Stendal, 1717. – Trieszt, 1768. Német régész, a mai értelemben vett művészettörténet első írója, megteremtője	24
X	
XI. Pius pápa	
Eredeti nevén Ambrogio Damiano Achille Ratti. Desio, 1857. – Citta del Vaticano, 1939. 1922-ben választották pápává.....	25
Z	
Zádor István	
Nagykikinda 1882. – Budapest 1963. Festőművész, grafikus.....	26
Zakariás.....	Lásd: Márton Zakariás
Zala György	
Eredetileg Mayer. Alsólendva, 1858. – Budapest, 1937. Szobrászművész, a századforduló hivatalos művészetének jelentős képviselője, a neobarokk emlékműszobrászat legjelentősebb mestere	12, 48, 50
Zemplényi Tivadar	
Eperjes, 1864. – Budapest, 1917. Festő. A plein air és a müncheni akadémizmus ötvözője.....	29
Zita királyné	
Viareggio 1892 – Zizers 1989. IV. Boldog Károly király felesége, Habsburg Ottó édesanyja. Teljes nevén Zita Mária Adelgunda Mikaela Rafaela Gabriella Jozefa Antónia Lujza Agnes.....	25
Zsille Kálmán	
? – ? A Kecskeméti Művésztelep korrigáló tanára.....	40
Zsögön Zoltán	
Osdola, 1880. – Kézdivásárhely, 1951. Pedagógus, költő.....	23, 24

A SZERZŐRŐL

1953. december 1-jén született Kovásznán. Alap- és középfokú iskoláit Csíkszeredában végezte. 1979-ben diplomázott Kolozsváron, a Ion Andreescu Képző- és Iparművészeti Főiskola design szakán. 1986 februárja óta muzeológus, a Nagy Imre-hagyaték gondnoka. Közben, 1990 januárjától 2003 augusztusáig a Hargita Megyei Múzeumi Komplexum választott, majd kártartó utánajárása következtében a Csíki Székely Múzeum név- és tematika-helyreállító igazgatója. 2004 áprilisában a Nagy Imre Képtárban útjára indította a *vov.ezistudas.zsszabadegyetemet*. 2005 óta a Sapientia EMTE magántanára.

SZAKÍRÁSAI ÉS -TEVÉKENYSÉGE:

Repertoriul de documente privind biografia maestrului emerit NAGY IMRE érdemes művész életrajzi vonatkozású dokumentumainak repertóriuma, Csíkszereda, Csíki Székely Múzeum, 1993.

Nagy Imre emlékház és képtár – CSÍKSZÖGÖD, Csíkszereda, Csíki Székely Múzeum, 1994.

Nagy Imre művészete és a szokások, ACTA, 1995.

CSÍKSZÖGÖD – Nagy Imre képtár, Székelyudvarhely, Infopress, 1995.

A Sepsiszentgyörgyi Képtár (Székely Nemzeti Múzeum) tulajdonában levő Nagy Imre-alkotások katalógusa, ACTA, 1996.

A Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum, a Kolozsvári Művészeti Múzeum és az alsógödi (Magyar Köztársaság)

Kurucz Istvánné tulajdonában levő Nagy Imre-alkotások katalógusa, ACTA, 1997.

Tamási Áron és Nagy Imre székelysége in. Márton Áron Gimnázium *évkönyve*, Csíkszereda, 1997.

Az öv. Kurucz Istvánné tulajdonában található Nagy Imre-grafikák katalógusa, ACTA, 1998.

„Pokoljárás” – avagy kulturális értékrendünk a Pál apostoli szeretet jegyében in. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelvi- és Történettudományi Szakosztálya és a Csíki Székely Múzeum közös rendezésében tartott vándorgyűlés előadás-gyűjteménye – 1997. szeptember 12., Csíkszereda, 1999.

Siklódi Ferenc: Székelyföldi képzőművészek arcképcsarnoka in. Csíkszereda Város Kulturális Évkönyve, Csíkszereda, Polgármesteri Hivatal, 2000.

A Csíki Székely Múzeum in. Csíkszereda Város Kulturális Évkönyve, Csíkszereda, Polgármesteri Hivatal, 2000.

A Székelyföld művésze Nagy Imre – A csíkszögödi festőművész életművéről in. „Külön világban és külön időben” – a 20. sz. századi magyar képzőművészet Magyarországon határain kívül, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, Budapest 2001.

Festői önismeret – Nagy Imre, csíkszögödi festőművész festett igazsága..., Erdélyi Művészet, 2003/1 (12.).

A parasztfestő emlékezete születésének 110. évfordulóján in. Csíkszereda Város Évkönyve 2003, Csíkszereda Kiadóhivatal.

Nagy Imre tanársága, a kényszeresztendők és rehabilitása in. Csíki Székely Múzeum Évkönyve/Társadalom- és humántudományok 2004, Csíki Székely Múzeum.

A bőfény forrása – Zsögödi Nagy Imre, Pallas Akadémia-Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda, 2006.

A mi Nagy Imrénk – Válogatás Zsögödi Nagy Imre festőművész műveiből, Csíkszereda Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2008.

Csik és a művészet a XX. század elején. (Szabó Zsuzsával közösen.) Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont – Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2009.

Szakértője volt a Daczó Katalin-Berszán Árus György: Zsögödtől Zsögödig c. (2006) és Dékány István: *A zsögödi gazda* c. (2007) filmjének.

ISBN 978-973-87515-7-6

9 789738 751576